

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Jarno Karjalainen
Ewa Kirjavainen
Ira Mattila
Hilla-Maaria Sipilä
Tiia Valkonen

TYÖPAPERI

Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita KOPPI-hankkeen tuloksia

TYÖPAPERI 7/2015

Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita

KOPPI-hankkeen tuloksia

*Jarno Karjalainen, Ewa Kirjavainen, Ira Mattila,
Hilla-Maaria Sipilä, Tiia Valkonen*

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittaja ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-437-3 (painettu)

ISBN 978-952-302-438-0 (verkkójulkaisu)

ISSN 2323-363X (verkkójulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-438-0>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere, 2015

Sisällys

1 Johdanto	5
1.1 KOPPI-hankkeen lähtökohdat ja tavoitteet	6
1.2 KOPPI-hankkeen viestintä	8
2 KOPPI-hankkeen kehittämistyö Espoossa	9
2.1 Tausta ja lähtökohdat	9
2.2 Espoon kaupungin työllisyyspalveluiden rakenne	9
2.3 Kehittämistoimenpiteet hankkeen aikana.....	11
2.4 Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden näkökulmasta	12
2.4.1 Asiakkaiden kokemuksia asiakasprosessista	12
2.4.2 Asiakastyytyväisyyskysely kuntouttavasta työtoiminnasta	13
2.5 Kuntouttava työtoiminta työntekijöiden ja verkoston näkökulmasta.....	14
2.5.1 Kuntouttavan työtoiminnan kehittämispäivät henkilöstölle	14
2.5.2 Kuntouttavan työtoiminnan verkostojen työpajat.....	14
2.6 Kuntouttavan työtoiminnan arviointilomakkeen kehittäminen	16
2.7 Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen.....	17
2.7.1 Espoon Kipinä	17
2.7.2 Palvelukahvila-pilotti.....	20
2.8 Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen	21
2.8.1 ATK-kurssi kuntouttavana työtoimintana.....	21
2.8.2 Nuorten ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta	24
2.8.3 Palstaviljely - Green Care	25
2.9 Nuorten tekemä ryhmätoiminnan menetelmäopas.....	25
2.10 Pajafestarit.....	26
3 KOPPI-hankkeen kehittämistyö Forssan seudulla	30
3.1 Tausta ja lähtökohdat	30
3.2 Toimintaympäristö.....	31
3.3 Toteutus.....	33
3.3.1 Forssan seudun KOPPI-hankkeen rakenne.....	33
3.3.2 Tarvekartoitus	34
3.4 Tulokset ja vaikutukset	36
3.4.1 Kuntayhteistyö ja uudet työtoimintapaikat.....	38
3.4.2 Moniammatillinen yhteistyö.....	42
3.4.3 Työpajojen kehittämissyhteistyö	45
3.4.4 Hankeyhteistyö	47
3.4.5 Osaamisen lisääminen	48
3.4.6 Arviointi	49
3.4.7 Tiedotus	51
3.4.8 Yhteistyö Forssan seudun KOPPI-hankkeen voimavarana	52
4 KOPPI-hankkeen kehittämistyö Vantaalla	56
4.1 Tausta ja lähtökohdat	56
4.2 Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen työllisyyspalveluissa	57
4.2.1 Prosessien kuvaaminen ja arviointi.....	57

4.2.2 Osaamisen kehittäminen	59
4.2.3 Kuntouttavan työtoimintajakson arvioinnista opinnollistamiseen	59
4.2.4 Asiakaspalautejärjestelmän luominen.....	61
4.3 Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan pilotit	62
4.3.1 Nuorille suunnattu ryhmätoiminta	62
4.3.2 Yhteisövalmennuksena toteutettu ryhmätoiminta	65
4.3.3 Ryhmätoiminta Vantaan aikuisopistossa.....	69
4.3.4 Koivukylän avustajaryhmä.....	71
4.3.5 Hoiva-alalle suuntaava kuntouttavan työtoiminnan ryhmä.....	76
5 KOPPI-hankkeen yhteenveto ja johtopäätökset	79
5.1 Tehokas yhteistyö	79
5.1.1 Espoon kaupunki	79
5.1.2 Vantaan kaupunki	79
5.1.3 Forssan seutu.....	80
5.2 Hyvät käytännöt	81
5.2.1 Verkostoyhteistyön kehittäminen	81
5.2.2 Asiakkaiden osallisuuden lisääminen	83
5.2.3 Ryhmätoiminta	84
5.2.4 Osaamisen kehittäminen	85
5.3 Toiminnan jatkuvuus kunnissa	85
5.3.1 Espoon kaupunki	85
5.3.2 Vantaan kaupunki	86
5.3.3 Forssan seutu.....	86
6 Lopuksi.....	88
Lähteet.....	91

1 Johdanto

Kuntouttava työtoiminta on kuntien järjestämä sosiaalipalvelu, jota laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) ja sosiaalihuoltolaki (710/1982) määrittää. Samalla se on myös työllistymistä edistävä palvelu. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on parantaa henkilön elämänhallintaa ja toimintakykyä, jotta hän voisi työllistyä, hakeutua koulutukseen tai osallistua TE-hallinnon työllistymistä edistäviin palveluihin. Kuntouttavaa työtoimintaa käytetään apuna myös, kun selvitetään henkilön työ- ja toimintakykyä.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ohjaa toimintaa. Lain tavoitteena on pitkittyvän työtömyyden vaikutusten ehkäisy. Laissa säädetään muun muassa aktivointisuunnitelman laatimisesta, palvelun järjestämisestä, rahoituksesta, asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista. Kuntouttavan työtoiminnan sisältöä ei ole sitä koskevassa laissa määritelty tarkemmin. Sen järjestämiseen liittyy sosiaalihuoltolain lisäksi myös muita lakeja, kuten laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012), laki toimeentulotuesta (1412/1997) ja työttömyysturvalaki (1290/2002).

Kuntouttavan työtoiminnan tyypillisiä toteutustapoja ovat olleet työtoiminta kunnan työpajoilla tai muissa toimipaikoissa ja ryhmätoiminta. Palvelu tulee sovittaa asiakkaan toimintakyvyn mukaan, ja siihen voi sisältyä muita palveluja, kuten hoito- ja kuntoutuspalveluja. Asiakkaan tarpeiden huomioonotto palvelua räätälöidessä on oleellista, jotta palvelusta saadaan paras hyöty. Kuntouttava työtoiminta on myös osa kuntoutusjärjestelmän sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalista kuntoutusta ohjaavaa lainsäädäntöä ei ole ollut aiemmin, mutta uudessa sosiaalihuoltolaissa tullaan säätämään siitä 1.4.2015 alkaen, jolloin laki tulee voimaan.

Kunnilla on velvoite järjestää kuntouttavaa työtoimintaa kuntalaisille, mutta kuntien resurssit tarjota palvelua ovat hyvin erilaisia. Asiakasmäärät ovat olleet viime vuosina varsin voimakkaassa noususuunnassa. Kuntouttava työtoiminta on kehittynyt suhteellisen vakiintuneeksi aktiivitoimeksi kunnissa. Tilannetta ei ole suuremmin muuttanut kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuuden laajentaminen yli 25-vuotiaisiin vuoden 2010 alusta lähtien. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistui vuonna 2013 arviolta 24 200 henkilöä, missä oli lisäystä vuoden 2010 tilastoihin noin 8 500 henkilöä. Lisäystä tapahtui tasaisesti sekä alle 25-vuotiaiden että 25 vuotta täyttäneiden miesten ja naisten osalta. (Kuntouttava työtoiminta 2013 – Kuntakyselyn osaraportti.)

Järjestämistapa on kehittynyt lain voimassaolon aikana yhä enemmän hoidolliseen ja kuntouttavaan suuntaan niin, että asiakkaille pyritään enenevästi järjestämään toimintajakson aikana terveystarkastuksia, tarvittavaa hoitoa ja kuntoutusta. Kuntien resurssivaje mielenterveys- ja päihdepalveluissa hankaloittaa kehitystä. Kuntoutuspalveluihin (päihde- ja mielenterveyskuntoutus, kuntoutustutkimukset ym.) on ollut suurempi tarve kuin mitä on pystytty järjestämään. Terveystuhoon mukaan tulo on kuitenkin vahvistumassa. (Karjalainen & Karjalainen 2011.)

Kuntouttavan työtoiminnan merkitys ja asiakasmäärät ovat kasvaneet, joten myös tiedon ja ohjauksen tarve on kasvanut. Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen ei ole kuitenkaan ollut erityisen keskeisessä asemassa kuntien kehittämistyössä. Kehittäminen nähdään sekä kuntien omana että valtionhallinnon tehtävänä. Myös TE-hallinnon aktiivisuutta palvelun kehittämisessä on pidetty tärkeänä. Valtakunnallisia kehittämiskohteita on muun muassa rahoituksessa, lainsäädännössä ja ohjeistuksissa sekä tietojärjestelmissä. (Karjalainen & Karjalainen 2011.)

Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen kytkeytyy siihen laajempaan kokonaisuuteen, jolla pyritään etsimään ratkaisuja vaikeasti työllistyvien tilanteeseen. Moniammatillinen yhteis-

palvelu (työvoiman palvelukeskukset), heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämäosallisuus ja osatyökykyisten asema ovat osia tästä kokonaisuudesta, jota parhailaan uudistetaan. Kuntouttava työtoiminta on osa kunnan ja valtionhallinnon työllisyys- ja sosiaalipalveluiden kokonaisuutta, jossa tärkeään asemaan nousevat yhteydet työ- ja elinkeinohallinnon palveluihin, terveyspalveluihin, järjestöihin ja muihin verkostossa toimiviin tahoihin. (Karjalainen & Karjalainen 2011.)

1.1 KOPPI-hankkeen lähtökohdat ja tavoitteet

Pääkaupunkiseudulla tehdyn tutkimuksen mukaan asiakkaat viihtyvät kohtuullisen hyvin kuntouttavassa työtoiminnassa, ja palvelu on tukenut elämänhallintaa. Tulevaisuutta työtoimintajakson jälkeen leimaa epävarmuus; työelämään haluttaisiin palata. Kuntouttavasta työtoiminnasta on toteutunut kuitenkin varsin vähän työllisyyspoliittisten tavoitteiden mukaisia siirtymiä. Yleisimpiä jatkoja kuntouttavan työtoiminnan jälkeen ovat olleet paluu takaisin työtömäksi työnhakijaksi, uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso sekä hoito, kuntoutus tai vastaava palvelu. Toistuvat työtoimintajaksot ovat olleet tyypillisiä. (Karjalainen & Karjalainen 2010.)

Pääkaupunkiseudulla parhaina asioina kuntouttavassa työtoiminnassa on pidetty säännöllisyyttä, päivärytmin palautumista, mielekästä tekemistä ja sosiaalista kanssakäymistä. Työtoiminnassa suoritettavat tehtävät on koettu varsin sopiviksi työkykyyn nähden. Asiakkaat ovat toivoneet muun muassa yhtä tiettyä vastuuvirkailijaa johon ottaa yhteyttä, riittävän tarkkaa tilannekartoitusta ennen palveluja, työtehtävien mielekkyyttä ja riittävää tiedotusta toimintaa koskevista tärkeistä asioista. (Karjalainen & Karjalainen 2010.)

Kuntouttavan työtoiminnan palvelut rakentuvat paikallisten tarpeiden, perinteiden ja käytäntöjen pohjalta. Kuntouttava työtoiminta ei ole aina ollut riittävän asiakaslähtöistä, ja eri toimijoiden yhteistyössä on tiivistämistä. THL:n koordinoiman, Euroopan sosiaalirahaston rahoittaman ASKEL – askelia kohti työelämää (2008–2011) -hankkeen tavoitteena oli kehittää asiakkaan kannalta paremmin toimivia, oikea-aikaisia ja yhteensovitettuja kuntouttavia sosiaali- ja työllisyyspalveluita. Hankkeessa olivat mukana Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit, Vates-säätiö, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja THL. Hankkeen aikana nousi esiin lukuisia tulevaisuuden haasteita liittyen vaikeasti työllistyvien palveluihin ja tilanteeseen: asiakkaan yksilöllistä, kokonaisvaltaista ohjausta tulee lisätä, sosiaalisen työllistämisen osaamista tulee vahvistaa, toimijoiden yhteiskuntavastuullisuutta tulee lisätä ja valtion ja kuntien vastuut sosiaalisessa työllistämässä tulee selkeyttää.

KOPPI – Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita -hanke (2011–2015) sai alkunsa kuntien tarpeista kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä. Hankkeen päätavoite on ollut kuntouttavan työtoiminnan ja kuntien vaikeasti työllistyvien palveluiden kokonaisuuden kehittäminen. Hankkeessa ovat olleet mukana Espoon ja Vantaan kaupungit sekä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä FSHKY (ennen vuotta 2014 Forssan seudun terveydenhuollon kuntayhtymä FSTKY). THL on koordinoinut hanketta.

KOPPI-hankkeen lähtökohtana on ollut se, että työllistämispalveluiden asiakkaat putoavat usein toistuvasti eri siirtymävaiheissa joko pois palveluista tai jäävät palveluihin siirtymättä avoimille työmarkkinoille työsuhteisiin. Työelämään siirtymisen esteet liittyvät usein alentuneeseen työ- ja toimintakykyyn, mutta myös sopivien työpaikkojen puutteeseen työmarkkinoilla.

Kuntouttavaa työtoimintaa käytetään apuna, kun selvitetään työ- ja toimintakykyä sekä parannetaan vaikeasti työllistyvien asiakkaiden työllistymisedellytyksiä ja työmarkkinavalmiuksia. Kuntouttavan työtoiminnan käyttö ja menetelmät kuitenkin vaihtelevat paikallisesti, eikä yhtenäisiä sisältöjä sille ole määritelty. Siksi kuntouttavan työtoiminnan vertailu on vaikeaa, ja sen laatu vaihtelee paikkakunnittain.

Vaikeasti työllistyvien osalta yksi kriittisistä kysymyksistä on, miten henkilön kuntoutustarve tunnistetaan ja kuinka kuntoutus järjestetään palvelujärjestelmässä. Tarvitaan asiakaslähteisiä ja joustavia ratkaisuja vastaamaan vaikeasti työllistyvien kuntoutustarpeisiin. Tarvitaan myös kuntouttavan työtoiminnan ja kunnan muiden palveluiden roolien selkeyttämistä. Kuntouttavassa työtoiminnassa on myös asiakkaita, joille palvelu on enemmän toimintakykyä ylläpitävää kuin työllistymispolulla eteenpäin vievää.

Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää kuntouttavan työtoiminnan sisältöä ja mallintaa siihen kuuluvia elementtejä sekä selkeyttää asiakkaiden hoitoon- ja kuntoutukseenohjaamisprosesseja. Kehittämisen tukena on toteutettu erilaisia pilotteja. Hankkeessa on myös kehitetty monisektorista yhteistyötä ja vahvistettu kuntouttavan työtoiminnan yhteyttä muihin kuntoutusta edistäviin palveluihin. Tavoitteena on ollut asiakasosallisuuden lisääminen palveluiden kehittämisessä. Päämääränä on myös ollut löytää uusia ratkaisuja niille ihmisille, joiden kohdalla tavoitteena on päästä eteenpäin työllistymisen polulla sekä niille, joille tärkeintä on toimintakykyä ylläpitävä toiminta. Hankkeen tavoitteet:

- Kuntouttavan työtoiminnan sisältö, rooli ja siihen liittyvät prosessit ovat selkeitä kunnissa ja toimintamallit ovat kehittyneet
- Kuntouttavan työtoiminnan yhteys muihin kuntoutusta edistäviin palveluihin sosiaali- ja terveydenhuollossa, Kelassa, työhallinnossa ja oppilaitoksissa on vahvistunut
- Asiakkaan osallisuus palveluiden kehittämisessä on lisääntynyt
- Vaikeasti työllistyvien palveluja koskevia hyviä käytäntöjä on juurrutettu toimintaan kunnissa ja levitetty muihin kuntiin.

Hankkeen kohteena on ollut kuntien kuntouttavan työtoiminnan palvelujen ja hyvien käytäntöjen kehittäminen ja mallintaminen. Hankkeen välillisiä kohderyhmiä ovat olleet mukana olevien kuntien työllisyys-, sosiaali- ja terveyspalvelut, työvoiman palvelukeskukset, Kela ja muut sidosryhmät sekä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat.

Hanke on koostunut kolmesta osahankkeesta: Espoon kaupungin, Forssan seudun ja Vantaan kaupungin osahankkeesta. Kussakin osahankkeessa on työskennellyt projektityöntekijä toteuttamassa käytännön kehittämistyötä kuntien tarpeista käsin. Tärkeitä keinoja käytännön toteutuksessa ovat olleet verkostoituminen ja yhteistyö kunnan muiden toimijoiden, hankkeiden ja järjestöjen kanssa. Kunkin osatoteuttajan tavoitteissa painottuvat eri asiat riippuen kunnan tai seudun kehittämistarpeista.

Tässä julkaisussa on kuvattu hankkeen toteutus osahankkeittain. Luvussa 2 on kuvattu Espoon kaupungin osahankkeen toteutus ja tulokset. Luvussa 3 on kuvattu Forssan seudun osahankkeen ja luvussa 4 Vantaan kaupungin osahankkeen kehittämistyötä. Osahankkeiden tuottamia lomakkeita, toimintamalleja, raportteja ja muuta hankemateriaalia on saatavilla hankkeen verkkosivuilla.

KOPPI-hanke on Euroopan sosiaalirahaston, Uudenmaan ELY-keskuksen, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän rahoittama. Suuret kiitokset projektin onnistumisesta kuuluvat hankkeen projektiryhmälle, ohjausryhmälle, kuntien projektiryhmille ja ohjausryhmille sekä muille mukana olleille.

1.2 KOPPI-hankkeen viestintä

KOPPI-hankkeen viestinnän tavoitteena on ollut tehdä työttömien toiminta- ja työkyvyn arvioinnin ja kuntoutuksen hyviä käytäntöjä tunnetuksi ja vaikuttaa niiden käyttöönottoon mahdollisimman laajasti. Tavoitteena on myös ollut vahvistaa olemassa olevia yhteistyösuhteita ja edistää tiedonvaihtoa työntekijöiden, sidosryhmien ja yhteistyökumppaneiden välillä. Hankkeesta ja sen tuloksista on säännöllisesti tiedotettu kohderyhmille. Ydinviesteiksi valikoitui, että hankkeessa

- selkeytetään kuntouttavan työtoiminnan roolia palveluissa silloin, kun henkilöllä on vakavia työ- ja toimintakyvyn alenemia.
- kehitetään kuntouttavan työtoiminnan sisältöä. Kehittämisen tuloksena syntyy hyviä toimintamalleja.
- selkeytetään moniongelmaisten asiakkaiden hoitoon- ja kuntoutukseenohjaamista.
- vahvistetaan kuntouttavan työtoiminnan yhteyttä kuntoutusta edistäviin palveluihin sosiaali- ja terveydenhuollossa, Kelassa, työhallinnossa ja oppilaitoksissa.
- etsitään ratkaisuja sekä henkilöille, joiden tavoitteena on työllistyä, että henkilöille, joille tärkeintä on toimintakykyä ylläpitävä toiminta.

Kohderymänä viestinnässä ovat olleet hankkeessa mukana olevien organisaatioiden työntekijät ja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat, paikalliset yhteistyökumppanit, kunnat, kuntoutus- ja/tai työllistämishankkeet sekä sidosryhmät: sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, rahoittajat, päättäjät, sosiaali- ja työllisyyspolitiikan parissa työskentelevät ja media.

THL on vastannut hankkeen yleisen viestinnän suunnittelusta, kokonaistoteutuksesta ja materiaalista. Osahankkeet ovat tiedottaneet hankkeesta omissa organisaatioissaan ja omilla paikkakunnillaan. Keinoina viestinnässä ovat olleet esimerkiksi esitteet, verkkosivustot, tapahtumat ja julkaisut.

KOPPI-hankkeesta tehtiin hankkeen alkuvaiheessa perustiedot sisältävä esite. Myöhemmin hankkeen verkkosivuja (www.thl.fi/koppi) on käytetty aktiivisesti hankeviestintään. Hankkeen verkkosivujen kävijämääriä on seurattu. Tiedottamisessa on hyödynnetty myös osahankkeiden organisaatioiden omia verkkosivuja. KOPPI-hankkeen tuloksena syntyneistä toimintamalleista on tehty kuvauksia Innokylä-verkkopalveluun (www.innokyla.fi).

Hankkeessa on järjestetty viisi seminaaria. Aloituseminaari pidettiin Helsingissä 30.11.2011 yhteistyössä ASKEL-hankkeen kanssa. Keskustelu- ja oppimisfoorumi oli nimeltään ”Sosiaalisen työllistämisen uudet näkökulmat”. Seuraava seminaari järjestettiin Forssassa 15.5.2012, ja sen teemana oli kuntouttavan työtoiminnan laadun parantaminen Forssan seutukunnalla. Kolmas seminaari – ”Kuntouttava työtoiminta osallisuuden edistäjänä” – oli Espoossa 21.1.2013. Hankkeessa pidettiin myös ”Yhteistyöllä onnistutaan!”-seminaari Vantaalla 31.1.2014. Teemalla haluttiin korostaa sitä, miten asiakasohjausta voidaan parantaa – ja on parannettu – yhteistyön avulla. Loppuseminaari järjestettiin Forssassa 14.11.2014 otsikolla ”Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita – kuntouttavan työtoiminnan monet kasvot”. Hankkeen aikana on luotu monia palveluita ja kehitetty niitä siten, että niille on saatu kasvot. Tämä on osaltaan lisännyt asiakkaiden osallisuutta. Seminaarien diaesitykset ja loppuseminaarin videoitiedot esitykset löytyvät KOPPI-hankkeen verkkosivuilta.

Hanketta on myös esitelty muissa tilaisuuksissa esityksien ja esittelypisteiden muodossa, kuten Kuntoutussäätiön kuntouttavan työtoiminnan kehittämispäivillä ja Talentian sosiaalialan asiantuntijapäivillä. Hankkeesta on viestitty eri medioissa, kuten Vates-säätiön *Kyvyt käyttöön* -lehdessä, paikallislehdissä (muun muassa *Länsiväylä*, *Forssan Lehti*, *Vantaan Lauri*) ja verkkosivustoilla (muun muassa Sosiaaliportti, Kuntoutusportti, Kunnat.net).

2 KOPPI-hankkeen kehittämistyö Espoossa

2.1 Tausta ja lähtökohdat

Espoossa KOPPI-hankkeen yhtenä lähtökohdانا oli hanketta edeltäneessä ASKEL-hankkeessa todettujen asioiden eteenpäin kehittäminen. Näitä asioita olivat muun muassa kuntouttavaan työtoimintaan ohjautuminen, kuntouttavan työtoiminnan arviointi, asiakasosallisuus ja verkostoyhteistyö.

Kuntouttavan työtoimintaan ohjautuminen oli melko epäselvää ja aikaa vievää. Asiakaskunnassa oli nähtävissä myös asiakkaita, jotka eivät kyenneet kuntouttavaan työtoimintaan, vaan kaipaivat matalan kynnyksen toimintaa joko eteenpäin vievänä tai ylläpitävänä. Koska kaikilla työvoiman palvelukeskuksen ja sosiaalitoimen asiakkailla työ- ja toimintakyky eivät riittäneet kuntouttavaan työtoimintaan osallistumiseen, oli syytä lähteä kehittämään matalan kynnyksen toimintaa.

Arvioinnin merkitys oli noussut esiin jo ASKEL-hankkeen aikana. Erityisesti asiakkaan itsearviointia tulisi lisätä, ja siihen kaivattiin uudenlaista lomaketta. Itsearviointissa pitäisi huomioida myös muu yhteiskunnallinen selviytyminen, ei ainoastaan palkkatyö. Lisäksi arvioinnin tavoitteellisuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

ASKEL-hankkeen aikana asiakasraateja oli kehitetty ja niitä oli otettu käyttöön Espoossa. Ajatuksena oli, että palveluita tulee kehittää yhdessä asiakkaiden kanssa, asiakkaiden osallisuutta korostaen. Tällaiseen asiakkaiden osallisuutta lisäävään toimintaan kaivattiin lisää käytännön esimerkkejä ja kokeiluja.

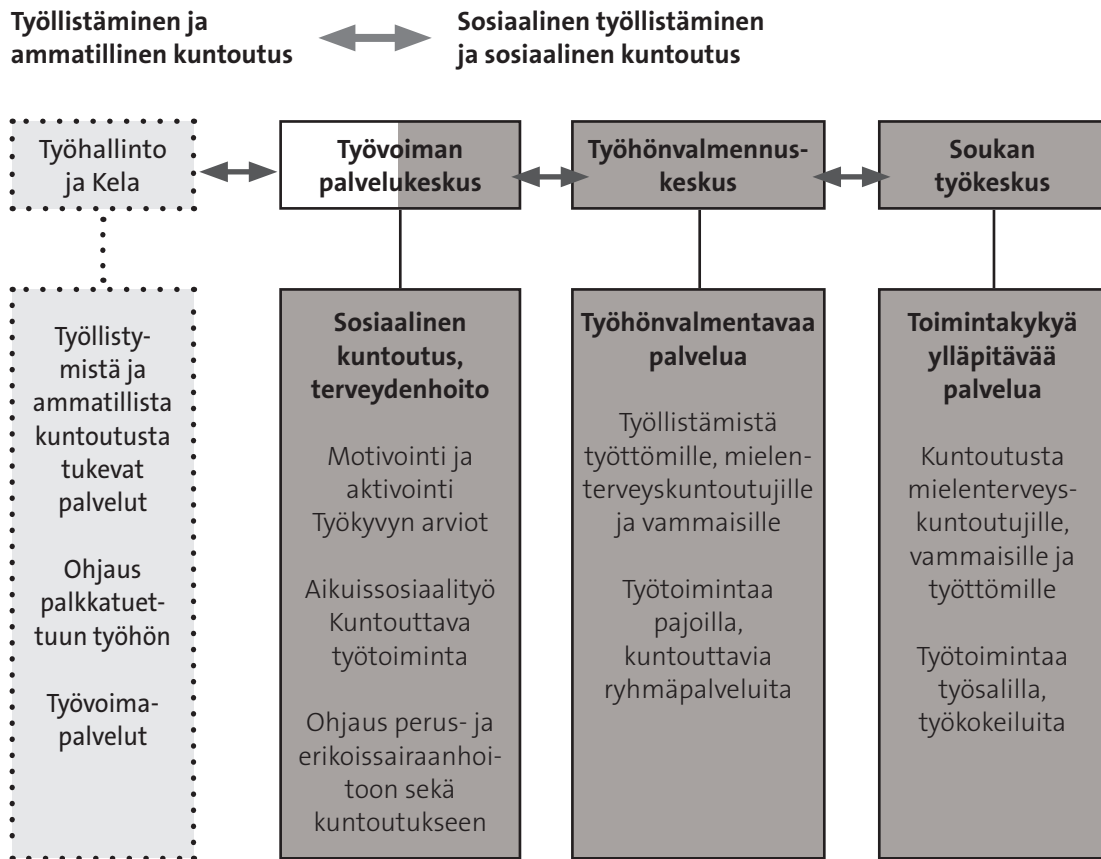
Espoossa haasteena työntekijöille oli palvelujen verkostoneisuus. Erityisesti pitkäaikaisrytöttömien palvelut ovat melko hajallaan ja niitä tuntui olevan vaikea hahmottaa. Tähän ratkaisuksi ajateltiin järjestää yhteistyöfoorumeita ja erilaisia verkostotapahtumia. Kuntouttavan työtoiminnan palveluvalikko ei ollut ohjaaville tahoille tuttu. Kaupungin työllisyyspalveluihin ohjattiin asiakkaita, mutta yhteistyö asiakkaiden asioissa oli vähäistä.

2.2 Espoon kaupungin työllisyyspalveluiden rakenne

Espoon kaupungin työllisyyspalvelut ovat osa aikuissosiaalityötä, mutta kuntouttavan työtoiminnan sijoituessa työvoiman palvelukeskukseen se ei ole kovinkaan tuttu työväline aikuisosiaalityössä. Espoossa työllisyyspalvelut koostuvat kolmesta eri yksiköstä: Työvoiman palvelukeskuksesta, Työhönvalmennuskeskuksesta ja Soukan työkeskuksesta. Soukan työkeskus ja Suomenojalla sijaitseva nuorille suunnattu Työhönvalmennuskeskus ovat pajaympäristöjä, joissa työllisyyspalveluiden asiakkaat voivat harjoitella erilaisia työelämässä tarvittavia taitoja. Pajoilla on monipuolista toimintaa erilaisen toimintakyvyn omaaville asiakkaille.

Osa asiakkaista suuntaa pajajakson jälkeen työelämään tai koulutukseen, ja osa taas jatkaa pajaympäristössä ylläpitäen arkirytmäänsä ja toimintakykyään. Työllistymisen sijaan voidaankin puhua työelämäosallisuudesta, joka käsitteenä kattaa laajasti erilaisissa toimintaympäristöissä tehtävää työtoimintaa.

Asiakkaat ohjautuvat työvoiman palvelukeskuksen kautta kuntouttavaan työtoimintaan moniammatillisen arvioinnin jälkeen. Työvoiman palvelukeskuksessa sosiaaliohjaajat koordinoivat kuntouttavaa työtoimintaa ja huolehtivat siitä, että kuntouttavan työtoiminnan prosessi etenee.

Kuvio 1. Espoon työllisyyspalvelut.

Espeen kaupunki on tuottanut kuntouttavaa työtoimintaa pääsääntöisesti neljällä eri tavalla: kaupungin omilla pajoilla, toimialoilla tapahtuvana toimintana, ostopalveluina ja järjestöyhteistyönä. Aikaisemmin kuntouttavaa työtoimintaa on tarjottu myös ryhmämuotoisesti sosiaaliohjaajien toimesta, mutta tästä on luovuttu vähäisten resurssien vuoksi. Kaupungin omaa toimintaa ovat Työhönvalmennuskeskuksen ja Soukan työkeskuksen pajoilla tapahtuva toiminta. Ostopalveluina kaupunki valitsi vuonna 2011 kilpailutuksen kautta viisi toimijaa: Espoon Diakoniasäätiö, Työ ja Toiminta ry, Rinnekoti-säätiö, Autismisäätiö ja Lautta ry. Kuntouttavaa työtoimintaa on järjestetty myös yhteistyönä Järjestökadulla Espoon keskuksessa, jossa sijaitsee Espoon mielenterveysyhdistys ry, matalan kynnyksen kohtaamispaikka Askel sekä sosiaalista ja yhteiskunnallista toimintaa harjoittava Hyvä Arki ry. Myös kaupungin eri toimialoilla sekä Omnian pajoilla on ollut mahdollista olla kuntouttavassa työtoiminnassa sovitusti.

Espoossa oli laadittu kuntouttavaan työtoimintaan liittyviä prosessikuvauksia, mutta ne eivät olleet ajan tasalla eivätkä selkeästi esitettyinä yksissä kansissa. Kuntouttavan työtoiminnan paikatkaan eivät olleet selkeästi esillä ja asiakkaiden sekä ohjaavien tahojen saatavilla. Tämä oli osaksi vaikeuttanut kuntouttavaan työtoimintaan ohjautumista, sillä työntekijöillä ei ole aina ollut yhteistä käsitystä siitä, miten sinne ja työvoiman palvelukeskukseen ohjaututaan.

Kuntouttavaan työtoimintaan päästääkseen asiakkaan on oltava työvoiman palvelukeskuksen asiakas. Kuntouttavan työtoiminnan ohjausprosessi on koettu osin hitaaksi ja byrokrattiseksi. Asiakas, joka on halunnut päiviinsä tekemistä, on saattanut joutua odottelemaan

tapaamista työvoiman palvelukeskuksessa pitkäänkin. Lisäksi, jos arvio kuntouttavan työtoiminnan tarpeesta on tehty sosiaalialueella sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan toimesta, on tuntunut kohtuuttomalta ohjata asiakasta työvoiman palvelukeskuksen työntekijöiden arvioitavaksi kyseistä toimenpidettä varten. Työvoiman palvelukeskuksen prosessi on tuntunut pitkältä erityisesti niiden asiakkaiden kohdalla, joiden suunnitelmana on ollut kuntouttava työtoiminta. Työvoiman palvelukeskuksen ja aluesosiaalityön tai päihdehuollon yhteisen dialogin puute on aiheuttanut muun muassa liian heikkokuntoisten asiakkaiden ohjautumisen kuntouttavaan työtoimintaan, jolloin kuntouttava työtoiminta on saattanut keskeytyä.

Kuntouttava työtoiminta on käytännössä ollut ainoa toiminnallinen työväline sosiaalityössä, ja se on sijoitettu rakenteellisesti niin, ettei alueen sosiaalityöllä ole ollut mahdollisuutta sitä käyttää. Asiakkaan palvelutarpeen arvio on joka tapauksessa tehty työvoiman palvelukeskuksessa, vaikka alueen sosiaalityössä asiakasta olisi tavattu jo pitkään. Tästä johtuen kuntouttava työtoiminta on jäänyt etäiseksi alueen sosiaalityölle ja asiakas on ohjattu työvoiman palvelukeskukseen, jonka jälkeen sosiaalityö, toimeentulotukea ja asumiseen liittyviä lausuntoja lukuun ottamatta, on ikään kuin siirtynyt sinne.

2.3 Kehittämistoimenpiteet hankkeen aikana

Espoossa kehittämistoimenpiteet KOPPI -hankkeessa koostuivat seuraavista asioista:

- Kuntouttavan työtoiminnan nykytilan kuvauksen laatiminen
- Matalan kynnyksen toiminnan kehittäminen
- Kuntouttavaan työtoimintaan ohjautumisen kehittäminen
- Yhteistyön kehittäminen kuntouttavaan työtoimintaan liittyvien tahojen välillä
- Kuntouttavan työtoiminnan arvioinnin kehittäminen
- Asiakasosallisuuden lisääminen kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä
- Hankeyhteistyön lisääminen

Hankkeen aikana kuntouttavan työtoiminnan palvelut ja prosessit kuvattiin raportissa, jotta asiakkaiden polutus olisi joustavampaa (Sipilä 2013).

Hankkeen aikana asiakkaille kehitettiin matalan kynnyksen toimintaa, josta voisi siirtyä sujuvasti esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan. Toiminta olisi myös yksi käytännön työväline aluesosiaalityölle. KOPPI-hankkeessa kehitettiin yhdessä espoolaisen verkoston kanssa Espoon Kipinä -mallia, jossa tarkoituksena on tarjota kaupungin palveluita matalalla kynnyksellä. Hankkeen aikana Espoon kaupungille palkattiin ryhmätoimintojen koordinaattori, jonka työnkuvaan kuuluu Espoon Kipinän toiminnan suunnittelu ja toteutus yhdessä verkoston kanssa. Näin toiminta saatiin vakinaistettua ja sitä päästiin systemaattisesti kehittämään. Espoon Kipinässä suunniteltiin ja toteutettiin useita matalan kynnyksen ryhmiä, joiden tarkoituksena oli tarjota toimintaa ja väyliä eteenpäin sekä lisätä dialogia toimijoiden välillä.

Asiakasosallisuus oli tärkeää kuntouttavan työtoiminnan laatua kehitettäessä. Asiakasnäkökulma otettiin huomioon haastattelemalla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita ohjautumisprosessista. Hankkeen aikana laadittiin myös kuntouttavan työtoiminnan asiakastytyväisyyskysely, johon vastasi noin puolet kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista. Haastattelujen ja asiakastytyväisyyskyselyn pohjalta päädyttiin siihen, että kuntouttavan työtoiminnan arvioin-

tia tulisi kehittää asiakaslähtöisemmäksi ja tavoitteellisemmaksi, jotta asiakkaat pääsisivät palvelussa eteenpäin.

Kuntouttavan työtoiminnan arviointia kehitettiin yhdessä asiakkaiden kanssa laatimalla uusi arviointilomake, johon asiakkaat olivat vahvasti vaikuttamassa. Arviointilomakkeen kehittämistä on valmistunut projektisuunnittelijan ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö vuoden 2014 lopulla. Opinnäytetyö käsittelee asiakkaiden näkemyksiä kuntouttavan työtoiminnan arvioinnista ja kehittämistyöstä.

Myös nuorten osallisuus palvelujen kehittämiseen lisääntyi hankkeen aikana. Yhdessä nuorten ja Ester Nuoret pudokkaat -hankkeen kanssa laadittiin ryhmätoiminnan menetelmäopas, jonka kautta nuoret saivat äänensä kehittämistyössä kuuluviin (Asiantuntijoilta ammatillisille – räpäten ryhmään -menetelmäopas, www.innokyla.fi/web/malli891853). Ryhmätoiminnan kehittämistä laadittiin myös raportti (Latonen & Sipilä 2013).

Hankkeen aikana yhteistyötä eri tahojen kanssa kehitettiin, jotta yhteinen ymmärrys kuntouttavan työtoiminnan tavoitteista kasvaisi. Yhteistyön kehittäminen myös kuntouttavan työtoiminnan ”markkinoinnissa” oli tärkeää, sillä niin asiakkaille kuin ohjaaville tahoillekin kuntouttava työtoiminta ei ollut tuttu toimintamuoto. Hankkeen projektisuunnittelija koordinoi yhteistyöhön liittyen kahdet Pajafestarit, joiden kautta toimijat tulivat toisilleen ja kuntalaisille tutuiksi.

Hankeyhteistyötä tehtiin Ester Nuoret pudokkaat -hankkeen ja Espoon kuntakokeilun kanssa. Yhteistyön aikana huomattiin, että hankkeilla voi olla samoja tavoitteita ja yhdessä niiden eteen työskentelemällä saadaan parempia tuloksia. Hankeyhteistyöllä saavutettiin konkreettisia tuloksia asiakasosallisuuden lisääntyessä ja toimijoiden keskenäisen dialogin kasvassa.

2.4 Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden näkökulmasta

2.4.1 Asiakkaiden kokemuksia asiakasprosessista

Asiakkaiden kokemukset kuntouttavaan työtoimintaan ohjautumisesta ja asiakasprosessista eivät olleet juurikaan saaneet huomiota Espoossa. Asiakasprosessi on usein kuvattu työntekijöiden ja työnteon organisoinnin näkökulmasta. KOPPI-hankkeessa tehtiin kartoitus asiakkaiden kokemuksista liittyen kuntouttavan työtoimintaan ohjautumiseen ja asiakasprosessiin haastatteleamalla asiakkaita haastattelulomakkeen avulla.

Kartoitusta varten haastateltiin 17:ää kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Haastatteluita laadittiin yhteenveto, jossa tuotiin esiin asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia kuntouttavaan työtoimintaan ohjautumisesta.

Asiakkaat, jotka osallistuivat haastatteluun, kertoivat haluavansa saada vaikuttaa palveluihin. He myös toivoivat, että heidän sanomaansa hyödynnettäisiin kehittämisessä. Haastatteluun osallistuneet asiakkaat kokivat työvoiman palvelukeskuksen melko myönteisenä paikana. Työhallinnon asiantuntijan rooli siellä tuntui olevan selkeä, mutta sosiaalityön rooli asiakkaiden silmissä jäi melko epäselväksi. Kuntouttavaan työtoimintaan ohjautumisessa se liitettiin kiinteästi sopimusten tekoon ja papereiden selvittämiseen. Asiakkaat osittain peräänkuuluttivat palveluohjauksellisempaa työtettä, mutta toisaalta he kokivat pärjäävänsä itsekkin eivätkä oikein osanneet määritellä, mitä apua sosiaaliohjaajalta voisi saada. Viranomaislähtöi-

syys ja sopimusten sekä papereiden tärkeys nousi asiakkaiden puheissa esiin, vaikka itse tapaukset koettiin leppoisiksi ja epävirallisiksi. Työvoiman palvelukeskus palveluna koettiin yleisesti melko positiivisena. Kouluarvosana-asteikolla mitattuna työvoiman palvelukeskuksen toiminta sai keskiarvoksi 7,6.

Asiakkaat toivat keskusteluissa esiin toimintaan liittyviä kehittämisehdotuksia. He toivoivat enemmän tietoa muun muassa Kelan palveluista ja lomakkeiden täyttämisestä. Lisäksi asiakkaat toivoivat, että kuntouttavaan työtoimintaan liittyvää tietoa olisi saatavilla helposti yhdessä paketissa – he kokivat tiedottamisen ja markkinoinnin olevan puutteellista.

Haastattelut nostivat asiakkaiden kokemusten lisäksi esiin asiakkaiden tarpeen ja halun tulla kuulluksi. Haastattelujen jälkeen työtoimintapaikkojen yhteyshenkilöt olivat saaneet asiakkailta positiivista palautetta liittyen haastatteluihin. Asiakkaat kertoivat, että oli hienoa saada puhua asioista, jotka he kokivat tärkeiksi. Asiakkaat olivat myös kokeneet haastattelujen olleen osittain kuin palveluohjausta. He olivat keskusteluista saaneet vinkkejä omaan kuntoutumiseensa.

2.4.2 Asiakastyytyväisyyskysely kuntouttavasta työtoiminnasta

Hankkeessa laadittiin asiakastyytyväisyyskysely, joka toteutettiin 17.10.–22.11.2013. Kyselyssä käytettiin väittämiä, joihin tuli vastata asteikolla 1-4 (1= ei lainkaan, 4= erittäin hyvin). Lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus täsmentää vastauksiaan sanallisesti. Kyselyn tulokset esiteltiin henkilöstölle ja johdolle. Tulosten esittelyssä vastaukset jaettiin neljään eri kategoriaan asteikon mukaisesti:

1= ei lainkaan	3= melko hyvin
2= ei juurikaan	4= erittäin hyvin

Kyselyn vastausprosentti oli 53. Yleisesti ottaen kuntouttavan työtoiminnan asiakastyytyväisyyskysely osoitti, että asiakkaat olivat tyytyväisiä palveluun. He olivat tyytyväisiä kuntouttavan työtoiminnan suunnittelussa huomioon otettavien asioiden toteutumiseen ja siihen, että heidän elämäntilanteensa oli huomioitu toimintaa suunniteltaessa. Suurin osa asiakkaista oli saanut tutustua työtoimintapaikkoihin ennen lopullista päätöstä. Lisäksi asiakkaat tuntuivat olevan kyselyn perusteella tyytyväisiä työtoimintapaikkoihin ja työtehtävien sisältöihin. Vähiten tyytyväisiä asiakkaat olivat kuntouttavan työtoiminnan jatkosuunnitelmien laatimiseen ja tulevaisuuden suunnitteluun. Melkein puolet koki, että tulevaisuuden suunnitelmat eivät olleet selkiytyneet kuntouttavassa työtoiminnassa joko juurikaan tai lainkaan. Yli puolet vastaajista ei uskonut työllistymismahdollisuuksiensa parantumiseen kuntouttavan työtoiminnan avulla. Neljäsosa vastanneista koki, ettei työtoimintajakso ollut tukenut heidän tavoitteidensa toteutumista juurikaan tai lainkaan. Asiakastyytyväisyyskyselyn perusteella asiakkaat siis olivat erityisen tyytyväisiä ostopalveluihin, mutta kaupungin rooli jatkosuunnitelmien laatimisen suhteen tuntui aiheuttavan eniten tyytymättömyyttä.

2.5 Kuntouttava työtoiminta työntekijöiden ja verkoston näkökulmasta

2.5.1 Kuntouttavan työtoiminnan kehittämispäivät henkilöstölle

Hankkeen projektisuunnittelija järjesti kuntouttavan työtoiminnan kehittämispäivät Espoon työvoiman palvelukeskuksen henkilökunnalle 27.9.2013 ja 4.10.2013. Kuntouttavan työtoiminnan käytännöt olivat olleet vaihtelevia ja asiakasohjaus jonkin verran sekavaa. Kehittämispäivillä käytiin läpi kuntouttavan työtoiminnan sen hetkistä tilannetta, asiakaskriteerejä sekä toimijoiden palveluvauksia. Lisäksi pyrittiin selkeyttämään ja luomaan yhteistä ymmärrystä asiakasprosessista.

2.5.2 Kuntouttavan työtoiminnan verkostojen työpajat

KOPPI-hankkeen projektipäällikkö ja Espoon projektisuunnittelija osallistuivat kuntakokeilun järjestämään Työtä päin -seminaarin Espoossa 31.10.2013. Seminaarin tarkoituksena oli saattaa työllisyshoidon toimijoita yhteen. Seminaarissa työskentelyä jaettiin pienempiin työpajoihin, joista yksi käsitteli kuntouttavaa työtoimintaa. Seminaariin osallistujat oli etukäteen jaettu työpajoihin siten, että niissä oli mahdollisimman laaja edustus eri toimijoilta.

Kuntouttavan työtoiminnan työpajat kokoontuivat seminaarin jälkeen neljä kertaa: 13.12.2013, 28.2.2014, 25.4.2014 ja 3.9.2014. Pajoissa oli edustus kaupungin työllisyyspalveluilla ja terveystalveilla, HUS:illa, järjestöillä ja kaupungin ostopalveluilla sekä Omnialla. Työpajoissa käytiin vilkasta keskustelua kuntouttavasta työtoiminnasta ja verkostoiduttiin niin, että myös asiakkaille mahdollistui konkreettisia jatkopolkuja. Eri toimijat siis löysivät toisensa ja saivat tutustua toistensa palveluihin. Työpajojen keskusteluista koottiin diasarja, johon oli kirjattu osallistujien näkökulmasta tärkeimpiä kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita ja ratkaisuehdotuksia niihin. Työpajojen tuotokset esiteltiin kuntakokeilun toisessa Työtä päin -seminaarissa 11.9.2014. Kuntouttavan työtoiminnan työpajassa nousivat esiin seuraavat ehdotukset ja suositukset Espoon kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseksi:

Kuntouttavaan työtoimintaan ohjautuminen:

- Kuntouttavan työtoiminnan palveluista ja työtoimintapaikoista ei ole riittävästi tietoa asiakasohjauksen kannalta.
- Jos asiakas kaipaa päiviinsä tekemistä ja tukea työllistymisen edistymiseen, miksi hän motivoituisi kuntouttavasta työtoiminnasta?
- Miten tehdä töitä asiakaslähtöisesti ilman virallista roolia, kun kaikki palvelut vaativat kriteereitä ja tiettyä viranomaisasemaa?
- Asiakkaan ohjaamisen palveluun tulisi olla helpompaa ja selkeämpää.

Kehittämisehdotukset:

- Olisi hyvä olla jonkinlainen palvelukartta kuntouttavasta työtoiminnasta.
- Asiakas voisi ohjautua kuntouttavaan työtoimintaan muualtakin kuin työvoiman palvelukeskuksesta.

Kuntouttavan työtoiminnan joustavuus:

- Pajatoiminta onnistuu hyvin lain puitteissa, mutta muut työllistymisen esteitä poistavat toimenpiteet ovat vaikeasti toteutettavissa.

- Asiakkaan aktivoituessa kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana nousee usein esiin paljon hoidettavia asioita. Miten näiden asioiden hoidon saisi joustavasti sisällytettyä kuntouttavaan työtoimintaan ilman, että on pelko sanktioista?
- Asiakas osallistuu työtoimintaan, mutta mikä on sen kuntouttava elementti?
- Poissaolokäytännön joustamattomuus asettaa niin työntekijät kuin asiakkaatkin ikävään tilanteeseen.

Kehittämisehdotus:

- Poissaolokäytäntöjä voisi löyhentää ja lainsäädäntö voisi enemmän huomioida yksilön tarpeita.

Kuntouttavan työtoiminnan sisältö:

- Pajatoiminnan ohella asiakkaille tulisi tarjota ”ideoita ja ajattelemisen aiheita” heidän omasta kuntoutumisestaan ja jatkopoluistaan.
- Kuntoutumisen ja jatkopolkujen pohdinta tulisi olla jatkuvana ajatuksena läpi kuntouttavan, sillä tämä voisi aktivoida asiakkaita suunnittelemaan omaa elämäänsä enemmän.
- Työhönvalmennuksellista otetta tulisi lisätä erityisesti kuntouttavan työtoiminnan loppuvaiheessa.
- Kuntouttava työtoiminta tulisi olla prosessimaisempaa niin, että aloitus voisi olla pajoilta ja sieltä siirtyä lähemmäs haastavampaa työtä kuntouttavan sisällä.
- Toisaalta myös sosiaalisen kuntoutuksen valikkoa tulisi olla tarjolla, sillä kaikki eivät kykene etenemään työllistymisen polulla.

Kehittämisehdotukset:

- Kuntouttavan työtoiminnan aikana voisi järjestää erilaisia tiedotustilaisuuksia esimerkiksi jatkopolkumahdollisuuksista tai taloudenhoidosta.
- Asiakas voisi osallistua yhtä aikaa pajatoimintaan ja vaikka johonkin kuntouttavan ryhmään, joka liittyisi työelämävalmiuksien parantamiseen.
- Työhönvalmennusta kuntouttavaan työtoimintaan matalalla kynnyksellä (Vantaan mallin soveltaminen Espooseen).

Perheiden merkitys kuntouttavassa työtoiminnassa:

- Työllisyyspalveluissa ei huomioida asiakasta osana perhettään, vaan keskitytään yksilön aktivointiin.
- Ihmisen aktivoituttua oman elämänsä suhteen voi perheen dynamiikka muuttua – pitkään kotona ollut työtön lähteekin päiväksi toimintaan tai työhön. Mitä tämä merkitsee koko perheelle? Mistä perhe saa tukea tähän muutokseen? Miten perhe voi tukea yksilöä tässä muutoksessa?
- Kuntouttavan työtoiminnan siirtymien osalta tulisi kiinnittää huomiota muun muassa lapsiperheiden tukien yhdistämiseen. Perheen toimeentulo voi koostua useasta erituesta: työmarkkinatuki, lapsilisät, kuntouttava työtoiminta, toimeentulotuki, asumistuki jne.

Kehittämisehdotukset:

- Voisiko kuntouttavaan työtoimintaan yhdistää perhetyötä jollain tasolla, mahdollisesti järjestämällä perhepäivät tai perheisiin liittyvää ryhmätoimintaa.

- Tulisi luoda malli kuntouttavan työtoiminnan ja perhetyön yhteistyöstä niin asiakasohjauksen, verkostotyön kuin toiminnan suhteen.

Oppiminen kuntouttavassa työtoiminnassa:

- Kielen opetuksen tulisi sisältyä kuntouttavaan työtoimintaan. Esimerkiksi maahanmuuttajilla voi olla työnteko hallussa, mutta kielitaito ei riitä pätevän koulutuksen saamiseen.
- Opinnollistaminen tulisi ottaa vahvemmin mukaan työpajatyöskentelyyn.

Kehittämisehdotukset:

- Voisiko kuntouttavasta työtoiminnasta saada todistuksen, joka liittyisi tehtyyn työhön ja siinä pärjäämiseen – ei kuntouttavaan työtoimintaan?
- Kielikursseja ja toiminnallista kielen opetusta voisi lisätä.

2.6 Kuntouttavan työtoiminnan arviointilomakkeen kehittäminen

Hankkeen aikana kiinnitettiin huomiota kuntouttavan työtoiminnan arviointiin. Asiakastytyväisyyskysely ja asiakashaastattelut nostivat esiin kuntouttavassa työtoiminnassa ilmenevän sosiaalihoitajien roolin puutteen ja kuntouttavaan työtoimintaan kiinteästi liittyvän tavoitteellisen toiminnan puutteen. Pohdittiin käytännön keinoja näiden asioiden konkreettisemmiksi tekemiseen ja asiakkaiden mahdollisuuksiin edetä kuntoutumisessaan. Arviointi on yksi asia, jonka ajateltiin vaikuttavan näihin asioihin, ja työllisyyspalvelujen johtoryhmässä päätettiin, että KOPPI-hankkeen projektisuunnittelija voi kehittää sitä yhdessä asiakkaiden kanssa.

Väliarviointi on aikaisemmin muodostunut työtoimintapaikan arvioinnista ja asiakkaan itsearviointiin. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteita ei ole tarkasteltu kovinkaan yksityiskohtaisesti, ja ne on mainittu lomakkeessa ensimmäisellä sivulla pintapuoleisesti.

Arvioinnissa oli keskitytty suhteellisen paljon asiakkaan työkykyyn ja työelämävalmiuksiin, jotka ovat tietysti tärkeitä asioita asiakkaan työllistymisen edistämiseksi. Siinä ei kuitenkaan ollut juuri otettu huomioon asiakkaan muihin elämän osa-alueisiin liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita, jotka vaikuttavat tämän jaksamiseen kuntouttavassa työtoiminnassa sekä osaltaan saattavat muodostua työllistymisen esteiksi. Pelkkä työkyvyn ja työelämävalmiuksien arviointi tuntui antavan melko kapean näkökulman asiakkaan kuntoutumiseen. Usein, kun asiakas aktivoitui päivittäiseen toimintaan, myös muiden elämän osa-alueiden haasteet nousivat esiin. Asiakkaiden saattoi olla vaikea nähdä arvioinnin yhteyttä heidän omaan elämäänsä, jos siinä keskityttiin vain työtoimintapaikalla tapahtuviin asioihin. Saattoi myös olla, että asiakas suoriutui työtehtävistään erinomaisesti, ja työyhteisössä olemisessa ei ollut minkäänlaisia haasteita – haasteet ja työllistymisen esteet olivat toisaalla, esimerkiksi päihteiden käytössä tai taloudenhoidossa.

Arviointilomakkeen kehittämiseen osallistui kaksi asiakasta Espoon Diakoniasäätiön paljalta. Mukana oli myös Diakoniasäätiön palvelupäällikkö. Arviointilomaketta työstettiin useaan kertaan kevään 2014 aikana siten, että asiakkaat kertoivat ajatuksiaan ja projektisuunnittelija muokkasi lomaketta haluttuun suuntaan. Lomake muodostui neljästä osa-alueesta. Ensimmäinen oli taustatiedot, toinen tavoiteosio, kolmas työkyvyn ja työelämävalmiuksien arviointi ja neljäs itsearviointiosio.

Asiakkaat kertoivat kaipaavansa konkreettisempaa asioiden käsittelyä. He painottivat erityisesti tavoitteiden ja niiden eteen tehtävien toimenpiteiden kirjaamista. Jotta toiminnasta saataisiin tavoitteellisempaa, oli tarkoituksena, että koko arviointikeskustelu rakentuisi tavoitteiden ja niiden toteutumisen tarkastelun ympärille. Asiakkaat kokivat, etteivät olleet oikein tietäneet kenen puoleen kääntyä jonkin tavoitteen käytännön toteutuksen kanssa. Tähän he toivoivat konkreettisesta apua lomakkeen muodossa siten, että siihen kirjataan tavoitteen toteutumisessa asiakasta auttava viranomaisena.

Asiakkaat näkivät vanhassa lomakkeessa olleen itsearviointiosion ikään kuin palvelleen viranomaisia ja työtoimintapaikkaa, sillä siinä kartoitettiin jollain tapaa tyytyväisyyttä, eikä niinkään arvioita omasta tilanteesta. Uuteen lomakkeeseen lisättiin itsearviointiosioon kuntoutumiseen liittyviä tärkeitä osa-alueita. Kaiken kaikkiaan arviointilomakkeesta tuli hankkeen ja asiakkaiden suunnittelemana pidempi kuin aikaisemmin, mutta asiakkaat kokivat sen olevan pituudestaan huolimatta palvelevampi, sillä siinä käsiteltiin heille oleellisia asioita. Hankkeen aikana uusi lomake otettiin koekäyttöön kesän ja syksyn 2014 ajaksi. Tämän jälkeen on tarkoitus arvioida lomakkeen käytettävyyttä ja sopia jatkotoimenpiteistä.

2.7 Matalan kynnyksen toimintojen kehittäminen

2.7.1 Espoon Kipinä

Espoossa oli selkeä tarve jonkinlaiselle matalan kynnyksen toiminnalle, sillä kuntouttava työtoiminta ei byrokraattisuutensa vuoksi ollut sopiva työväline kaikkien asiakkaiden kohdalla. Keväällä 28.2.–5.6.2012 hankkeessa järjestettiin pilottiryhmä, jonka nimeksi tuli Kipinä Klubi (www.espoo.fi/kipina). Tämän ryhmän kautta hankkeen aikana alkoi hahmottua Espoon Kipinän suuntaviivat. Kipinä-toiminnan jatkuvuuden kannalta oli tärkeää, että se säilyi ja kehittyi koko ajan. Toiminnan suunnittelussa ”klubi”-ajatus lähti siitä, että klubiin voi osallistua kuka tahansa, eikä siihen osallistuakseen tarvitse täyttää erityisiä kriteerejä. Toimintaan ei haluttu poissulkevia kriteerejä, joita viranomaiset ovat tottuneet luomaan palveluissaan.

Kipinä Klubin lähtökohtana oli ajatus ihmisten osallistamisesta ja osallisuudesta johonkin. Tavoitteena toiminnalla oli saada mukaan erilaisia ihmisiä ja erityisesti heitä, jotka eivät olleet minkään palvelun piirissä. Ajatuksena oli, että sosiaalityöntekijät tai muut ammatillaiset voisivat kertoa asiakkailleen toiminnasta ja tarjota mielekästä tekemistä.

Kipinä Klubin toiminta-ajatuksiksi määriteltiin:

- Vapaaehtoisuus
- Matala kynnys osallistua toimintaan
- Tyytyväiset asiakkaat ja työntekijät
- Kumppanuusohjauksen avulla konkreettista yhteistyötä ja töiden jakamista
- Tehdään yhdessä asiakkaiden kanssa
- Jatkuuus ja edelleen kehittäminen
- ”Uusia väyliä työhön, toimintaan ja tekemiseen”

Kipinä Klubin tavoitteiksi määriteltiin:

- Saada asiakkaat aktivoitumaan

- Tarjota asiakkaille päiviin tekemistä
- Luoda mahdollisia väyliä asiakkaiden kuntoutumisen tueksi, esimerkiksi väylä työvoiman palvelukeskuksen palveluihin, työpajoille tai seurakunnan toimintaan
- Tarkastella asiakkaiden kanssa heidän palvelusuunnitelmaansa toiminnan kautta
- Kehittää verkostoyhteistyötä työntekijöiden kesken
- Edistää asiakkaiden toimintakykyä ja elämänhallintaa

Lähtökohdaksi toiminnan sisällölle määräytyi aikuissosiaalityön alkuarvion pohjalomake. Ajatus ihmisen kokonaisvaltaisesta elämäntilanteen tarkastelusta ja eri elämän osa-alueisiin liittyvien haasteiden käsittelystä ryhmätoiminnan avulla tuntui tarkoituksenmukaiselta. Lisäksi vertaistuen merkityksen ajateltiin olevan suuri.

Mukana Kipinä Klubissa olivat seurakunta, Sepänkylän tukiasuntola, lapsiperheiden asunon turvaamista kehittävä Voimanpesä-hanke ja Espoon aikuissosiaalityö. Sepänkylän tukiasuntolan ohjaaja ja seurakunnan diakoni olivat vastuunohjaajina. KOPPI-hankkeen projektisuunnittelija oli mukana koordinoimassa toimintaa. Työvoiman palvelukeskus, Soukan työkeskus, Voimanpesä-hanke, kaupungin talous- ja velkaneuvonta, kaupungin liikuntapalvelut sekä Martat olivat mukana yhteistyössä asiantuntijoina.

Suunnittelu aloitettiin tammikuussa 2012. Kipinä Klubia mainostettiin kaupungin verkkosivuilla. Lisäksi yhteistyökumppaneille tiedotettiin kyseisen toiminnan alkamisesta. Hakijoita klubiin tuli yhteensä 26, joista miehiä oli 15 ja naisia 11. Osa hakijoista oli nähnyt ilmoituksen kaupungin nettisivuilla tai heidän työntekijänsä oli mainoksen perusteella ohjannut asiakkaan ottamaan yhteyttä. Asiakkaita tuli mukaan myös Espoon kaupungin tukiasunnoista, joita olivat Sepänkylä, Neppers, Kuninkaankallio ja Auroranportti. Etukäteen ei hakijoista ollut muuta taustatietoa kuin nimi, osoite, henkilötunnus ja ohjautumisväylä. Ajatuksena oli, ettei toiminnan alussa tarvita muita tietoja. Asiakkaan motivaation osoitti se, että hän otti yhteyttä, ja hänen oma arvionsa toiminnan tarpeesta oli riittävä ryhmään osallistumisen kannalta. Lopulta ryhmään pystyttiin ottamaan 15 asiakasta.

Toimintaa järjestettiin kerran viikossa tiistaisin. Kokoontumiskertoja oli yhteensä kahdeksan. Ryhmäläisten toiveesta järjestettiin muutama ylimääräinen kerta, jolloin laitettiin ruokaa ja käytiin keilaamassa. Ryhmä oli pääasiallisesti toiminnallinen. Sisältönä oli talkoita ja erilaisia järjestettyjä työtehtäviä. Ryhmään liitettiin myös toiminnan kautta asioita työllistymisestä ja koulutuksesta, asumisesta, taloudesta, harrastuksista ja terveydestä sekä voimavaroista. Ryhmässä tutustuttiin erilaisiin työtoimintoihin, ilmaisiin harrastuksiin ja halpaan ruokailuun. Ryhmän aikana käytiin keskusteluita ja mietittiin yhdessä jatkosuunnitelmia. Ryhmäläiset saivat toiminnasta Espoon kaupungin sisäisen matkalipun ja yhdeksän euroa toteutuneelta toimintakerralta.

Ryhmän aikana käytettiin eräänlaista palvelusuunnitelmaa, johon oli laadittu runko, jota jokainen itse omalta osaltaan täydensi ryhmän aikana. Jokainen ryhmäläinen kirjasi hoidettavia asioitaan itselleen ylös. Ryhmän aikana oli tarkoitus löytää väyliä asioiden eteenpäin viemiseksi. Ajatuksena oli, etteivät ohjaajat millään tavalla puutu suunnitelman täyttämiseen, vaan sen toivottiin olevan väline ryhmäläisten omaan pohdintaan. Lähtökohtana oli, että jokaisen suunnitelma on täysin erilainen. Ohjaajilla ei ollut mitään ennakkotietoja ryhmäläisten elämäntilanteesta tai tavoitteista. Jokainen ryhmäläinen sai pitää suunnitelman itsellään, mutta ryhmän päätyttyä yksi asiakas palautti sen täytettynä.

Toiminnan lopuksi asiakkaille pidettiin asiakasraati. Ryhmä sai erinomaista palautetta. Sen toivottiin kestävän pidempään ja kokoontuvan useammin. Ryhmää kehuttiin monipuoliseksi ja ryhmähenki koettiin hyväksi. Uusien ihmisten tapaaminen ja mukavat ohjaajat nousi-

vat tärkeiksi asioiksi. Myös matkakorvauksen saaminen, joka mahdollisti ryhmään osallistumisen ja paikasta toiseen liikkumisen, oli hyvä asia. Käytännön järjestelyistä hyvänä pidettiin myös ryhmättekstiviestiä, jolla muistutettiin ryhmän alkamisesta – se motivoi saapumaan paikalle.

Mielekäs tekeminen oli asetettu yhdeksi tavoitteeksi tälle ryhmätoiminnalle, ja se toteutui hyvin. Toiminnalliset kerrat tuntuivatkin olevan kiinnostavia, ja toiminta oli asiakkaiden mielestä hyvin järjestettyä. Asiakkaat saivat myös olla mukana suunnittelemassa toimintaa, mutta suurin osa toimintakerroista oli jo ennalta päätetty. Haasteeksi tällaisessa toiminnassa nousi se, että ryhmäkertoja oli vaikea suunnitella matkan varrella, sillä yhteistyökumppaneihin täytyy olla yhteydessä hyvissä ajoin toiminnan järjestämiseksi. Joitain asioita oli oikeastaan pakko sopia ennen ryhmän alkua, ja näin ollen asiakkaiden mielipiteiden esiin tuominen oli haasteellista.

Palvelusuunnitelman käyttö jäi ryhmän aikana melko vähäiselle, sillä toiminta muokkautui sen edetessä, eikä aina toteutunut kuten alun perin oli suunniteltu ja lomakkeeseen valmiiksi kirjattu. Näin ollen asiakkaan oli melko vaikea täyttää palvelusuunnitelmaa. Yksi asiakas oli täyttänyt koko suunnitelman tunnollisesti, ja se oli hieno asia. Hän itse koki täyttämisestä olleen hyötyä. Palvelusuunnitelmia ei myöskään kirjattu ylös, sillä käytännön ohjausressursista puuttui aikuissosiaalityön edustus. Tämä tiedostaen heti toiminnan alussa sovittiin, että lomake oli jokaisen ryhmäläisen omaan käyttöön ja sen täyttäminen oli vapaaehtoista.

Haasteeksi osoittautui myös asiakkaiden jatkopolkujen suunnittelu etenkin kaupungin palveluihin. Työllisyyspalveluiden piiriin pääsy tai esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan aloitus ei ollut kovinkaan helppoa, sillä erilaiset viralliset prosessit nousivat sille esteeksi. Asiakkaan ”status” työllisyyspalveluiden näkökulmasta saattoi olla ”väärä”: asiakas ei esimerkiksi pystynyt aloittamaan kuntouttavassa työtoiminnassa, koska oli sairauseläkkeellä tai koska ei ollut työvoimatoimiston ja työvoiman palvelukeskuksen asiakas. Seurakunta pystyi tässä asiassa auttamaan ja tarjoamaan erilaista toimintaa, esimerkiksi saunailtoja ja joitakin ryhmiä, joihin Kipinä-ryhmäläisillä oli mahdollisuus osallistua.

Kipinä Klubi osoitti, että tämän tyyppiselle toiminnalle oli kysyntää. Hankkeen aikana Espoon Kipinää kehitettiin yhdessä eri toimijoiden ja asiakkaiden kanssa. Espoon Kipinän tarkoituksiksi muodostui järjestää tavoitteellisia ryhmiä ja jakaa tietoa erilaisista toimintamahdollisuuksista, joita Espoossa on tarjolla. Kipinä-ryhmissä tarkoituksena on työskennellä yhdessä ja yksilöllisesti, jotta ryhmäläiset löytävät tekemistä arkeensa ja esimerkiksi ideoita työpolkuunsa. Ohjelmaan kuuluu asiantuntijoiden opastuksella tietoa terveydestä ja talouden hallinnasta sekä liikuntamahdollisuuksista. Lisäksi ryhmästä saa ideoita vapaa-ajan viettoon ja tietoa Espoon kaupungin sekä järjestöjen palveluista. Ryhmäläiset saavat kannustusta ja vertaistukea myös toisiltaan.

Espoon Kipinän toimintaa lähti koordinoimaan aikuisten sosiaalipalvelut. Toimintaan liittyi mukaan iso joukko kuntalaisia, espoolaisia viranomaisia sekä seurakuntien ja kolmannen sektorin työntekijöitä. Espoon Kipinän alla on järjestetty useita ryhmiä hankkeen aikana. Vuonna 2014 Espoon Kipinän tavoitteet määrittäytyivät seuraavanlaisiksi:

- Espoolaisille väyliä työhön, pysyvään asumiseen, mielekästä tekemistä, hyvinvointia sekä kaupungin palveluja!
- Espoolaiset mukana toimimassa yhdessä kaupungin, järjestöjen, seurakunnan jne työntekijöiden kanssa!
- Pois virastoista - Palvelujen jalkautuminen asukastiloihin ja ihmisten luo!
- Yhdessä oppiminen, tehdään yhdessä – opitaan yhdessä!
- Uudistuva ammatillisuus, tehdään töitä uudella tavalla, asiakkaiden kanssa!

2.7.2 Palvelukahvila-pilotti

Palvelukahvila-ajatus lähti liikkeelle, kun KOPPI-hankkeen projektisuunnittelija ja Espoon kaupungin aikuisten sosiaalipalveluiden ryhmätoiminnan koordinaattori yhdessä pohtivat aikuisten sosiaalipalvelujen toimitilojen vieressä olevan Manna-Apu-ruoanjakojonon kävijöiden palvelun tarvetta. Tuntui hullunkuriselta, että samaan aikaan, kun ruokaa jonottavat sadat ihmiset, kaupungin sosiaalipalvelut eivät tuntuneet tarpeeksi tavoittavan avun ja palvelun tarpeessa olevia. Lisäksi palveluiden markkinointiin tuntui olevan hankkeen aikana tarpeellista panostaa ja mahdollistaa palveluihin pääsyä matalalla kynnyksellä. Asian tiimoilta sovittiin yhteistyötapaaminen Manna-Avun toiminnanjohtajan kanssa keväällä 2014 ja hankkeen toimesta käynnistettiin palvelukahvilapilotti. Palvelukahvilan tavoitteiksi määriteltiin seuraavat asiat:

- Lisätä dialogia asiakkaiden ja viranomaisten välillä
- Kartoittaa asiakkaiden palvelujen tarvetta
- Tarjota tietoa kaupungin palveluista matalalla kynnyksellä
- Markkinoida palveluita asiakaslähtöisesti ja tavoittaa uusia asiakkaita
- Lisätä asiakkaiden osallisuutta palveluiden kehittämisessä
- Kehittää ja pilotoida uutta palvelukahvila-toimintamallia

Palvelukahvila oli avoinna kolme kertaa keväällä 2014, ja se oli tarkoitettu ruoanjakojonossa asioiville. KOPPI-hankkeen projektisuunnittelijan ja aikuisten sosiaalipalveluiden ryhmätoiminnan koordinaattorin työnkuvaan kahvilassa kuului ohjausta ja neuvontaa toimeentulosta, maahanmuuttajien kielikursseista, asumisesta, työttömyydestä, terveydestä sekä lapsiperheiden ja eläkeläisten palveluista. Suurin osa kahvilassa kävijöistä oli espoolaisia, mutta mukaan mahtui myös muutama helsinkiläinen ja kirkkonummelainen. Kahvilassa kävi myös muutama lapsiperhe ja maahanmuuttaja.

Toimintaa pyrittiin kehittämään palvelukahvilan aikana saadun palautteen perusteella. Palautteesta johtuen kahdella viimeisellä kerralla mukana olivat työttömien terveydehoitajan ja työllisyyspalveluiden koordinaattori. Palvelukahvilassa jaettiin kävijöille lyhyttä projektisuunnittelijan laatimaa kyselyä palveluntarpeesta. Kyselyn perusteella eniten tietoa kaivattiin terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista. Vähiten oltiin kiinnostuneita koulutuksesta.

Palautetta kahvilan toiminnasta saimme jututtamalla kahvilassa asioivia. Erillistä palautelomaketta toiminnasta ei ollut käytössä. Puheiden perusteella palaute oli erittäin positiivista. Tämän tyyppistä toimintaa oli kaivattu, ja osa ihmisistä koki tulleen kuulluksi omassa asiassaan – jo se, että sai puhua ”viralliselle” taholle, tuntui ihmisistä hyvältä. Muutama ihminen kertoi, että tämä toiminta sai heidät tuntemaan, että heitä arvostettiin.

Pilottikahvilassa kävi yhteensä noin 150 asiakasta. Ihmisillä tuntui olevan tarve tulla kuulluksi, ja palveluohjaukseen kuuluikin paljon keskustelua ja ihmisten elämäntilanteiden kuuntelua. Kahvilapilotin tuloksena voitiin todeta, että kohtaamisen merkitystä ei tule väheksyä ja että tällainen palvelumuoto tuntui toimivan kohtaamisen lisäämisessä. Palvelumuotona pop up -kahvila oli yksinkertainen ja nopea tapa tavoittaa ihmisiä uudella tavalla. Malli oli myös kustannustehokas, sillä viihtyisän ympäristön luominen ja kahvitarjoilu eivät vaatineet suuria taloudellisia resursseja – sen sijaan työntekijäresursseja toiminta tarvitsi. Pilotin työntekijöiltä vaadittiin jalkautuvaa työtettä ja ennakkoluulottomuutta kohdata asiakkaita muuallakin kuin sosiaalitoimistossa. Myös luovien ongelmanratkaisutaitojen merkitys korostui toiminnan ollessa laaja-alaista palveluohjausta ja asiakaskunnan ollessa ”vauvasta vaariin”.

Tämän tyyppisen kahvilatoiminnan vaarana voi olla jääminen pelkäksi kahvilaksi, jolloin kaupungin palveluohjauksellinen rooli jää sivuun ja ihmiset tulevat vain kahvittelemaan. Jatkoa ajatellen tulee tarkasti miettiä, mikä on palveluohjauksen rooli ja mitä toiminnalla tavoitellaan. Asiakkaiden kohtaamiseen tasa-arvoisesti palvelukahvila-toimintamalli oli aivan oivalli-

nen. Kyselyn vastaajamäärän perusteella voitiin todeta, että toiminnalla oli mahdollista saada asiakaspalautetta ja ideoita nopeasti ja tehokkaasti. Lisäksi toiminta taipuu moneen. Palvelukahvilan voisi jatkossa laittaa esimerkiksi pyörien päälle, jotta se ei olisi paikkasidonnaista. Palvelukahvilaa on jatkettu alueen sosiaalityön voimin, ja sen on tarkoitus juurtua käytännön toimintaan uutena palvelumuotona. (Sipilä 2014, www.innokyla.fi/web/malli1175156).

Aiheesta keskusteltiin pohjoisen aikuissosiaalityön senioritiimin kanssa, ja kahvila päätettiin toteuttaa neljä kertaa syksyn 2014 aikana. Jokaisesta kahvilasta vastasi sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Mukana oli myös ryhmätoimintojen koordinaattori. Jokaisella kerralla oli selkeä teema, joka loi raamit työskentelylle. Tämä ei kuitenkaan poistanut sitä, että asiakkaat pystyivät vaikuttamaan kahvilan sisältöön.

Ensimmäisellä kerralla mukana oli jalkautuva sosiaaliohjaus ja jalkautuva talousohjaus. Espoossa on meneillään jalkautuvan talousohjauksen hanke, jonka työntekijä oli mukana kahvilassa. Hän keskusteli ihmisten kanssa paikan päällä ja antoi jonkin verran yksilöaikoja. Kahvilassa kävi 96 asiakasta, joista kahdeksan oli lapsia. Sosiaalityöntekijän ja ohjaajan mukaan kahvilassa syntyi aitoja kohtaamisia ja palvelua yli rajojen – ”tyytyväisiä asiakkaita, iloista mieltä ja hyvän päivän toivotuksia”. Asiakkaiden palautteiden mukaan kahvilassa oli ”vapautunut meininki”.

Toisella kerralla teemana oli sosiaaliohjaus, työllisyys ja ryhmätoiminta. Paikalla olivat Espoon työvoiman palvelukeskuksen sosiaalityöntekijä ja seniorineuvonnan ryhmätoimintoista vastaava työntekijä. Arvion mukaan leipäjonossa käy suhteellisen paljon senioriasiakkaita, ja heille haluttiin tarjota mielekää toimintaa. Senioreita kävikin runsaasti aamupäivän aikana, ja heille tarjottiin tietoa ja esitteitä palveluista. Kun paikalla oli sosiaalityöntekijä ja seniorineuvonta, oli työvoiman palvelukeskuksen sosiaalityöntekijän hieman haasteellista löytää paikkaa tilassa. Hän jalkautuikin keskustelemaan leipäjonoon ihmisten kanssa ja markkinoimaan kahvilaa. Paikalla oli myös Sektori III -työllisyys Hankkeen kaksi työntekijää, jotka markkinoivat hanketta ja tarjosivat mahdollisuutta yksilölliseen työskentelyyn. Kahvilassa kävi 68 asiakasta, joista kolme oli lapsia.

Kokemuksen perusteella palvelukahvilan toiminta kannattaa pitää selkeänä ja teemoitettuna. Tämä auttaa työntekijöitä ja asiakkaita hahmottamaan, mistä oli kyse. Yhteensä syksyn kahviloissa on käynyt tähän mennessä 164 asiakasta, joista 11 oli lapsia. Kevään 2015 ohjelmaa suunnitellaan sosiaalityön tiimin kanssa. Asiantuntijoista sovitaan hyvissä ajoin ja kahvilasta tiedotetaan vielä tehokkaammin leipäjonon asiakkaille.

Hankkeen aikana toimintaa on siis saatu juurrutettua hyvin osaksi matalan kynnyksen toimintaa, ja sen kehittäminen jatkuu osana Espoon Kipinää. Palveluiden jalkautuminen ja kunta-laisten osallisuuden lisääminen ovat johtoajatuksena kahvilan toiminnassa. Tarkoituksena on tarjota jo olemassa olevia palveluita uudella tavalla esteettömyyden periaatteita noudattaen. Kaikki pilotille asetetut tavoitteet saavutettiin kevään ja syksyn aikana. Lisäksi tavoitettiin ennätysmäärä asiakkaita, jotka muuten eivät palveluita syystä tai toisesta käyttäisi tai ohjautuisi niiden piiriin.

2.8 Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen

2.8.1 ATK-kurssi kuntouttavana työtoimintana

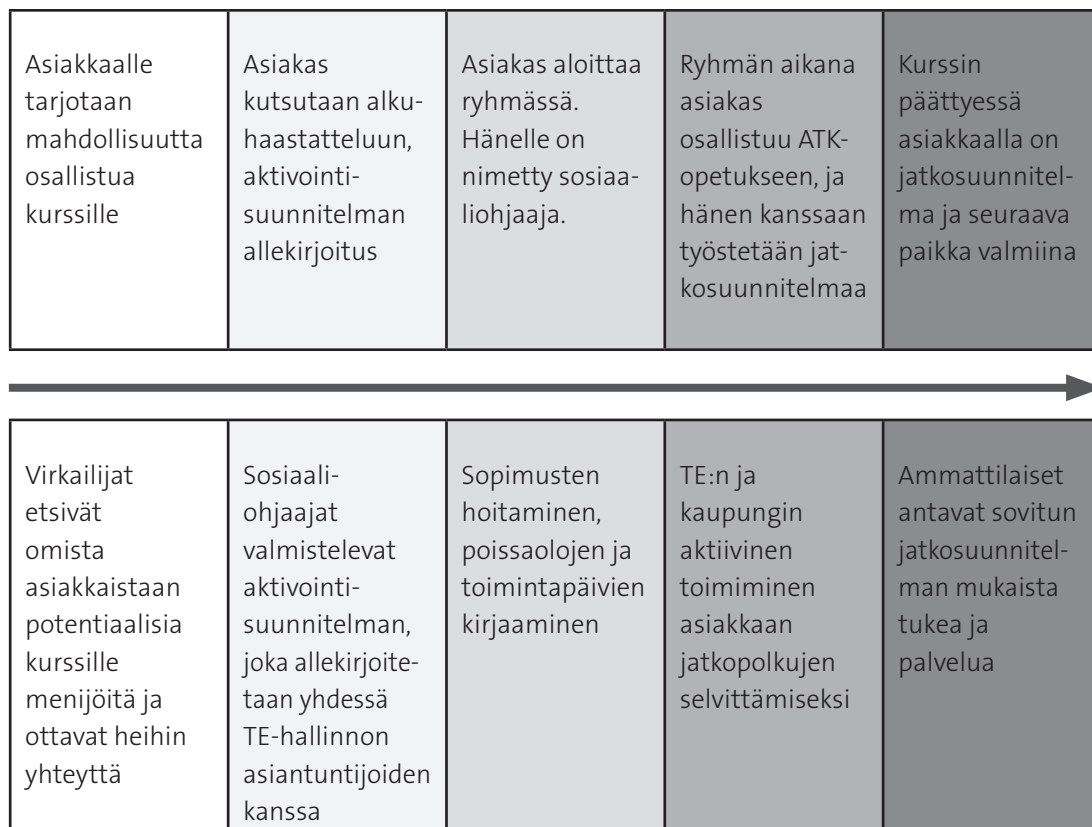
Vuosi 2013 oli Espoossa haastava monella tapaa. Alkuvuodesta asiakasohjaus kangerteli TE-toimiston organisaatio- ja palvelulinjamuutosten vuoksi. Loppuvuoden tiukat taloudelliset ajat

puraisivat osaa Espoon palveluntuottajista, ja vuoden 2014 alkupuolella kilpailutetuista viidestä palveluntuottajasta kolme jatkoi toimintaansa. Tämä tarkoitti sitä, että Espoossa kuntouttavan työtoiminnan palveluvalikoima supistui ja paikkoja oli selkeästi vähemmän. Oli siis pohdittava uusia ratkaisuja kuntouttavan työtoiminnan lisäämiseksi.

Vantaan KOPPI-hankkeessa oli pilotoitu ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa. ATK-kurssin pilottiryhmä toimi talven 2013–2014 aikana, ja se havaittiin toimivaksi. Samanlaista mallia päätettiin kokeilla Espoossa, sillä kuntouttavan työtoiminnan paikkoja kaivattiin lisää. Lisäksi haluttiin, että asiakkaat pääsisivät palveluun matalalla kynnyksellä. Ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa oli järjestetty Espoossa aiemminkin. Toteutustapa oli ollut tavallisesti sellainen, että työvoiman palvelukeskuksen sosiaaliohjaajat suunnittelivat ryhmän sisältöä ja toteutusta sekä ohjasivat ryhmää. Toteutustapa vei paljon aikaa ja resursseja: ennakovalmistelut, suunnittelu, ryhmäpäivät, kirjaamiset ja jälkiselvittelyä vaativat asiat sitoivat työntekijää. Mallin vahvuutena oli se, että ryhmää vetävillä ohjaajilla oli selkeä kokonaiskuva prosessista.

Uuden mallin ajatus oli keventää ja ketteröittää ryhmätoiminnan aloittamista, organisointia, saavutettavuutta sekä terävöittää jatkopolkujen suunnittelua. Espoossa ATK-kurssin tarjous pyydettiin Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omniaalta, ja yhteistyö aloitettiin keväällä 2014. Ryhmä käynnistyi nopealla aikataululla, sillä sen haluttiin päättyvän kesäkuun lopulla. Ryhmäajaksi määriteltiin 31.3.–30.6.2014. Kurssipäivät olivat maanantai ja perjantai klo 10–13.

ASIAKAS

VIRANOMAINEN

Kuvio 2. ATK-ryhmän prosessi.

Asiakasohjaus osoittautui haasteelliseksi nopean aikataulun puitteissa. Kun ryhmän alkuun oli enää vajaa viikko, oli ohjautuneita tiedossa vasta neljä. Kurssia edeltävällä viikolla tiedotusta ja mainostusta laajennettiin työvoiman palvelukeskuksen ulkopuolelle (Facebook, Espoon kaupungin omat sivut). Tietoa jaettiin myös muille työpajoille. Niistä löytyikin jo kuntouttavassa työtoiminnassa olevia, mutta nimenomaan ATK-kurssista hyötyviä. Lopulta ryhmässä aloitti 17 asiakasta.

Kurssille oli varattu 20 paikkaa, mutta kurssin edetessä todettiin, ettei olisi ollut mahdollista antaa laadukasta opetusta niin monelle yhden opettajan voimin kurssilaisten tasoeroista johtuen. Yksi kuntouttavan työtoiminnan asiakas toimi apuopettajana, ja hänen työpanoksensa oli korvaamaton. Apulaisopettajan tehtäviin kuului vasta-alkajien avustaminen, ja hänen toimintansa sai erinomaista palautetta. Samaan aikaan Espoon kaupungin kuntakokeilussa järjestettiin asiakkaille ATK-kurssi samansisältöisenä yhdessä Omnian kanssa. Kuntakokeilun kurssilla oli myös vasta-alkajia, ja niinpä päätimme tehdä yhteistyötä apuopettajamme suhteen. Häntä pyydettiin mukaan myös kuntakokeilun kurssille, sillä kurssipäivät osuivat sopivasti lomittain kuntouttavan työtoiminnan ATK-kurssin kanssa. Myös tältä kurssilta apuopettajana toiminut asiakas sai erinomaista palautetta, ja tämä innosti häntä hakeutumaan opiskelupolulle.

Palautetta kerättiin kurssin puolivälissä ja viimeisellä kerralla. Ryhmässä oli muutamia asiakkaita, joilla jo ryhmään tullessa oli paremmat ATK-aidot, erityisesti nuorilla. He kokivat, että kurssi ei antanut juuri mitään uutta ja että kaikki oli tuttua asiaa. Opettaja oli tarjonnut heille haasteellisempia tehtäviä, mutta kukaan ei ollut kuitenkaan niitä halunnut. He kertoivat surffailleensa verkossa ja pelaalleensa pelejä odottaessaan muita.

Osalla asiakkaista ATK-aidot olivat hyvin puutteelliset, ja he kokivat kurssin vaativaksi. Vaikka kaikkeen sai ohjeistuksen, he kokivat unohtavansa opitut asiat nopeasti ja joutuivat seuraavalla kerralla aloittamaan uudelleen lähtöpisteestä. Osa toivoi, että he saisivat tehtävien teon jälkeen rautalankaohjeen, jossa tehtävä olisi kuvattu vaihe vaiheelta. Tällaisen ohjeistuksen avulla pystyisi harjoittelemaan lisää kotona. Joillakin ei ollut tietokonetta kotonaan, joten opitua ei voinut harjoitella kurssin ulkopuolella.

Opettaja ja apulaisopettaja saivat ryhmäläisiltä paljon kiitosta. Negatiivista palautetta ei tullut. Kurssilaiset kokivat, että apua ja ohjausta sai aina tarvittaessa, mutta aikaa ei ollut tarpeeksi uusien asioiden oppimiseen. Apulaisopettaja koettiin tarpeelliseksi, sillä opettajan resurssit eivät olisi muuten riittäneet.

Kurssille osallistuneista yli puolet eivät osanneet sanoa, oliko kurssista hyötyä työllistymisessä tai koulutuksessa. Hyödyllisiksi asioiksi koettiin taulukkolaskentaohjelman, Word-tekstinkäsittelyohjelman, CV:n tekemisen ja PowerPointin opiskelu. Työnhakuun liittyvät asiat ja Wordin käyttö olivat palautteen mukaan jonkun mielestä turhia. Kaikki kokivat saaneensa tavata sosiaaliohjaajaa riittävästi, mutta muutama ei ollut mielestään saanut tarpeeksi tukea jatkosuunnitelmien laatimisessa. Suurimmalle osalle oli muodostunut jatkosuunnitelma kurssin aikana, ja he tiesivät miten lähteä sitä toteuttamaan. Yleinen ilmapiiri koettiin hyväksi ja kurssille oli helppo tulla. Ryhmäytyminen jäi vähäiseksi jokaisen työskennellessä oman koneensa äärellä.

Ryhmän kävi loppuun 11 asiakasta. Kahden on tarkoitus aloittaa opiskelut syksyllä 2014, kolme asiakasta jatkaa kuntouttavassa työtoiminnassa, yhden asiakkaan kanssa selvitetään terveydentilaan liittyviä asioita ja yhden kanssa etsitään sopivaa työkokeilupaiikkaa. Yksi asiakas aloittaa kuntouttavan työtoiminnan pajalla ja yksi on hakenut syksyksi opiskelupaikkaa. Kolmen asiakkaan kanssa ei löytynyt sopivia jatkosuunnitelmia, mikä johtui muun muassa kieli-aidon puutteesta.

Espoon kaupunki osti syksyn 2014 aikana vielä toisen kuntouttavan työtoiminnan ATK-kurssin. Kurssilla pyrittiin huomioimaan erityisesti se, että markkinointiin ja asiakasohjauk-

seen tulisi jättää enemmän aikaa. Lisäksi kurssille päädyttiin ottamaan vain Espoon työvoiman palvelukeskuksen asiakkaita, jotta ohjaus olisi mahdollisimman joustavaa ja asiakkaiden tilanteet selvillä ennen ryhmää.

2.8.2 Nuorten ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta

Kevään 2014 aikana Espoossa nousi esiin nuorten kuntouttavan työtoiminnan tarve. Espooseen avattu Helsingin diakonialaitoksen Vamos Espoo -toimintayksikkö tarjoaa nuorille matalan kynnyksen ryhmätoimintaa, mutta kuntouttavan työtoiminnan mahdollisuutta ei vielä ollut. KOPPI-hankkeen koordinoimana pilotoitiin yhdessä Vamoksen kanssa nuorten ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa.

Uutena toiminnassa oli, että sitä lähdettiin toteuttamaan ensimmäistä kertaa aluesosiaalityön kautta niin, ettei nuorten tarvitse olla työvoiman palvelukeskuksen asiakkaita. Ajatuksena oli, että moniammatillisen yhteistyön tarpeen esiin noustessa nuori voidaan ohjata työvoiman palvelukeskuksen asiakkaaksi. Hankkeessa mallinnettiin tätä toimintaa ja vietiin alueelle kuntouttavan työtoiminnan näkemystä. Nuorten ryhmä toteutettiin 1.9.–30.11.2014. Siihen osallistui kymmenen nuorta.

Kuntouttavaan työtoimintaan liittyvän byrokratian hoitaminen yhteistyössä TE-hallinnon ja aluesosiaalityön kanssa hoitui KOPPI-hankkeen koordinoimana. Haasteita oli erityisesti aktivointisuunnitelman laatimisessa, ja se tuntui olevan todella kankea työväline. Aktivointisuunnitelma toimi nuorten näkökulmasta lähinnä toimintaan pääsyä hidastavana tekijänä, ja tarkoituksena olikin pitää sen sisältö lyhyenä ja määrämuotoisena, jotta toiminta saatiin käyntiin. Hankkeessa laadittiin ennen toiminnan aloittamista kaavio työnjaosta sekä ryhmän kuntouttavan työtoiminnan prosessista helpottamaan eri osapuolten käytännön toimintaa.

Taulukko 1. Toimijoiden työnjako kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä.

VAMOS	ALUESOSIAALITYÖ	TE-HALLINTO
<ul style="list-style-type: none"> Ryhmän kasaaminen Ryhmän ohjaaminen Aktivointisuunnitelman valmisteleminen ja päivittäminen yhdessä TE-hallinnon ja aluesosiaalityön kanssa Nuoren henkilökohtaisten jatkosuunnitelmien laatiminen yhdessä nuoren kanssa Nuoren verkoston kokoaminen Tavoitteiden kirjaaminen ja tarkentaminen Tavoitteiden toteutumisen arviointi Poissaolojen kirjaaminen ja ilmoittaminen TE-hallinnolle 	<ul style="list-style-type: none"> Aktivointisuunnitelman laatiminen ja allekirjoittaminen Kuntouttavan työtoiminnan sopimuksen laatiminen ja allekirjoittaminen Kuntouttavan työtoiminnan päätöksen teko Rahojen maksatus Tietojärjestelmäkirjausten tekeminen liittyen aktivointisuunnitelmaan ja kuntouttavan työtoiminnan sopimukseen Yhteistyö Vamoksen kanssa nuoren asioissa Yhteistyö TE-hallinnon kanssa nuoren asioissa 	<ul style="list-style-type: none"> Työttömäksi työnhakijaksi kirjaaminen Mahdollinen työllistymissuunnitelman laatiminen Aktivointisuunnitelman laatiminen ja allekirjoittaminen Tietojärjestelmäkirjausten tekeminen ja lausuntojen laatiminen liittyen aktivointisuunnitelmaan ja kuntouttavan työtoiminnan sopimukseen Yhteistyö Vamoksen kanssa nuoren työllisyys-/koulutussuunnittelussa Yhteistyö aluesosiaalityön kanssa nuoren asioissa

Nuoret sitoutuivat ryhmään erinomaisesti. Poissaoloja oli ensimmäisen kuukauden aikana vain muutama. Kuntouttavan ryhmätoiminnan nuoret tekivät tiiviisti yhteistyötä muiden ryhmäläisten kanssa Vamoksessa toteutettavissa projekteissa sekä työskentelivät yksilötyössä uravalmentajien kanssa jatkolokujen löytämiseksi. Selvästi oli havaittavissa, että koska nuoret olivat vapaaehtoisesti halunneet aloittaa Vamoksessa, he myös olivat paremmin sitoutuneet kuntouttavan työtoiminnan ryhmään.

Lisäksi hyväksi oli havaittu kaikkien ryhmien nuorten yhtenäinen työskentely. Eri kuntoutusvaiheessa olevat nuoret saavat tukea ja oppivat toisiltaan. Tulosten ja palautteen arviointia suoritetaan ryhmän päätyttyä. Arviointia tehdään myös kuntouttavan työtoiminnan toivuudesta aluesosiaalityön välineenä.

2.8.3 Palstaviljely - Green Care

KOPPI-hankkeessa ideoitiin yhdessä työvoiman palvelukeskuksen koordinaattorin ja aikuisten sosiaalipalvelujen ryhmätoiminnan koordinaattorin kanssa yhteistä unelmaa: puutarhapalstaviljelyä Espoon Kipinässä. Idea oli noussut esiin myös Espoon Kipinän Facebook-sivuilla kuntalaisten toimesta. Ajatuksena oli, että palstalla voisi olla avointa toimintaa sekä erilaisille ryhmille koordinoitua toimintaa. Mukaan yhteistyöhön lähti Espoon mielenterveysyhdistys Emy ry ja Espoon kaupungin viherpalvelut, joka antoi Espoon Kauklahdessa sijaitsevalta viljelypalsta-alueelta kaksi palstaa Espoon Kipinän käyttöön.

Toiminta saatiin alulle keväällä 2014. Käynnistysvaiheessa Emy ry palkkasi työnjohtajan palkkatuella viljelypalstalle. Palstan aikataulua suunniteltiin yhdessä työnjohtajan, koordinaattorin ja Emy ry:n toiminnanjohtajan kanssa. Tarkoituksena oli saada palstalle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita ja sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä Soukan työkeskuksesta sekä Kipinän toiminnasta. Palstan toiminta lähti hyvin käyntiin. Toiminnan etenemistä voi seurata palstan omasta blogista (www.espoonkipinanpalsta.blogspot.fi).

Viljelypalstan mahdollistavat muun muassa Espoon kaupungin aikuisten sosiaalipalvelut, Soukan työkeskus, Espoon kaupungin puutarha ja viherpalvelut, Kauklahden Elä ja asu -seniorikeskus sekä Espoon mielenterveysyhdistys EMY ry. Jatkossa palstan toimintaa onkin tarkoitus laajentaa ja kehittää yhä monimuotoisemmaksi. Toiminnassa korostuvat yhdessä tekeminen ja voimavarojen yhdistäminen niin, että syrjäytymisvaarassa olevat kuntalaiset saavat mahdollisuuksia päivittäiseen tekemiseen ja jatkolokujen löytämiseen.

Kesän ja syksyn 2014 aikana palstalla oli neljä asiakasta kuntouttavassa työtoiminnassa. Palstalla oli myös Soukan työkeskuksen ryhmä, jossa työskenteli 10 asiakasta ja viisi Kipinäryhmäläistä. Palstaviljelyn toiminta huipentui sadonkorjuujuhliin lokakuussa.

2.9 Nuorten tekemä ryhmätoiminnan menetelmäopas

KOPPI-hankkeen projektisuunnittelija oli syksyllä 2012 mukana Nuorten Kipinä -kehittämisyhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Kehittämisyhmän kautta nousi esiin nuorten palvelujen kohtaamattomuus, joka loi tarpeen lähteä kehittämään konkreettista työvälinettä palvelujen parantamiseksi ryhmätoiminnan menetelmäoppaan muodossa keväällä 2013 yhdessä Ester Nuoret pudokkaat -hankkeen kanssa (Latonen & Sipilä 2013).

Ryhmätoiminnan menetelmäoppaan tekivät ryhmä espoolaisia nuoria, jotka halusivat tuoda esiin omia kokemuksiaan ja näkemyksiään nuorten kannalta hyvästä ryhmätoiminnasta. Ryhmätoiminnan oppaan tarpeellisuus oli noussut esiin myös ryhmiä suunnittelevien ja ohjaavien työntekijöiden keskuudessa. Oppaasta tuli nuorten näköinen, kokoinen ja makuinen, toisinaan huumorilla höyrystetty. Opas on tarkoitettu avuksi ammattilaisille, jotka ovat mukana nuorille suunnatussa ryhmätoiminnassa. Se sisältää vinkkejä, tietoa ja kokemusta ryhmän ohjaamisesta ja järjestämisestä. Teemoiksi oppaassa nostettiin markkinointi, aika, paikka ja kesä, ohjelma, sisältö ja ilmapiiri, ohjaajat sekä arviointi ja palaute. Menetelmäoppaan tekemisen kautta pyrittiin ensisijaisesti lisäämään nuorten osallistumista ja osallisuutta heille suunnattujen palvelujen kehittämisessä.

Idea ryhmätoiminnan menetelmäoppaasta lähti liikkeelle nuorten halusta kertoa ryhmiä suunnitteleville ja ohjaaville ammattilaisille, kuinka pieniä asioita huomioimalla ryhmätoiminnoista saataisiin mielekkäitä ja kiinnostavia. Nuorten Kipinä -kehittämisryhmän hyvät kokemukset nostivat esiin tarpeen oppaasta, joka toimisi konkreettisena työvälineenä ammattilaisille. Lisäksi nuorten parissa työskentelevät työntekijät olivat toivoneet saavansa käytännönläheisiä neuvoja ja vinkkejä nuorten motivoimiseen sekä siihen, että nuoret saataisiin osallistumaan toimintaan.

Opasta levitettiin hankkeen aikana maanlaajuisesti, ja se sai hyvän vastaanoton. Lisäksi opas otettiin käyttöön Espoon kaupungilla ryhmätoimintoja suunniteltaessa. Oppaan laatineet nuoret kävivät yhdessä projektisuunnittelijan kanssa ”kouluttamassa” sosiaalityön opiskelijoita – tulevia ammattilaisia. Nuorten kokemusasiantuntijuus huomioitiin erityisellä tavalla hankkeen aikana, ja se motivoi nuoria eteenpäin sekä antoi uutta näkökulmaa ammattilaisille. Osallisuuden lisääminen ei ole niin vaikeaa kuin ajatellaan. Oppaasta käy ilmi, että pienilläkin asioilla työntekijät voivat lisätä asiakkaiden osallisuuden tunnetta niin oman elämänsä suunnitteluun kuin palvelujen kehittämiseen.

2.10 Pajafestarit

Kuntouttava työtoiminta ja erityisesti siihen ohjautuminen on näyttäytynyt Espoossa melko byrokraattisena toimintana, eikä eri vaihtoehtoista aina tunnu olevan riittävästi tietoa niin asiakkailta kuin asiakastyötä tekevällä verkostollakaan. Hankkeen aikana nostettiin esiin kuntouttavan työtoiminnan markkinointia. Kuntouttavan työtoiminnan esittely yhtenä viranomaisen tarjoamana lakisääteisenä palveluna pitkäaikaistyöttömille on ollut kankeaa ja selkeästi synnyttänyt tarpeen esitellä palveluja uudella tavalla asiakaslähtöisesti ja toiminnan kautta. Lisäksi tietoa kuntouttavan työtoiminnan paikoista ei ole juurikaan annettu työvoiman palvelukeskuksen ulkopuolelle, vaan on nähty, että palvelusta ja sen sisällöstä kertominen on nimenomaan työvoiman palvelukeskuksen sosiaaliohjaajan keskeistä osaamisaluetta.

Kevään 2013 aikana Espoon kaupungin työllisyyspalveluissa nousivat esiin asiakasohjauksen haasteet. Tämä näkyi käytännössä kuntouttavan työtoiminnan tarjoajilla vähäisinä asiakasmäärinä. Esiin oli noussut myös eri toimijoiden verkostoitumisen tarve, jotta palveluista saataisiin joustavampia ja asiakkaat voisivat ohjautua heille oikeanlaiseen toimintaan. Kuntouttavan työtoiminnan tarjoajat eivät olleet aikaisemmin juurikaan tietoisia toistensa tarjoamista palveluista. Myös kuntouttavan työtoiminnan sidosryhmät ja verkostot eivät osanneet motivoida ja opastaa asiakkaitaan palvelun piiriin, sillä tietoa oli melko vähän tarjolla.

Espoossa kuntouttavaan työtoimintaan ohjautuvien asiakkaiden määrä olikin arvioitua vähäisempi, ja palveluiden markkinointi asiakkaille oli vaisua tai sitä ei ollut lainkaan. Lisäksi kaivattiin yhteistyön lisäämistä eri toimijoiden, palveluntuottajien ja kaupungin välille. Hankkeessa lähdettiin hakemaan ratkaisua asiakasmäärien kasvattamiselle, palvelun markkinoinnille ja yhteistyön lisäämiselle uudella yhteistyöllä kuntouttavan työtoiminnan palveluntuottajien kanssa.

Tästä syntyi Pajafestari-tapahtuma (Sipilä 2013, www.innokyla.fi/web/malli709842). Kaupungin Työhönvalmennuskeskuksen (TVK), koulutuskuntayhtymä Omnian ja Espoon työväenopiston työpajatilaisissa Suomenojalla marraskuussa 2013 järjestetty Pajafestari-tapahtuma oli suunnattu ilman työtä tai opiskelupaikkaa oleville espoolaisille. Tapahtuma toimi samalla kuntouttavan työtoiminnan parissa työskentelevien ammattilaisten kohtaamispaikkana.

Tapahtuma keräsi noin 250 osallistujaa. Se sai erinomaista palautetta, ja sille asetetut tavoitteet saatiin toteutettua. Suunnittelussa ja tapahtumassa mukana olleet toimijat antoivat hyvää palautetta. Yhteistyö oli sujunut hyvin ja selkeästi lisääntynyt tapahtuman järjestämisen myötä. Tapahtuman jälkeen toiminnoissa aloitti neljä uutta asiakasta. Asiakkaiden tutustumiskäyntejä järjestettiin festareiden jälkeen 7–8. Lisäksi työntekijöitä eri organisaatioista kävi tutustumassa eri toimintoihin. Tietoisuus palveluiden olemassaolosta lisääntyi. Asiakasohjaus helpottui, ja uusia palvelupolkuja ja jatkosuunnitelmia saatiin asiakkaille.

Pajafestareilla yhdessä toimiminen jonkin etukäteen määritellyn tavoitteen eteen lisäsi työn mielekkyyttä ja teki palvelun tuottajista tasavertaisia yhteistyökumppaneita kaupungin kanssa. Tilaaja-tuottaja-asetelma väistyi yhteisen asian edessä. Toimijat saivat Pajafestari-kokemuksen kautta paljon uutta tietoa toistensa toiminnasta. Tällä on ollut vaikutusta asiakasohjaukseen; yhdessä toimiminen on luonut asiakkaille uusia jatkopolkuja ja helpottanut kuntouttavaan työtoimintaan ohjaamista. Kuntouttavan työtoiminnan esittelyn ammattilaisten verkostoille ja kuntalaisille ei tarvitse olla paperinmakuista ja byrokraattista. (Sipilä 2013).

Melko pienimuotoisista Pajafestareista saatiin niin hyviä kokemuksia, että KOPPI-hankkeessa päätettiin suunnitella ja toteuttaa samantyyppinen tapahtuma myös seuraavana vuonna. Näin toimintaa saataisiin juurrutettua uudeksi kaupungin, toimijoiden ja asiakkaiden väliseksi yhteistyön muodoksi. Seuraavat Pajafestarit järjestettiin Espoossa 10.9.2014. Mukana olevien toimijoiden verkosto laajentui entisestään. Oppilaitosten, välityömarkkinatyöllistäjien, yrittäjien ja viranomaisten kanssa yhteistyössä järjestetyt festarit keräsivät paikalle Espoon Nihtisiltaan hieman alle 1000 kävijää. Tilaisuutta kunnioitti läsnäolollaan myös Espoon kaupunginjohtaja.

Vuoden 2014 Pajafestarit keräsivät koolle eri palvelujen tarjoajia, koulutuksen asiantuntijoita ja työllistäviä tahoja. Festarit oli suunnattu ilman työtä tai opiskelupaikkaa oleville espoolaisille, alan ammattilaisille sekä kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tapahtumassa esittäytyi iso joukko Espoon toimijoita matalan kynnyksen toiminnoista työllistäviin yrityksiin. Festareiden tarkoituksena oli yhteistyössä välityömarkkinatoimijoiden, järjestöjen, koulujen, kaupungin toimijoiden ja TE-hallinnon kanssa

- tuoda tunnettavuutta eri toimijoille
- markkinoida palveluja tekemisen kautta positiivisessa valossa
- tarjota kuntalaisille konkreettisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia oman työllistymistai koulutuspolkunsuunnittelussa ja toteutuksessa
- lisätä vuorovaikutusta eri toimijoiden kesken
- antaa positiivista energiaa iloisella mielellä kaikille espoolaisille.

Tilaisuuden juonsi radiosta tuttu persoona Njassa. Esiintyjinä olivat indierockbändi MI-AU ja rap-työpajan järjestänyt Trackfactory. Pajafestareista lähetettiin palautekysely mukana

olleille toimijoille. Kyselyllä haluttiin selvittää käytännön järjestelyjen onnistumista, asiakas-kontaktien määrää ja mahdollisia jatkopolkuja.

Kyselyyn vastasi 28 toimijaa. Tapahtumaa pidettiin tärkeänä ja tarpeellisena erityisesti Espoon hajanaisuuden ja verkottoneisuuden vuoksi: ”[o]n hauska tuntea olevansa osa työllistävien ja kouluttavien tahojen laajempaa yhteistoimintaa Espoossa”. Kyselyn palautteen mukaan asiakkaat halusivat työpaikkoja ja kyselivät suoraan apua omaan tilanteeseensa. Asiakkaat kaipasivat konkreettista tietoa työllistymismahdollisuuksista, valmennuksista ja palkkatukityöllistämistä. ”Pajafestareilla ei ainakaan vahvistunut kuva töihin patisteltavista pitkäaikaistyöttömistä! Innokkaita tekijöitä olisi, työtä puuttuu.”

Kyselyn mukaan tapahtuma oli onnistunut, ja osa asiakkaista oli löytänyt itselleen konkreettisia jatkopolkuja. Työkokeiluun festareilta lähti 22 asiakasta ja palkkatukityösopimuksia laadittiin 12. Lisäksi kaksi asiakasta lähti kuntouttavaan työtoimintaan ja kaksi Espoon kuntakokeilun ATK-kurssille. Tilaisuudessa tapahtui runsaasti myös muunlaista asiakasohjausta.

Espoossa ei ole aikaisemmin työllisyshoidon saralla järjestetty Pajafestareiden kaltaista tapahtumaa, jossa yhdessä tekeminen ja osallisuus nousisivat vahvasti esiin. Asiakkaat olivat aktiivisesti mukana festareiden rakentelussa ja itse festaripäivän tapahtumien järjestelyissä. Omnian nuorten pajat hoitivat paikan siivouksen, pysäköinninvalvonnan ja tilaisuuden videoinnin. Lisäksi osa nuorista toimi ”backstage-emäntinä”. Muotinäytökseen osallistui asiakkaita eri työpajoilta ja asiakkaat hoitivat festaritoimijoiden kahvituksen sekä festarikaupan myyntiä. Tapahtumalle tuntuu olevan tilausta, sillä Espoon vahvuus on verkostoitumisessa. Verkostomaisella työotteella kuntalaiset pystyivät löytämään ison palveluvalikon ”yhden katon alta” ja ammattilaiset löysivät toisensa, mikä lisäsi kuntalaisten mahdollisuuksia saada oikein kohdennettua ja oikea-aikaista palvelua.

Pajafestareiden ohjelma:

- 10.15 Tilaisuuden avaus
- 10.30 Työnhakuklinikka esittäytyy
- 10.45 Yrittäjän puheenvuoro
- 11.00 Muotinäytös
- 11.30 MIAU esiintyy
- 12.00 Kaupunginjohtajan tervehdys
- 12.30 Muotinäytös
- 12.45 Työnhakuklinikka esittäytyy
- 13.00 Trackfactory esiintyy

Mukana olleet toimijat:

- Amiedu
- Autismisäätiö
- Edupoli
- Emy ry
- Erilaisten oppijoiden liitto
- Espoon diakoniasäätiö
- HUS Desiko
- Jalkautuva talousohjaus -hanke
- Kiipulan ammattiopisto
- Kohtaamispaikka Askel
- Kuntakokeilu Espoo

- Lakiston palvelut Oy
- Omnia
- Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus
- Rinnekoti-Säätiö
- Sektori-hanke
- Sotainvalidiliitto
- Suunta-palvelu
- SPR Kontti
- TIMrent Oy
- Työtaitaja-hanke
- Työväenopisto
- Vamos Espoo

Mukana olleet viranomaistoimijat:

- Espoon työvoiman palvelukeskus
- Espoon kaupungin aikuissosiaalityö
- Espoon Kipinä
- Espoon kaupungin terveystalot
- Espoon kaupungin liikuntapalvelut
- Työhönvalmennuskeskus
- Soukan työkeskus
- TE-hallinto
- Kela

3 KOPPI-hankkeen kehittämistyö Forssan seudulla

3.1 Tausta ja lähtökohdat

Forssan seutukunnan KOPPI-osahanke toimi viiden kunnan (Forssa, Jokioinen, Tammela, Humppila ja Ypäjä) alueella. Ennen KOPPI-hankkeen alkamista Forssan seutukunnalla tiedostettiin, että alueelta puuttuivat tietyt elementit, joiden avulla kuntouttavan työtoiminnan prosessit ja niihin liittyvä eri organisaatioiden välinen yhteistyö saataisiin entistä joustavammaksi ja saumattommaksi. Seutukunnalle tarvittiin tekijä, joka ei ainoastaan tunnistaisi kuntouttavan työtoiminnan puuttuvia elementtejä, vaan myös löytäisi yhteistyössä seudun kuntouttavan työtoiminnan toimijoiden kanssa problematiikkaan tarpeelliset ratkaisut sekä loisi uudet toimintamallit tai kehittäisi jo olemassa olevia entistä toimivammaksi.

FORSSAN SEUTUKUNTA

Kuvio 3. Projektin toiminta-alue.

Kesällä 2011 päätettiin, että tarvitaan hanke, joka kehittäisi kuntouttavan työtoiminnan sisältöjä ja suunnittelisi uusia toimintamalleja. Tähän tehtävään THL yhteistyössä Forssan seudun terveydenhuollon kuntayhtymän (FSTKY), Forssan kaupungin ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa kaavaili KOPPI-hanketta.

Hanke toimi alkuun alueella, jossa jokaisella kunnalla oli oma sosiaalitoimisto. Forssan seutukunnan KOPPI-osahankkeen toiminta sijoittui FSTKY:n alaisuuteen. Vuoden 2014 alusta lähtien projektin toiminta siirtyi Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymään (FSHKY), joka yhdisti seutukunnan terveydenhuollon ja sosiaalitoimen palvelut. KOPPI-hankkeen projektitoiminnan sijoittaminen FSTKY:n seutukunnallisesti neutraaliin organisaatioon antoi projektitoiminnalle hyvät lähtökohdat.

3.2 Toimintaympäristö

Kuntayhtymän organisaatiomuutoksen lisäksi KOPPI-hankkeen toimintaympäristö on kokenut useita muutoksia. Projektin alkuvaiheessa kunnissa käytettiin kuntouttavan työtoiminnan rinnalla työharjoittelua, joka poistui myöhemmin TE-hallinnon lakiuudistuksen myötä. Muutos vaikutti siihen, että kuntouttavan toiminnan roolista tuli entistäkin merkittävämpi.

Hankkeen toimintaympäristöön vaikuttivat myös TE-hallinnossa tapahtuneet käytännön muutokset. Projektin alussa Forssan työvoimatoimiston päätökset tehtiin paikallisella tasolla, mutta vetovastuu siirtyi vuoden 2013 alusta Hämeen TE-toimistolle Lahteen. Fyysinen etäisyys on vaikuttanut henkilökohtaisten kontaktien vähenemiseen, ja yhteisten neuvottelutilaisuuksien järjestäminen TE-toimiston johtoportaan kanssa ei enää ole ollut yhtä vaivatonta kuin ennen.

Kuntouttavan työtoiminnan toteutus oli jaettu hankkeen alkuvaiheessa Forssan TE-toimiston ja työvoiman palvelukeskuksen välille. Työvoiman palvelukeskuksen toiminta kuului ensin Forssan kaupungin alaisuuteen, mutta siirtyi myöhemmin hyvinvointikuntayhtymän toiminnan alle.

Forssan KOPPI-hankkeen toimintaympäristön muutoksia olivat myös päätöksentekoa hidastanut Forssan kaupunginjohtajan valintaprosessi, epätietoisuus seutukunnan mahdollisista kuntaliitoksista, Forssan yrittämiskeskuksen epävakaa tilanne ja sote-uudistukseen liittyvä epätietoisuus.

Hankkeen alkuvaiheessa kuntien sosiaalitoimet ja terveydenhuolto toimivat itsenäisesti. Seutukunnan kunnilla oli omat tapansa toteuttaa kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntien väliset eroavaisuudet kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisessa, henkilöstöressurssien riittämättömyys, ryhmäpalvelujen vähäisyys ja ongelmat asiakkaiden etenemisessä palveluissa olivat selkeästi havaittavissa.

Yhtenäisiä sisältöjä kuntouttavalle toiminnalle ei etukäteen määritelty, jolloin toiminnan vertailu oli vaikeaa ja sen laatu vaihteli paikkakunnittain. KOPPI-hankkeen toiminnan alussa kuntouttava työtoiminta oli kaikkien seutukunnan kuntien alueella huomattavasti vähäisempää kuin hankkeen päättymishetkellä.

Havaittavissa oli myös toimijoiden välisen yhteistyön vähäisyys. Kuntouttavan työtoiminnan ja siihen liittyvien organisaatioiden henkilöstö teki hyvää työtä omalla työalueellaan, mutta toimijoiden välinen yhteistyö oli jonkin verran rajoittunutta. Seutukunnalta puuttui tekijä, joka kokoaisi kuntouttavan työtoiminnan toimijat saman pöydän ääreen ja kehittäisi moniammatillista yhteistyötä.

Yhtenä kuntouttavan työtoiminnan ongelmana oli moniongelmaisten asiakkaiden siirtyminen palveluihin ja hoitoon sekä siirtymistä koskevien ohjausprosessien kehitys. Työllistämispalveluiden asiakkaat tuntuivat toistuvasti putoavan eri siirtymävaiheissa pois palvelui-

den piiristä tai jäivät kiertämään palveluissa siirtymättä avoimille työmarkkinoille. Koettiin, että kuntouttava työtoiminta on enemmän toimintakykyä ylläpitävää kuin työllistymispolulla eteenpäin vievää toimintaa. Ongelmana oli myös kuntouttavan työtoiminnan jaksojen jatkuva keskeytyminen.

Lähtökohtana ovat olleet myös kysymykset palvelu- ja kuntoutustarpeiden tunnistamisesta ja järjestämisestä palvelujärjestelmässä. Seutukunnalla on havaittu merkittäviä eroja kuntouttavan työtoiminnan käytännöissä ja menetelmien soveltamisessa, mikä on aiheuttanut paikkakuntaakohtaisia laatueroja ja vaikeuttanut työtoiminnan vertailua.

KOPPI-hankkeen päämääränä oli kuntouttavan työtoiminnan palvelujen sekä hyvien käytäntöjen kehittäminen ja mallintaminen asiakaslähtöisesti. Forssan seutukunnalla tarvittiin ratkaisuja, jotka eivät olisi muilta kunnilta benchmarkattuja, vaan innovatiivisia ja alueen omia tarpeita vastaamaan räätälöityjä.

Toteutuksessa toiminnan pääpainon toivottiin kohdistuvan työttömiin nuoriin. Myöhemmin kuitenkin todettiin, että nuoria on suhteellisen vähän varsinaisessa kohderyhmässä. Vaikka asiakastyötä ei hankkeessa suoranaisesti tehty, kohderyhmään kuitenkin kuuluivat ikäikäiset aktivointiehdon täyttävät sosiaalitoimen ja TE-toimiston asiakkaat, joilla oli vaikea työ- ja toimintakyvyn alenema, sekä yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneet henkilöt.

Taulukko 2. Palveluissa kauden aikana.

Kk	Ikä yhteensä	Nuoret työnhakijat	25–49 v. työnhakijat	Yli 50-v. työnhakijat	Yli 55-vuotiaat työnhakijat
2014 Tammi-Elokuu	350	22	210	118	62
2013 Tammi-Joulukuu	326	26	209	91	48
2012 Tammi-Joulukuu	253	9	160	84	42
2011 Tammi-Joulukuu	175	8	109	58	36

Lähde: TEM, 053 Forssan seutukunta.

Kuntouttavan työtoiminnan toteutus Forssan seutukunnalla perustuu siihen, että Forssan TE-toimisto ja työvoiman palvelukeskus ohjaavat asiakkaita asiakaslähtöisesti sopiviin kohteisiin. Seutukunnallisella periaatteella toimivan työvoiman palvelukeskuksen asiantuntijat tarjoavat palveluja asiakkaille ja toimivat asiakkaiden hyväksi yhteistyössä moniammatillisen ryhmän kanssa.

Työtoimintapaikkoina toimivat pääasiallisesti kaupungin omat yksiköt. Merkittävä toimija seutukunnalla kuntouttavassa työtoiminnassa on työvalmennuskeskus Aktiivi, johon voidaan ohjata esimerkiksi erityistä ohjausta tarvitsevia henkilöitä.

3.3 Toteutus

3.3.1 Forssan seudun KOPPI-hankkeen rakenne

Hankkeen projektityöntekijä toimi yhteistyössä seutukunnalla toimivan viiden työryhmän kanssa. Projektin toimintaa arvioitiin monessa eri ryhmässä. Tämän osoitti FSHKY:n ja kuntien suuri kiinnostus projektin tuloksiin.

Forssan seudun KOPPI-hankkeen rakenne:

- Seutukunnalliset työryhmät: Seutukunnallista toimintaa tuettiin kuntakohtaisilla työryhmillä. Kunnanhallitukset valitsivat työryhmien edustajat, ja niiden muut jäsenet kuuluivat sidosryhmiin. Seutukunnalliset ryhmät kokoontuivat keskimäärin kerran kuukaudessa. Ryhmät mahdollistivat sujuvan ja säännöllisen moniammatillisen yhteistyön ja paremman kuntouttavan työtoiminnan problematiikan tunnistamisen.
- Forssan osahankkeen arviointi: Forssan osahankkeen arviointi oli moniportaista. Työryhmien lisäksi hanketoimintaa arvioitiin seutukunnallisessa projektiryhmässä, FSTKY:n Hyvinvointijohtoryhmässä ja FSTKY:n (myöhemmin FSHKY:n) Hyvinvointivaliokunnassa.
- Forssan osahankkeen projektiryhmä: Ryhmä koostui seudun kuntien edustajista ja luottamushenkilöistä. Forssan projektiryhmän tehtävänä oli arvioida hankkeen tuloksia ja valvoa, että hanke toteutuu suunnitelmien mukaisesti, palvelen seutukunnan tarpeita mahdollisimman hyvin.

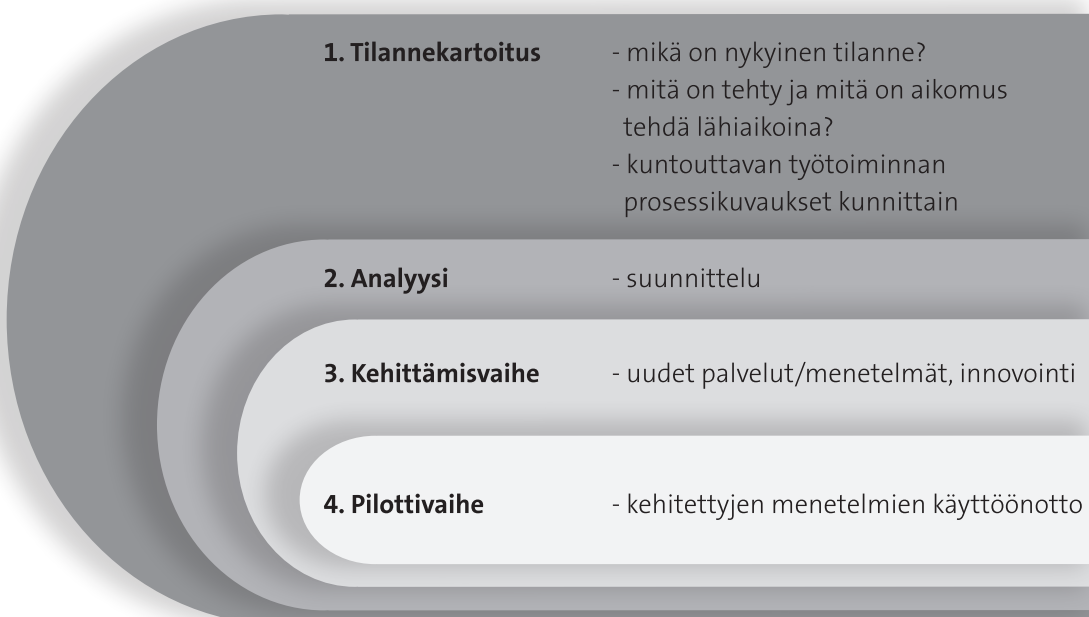

Kuvio 4. Forssan osahankkeen rakenne.

3.3.2 Tarvekartoitus

Projektin alussa projektityöntekijä analysoi yhteistyössä työvoiman palvelukeskuksen henkilöstön kanssa Forssan kaupungin kuntouttavan toiminnan prosessikokonaisuuden. Analyysin pohjalta todettiin, että monet kuntouttavaan työtoimintaan liittyvät asiat toimivat hyvin, ja joidenkin asioiden kehittäminen oli jo aloitettu. Kokonaisprosessin sujuvuus vaati kuitenkin toimenpiteitä. Prosessikuvauksissa todettiin, että Forssan seutukunnalla kuntouttavan työtoiminnan lomakkeita tai ohjeistuksia ei tarvitse muuttaa. Työvoiman palvelukeskuksen henkilökunnalla oli työn alla muun muassa kuntouttavan työtoiminnan käsikirjan ja lomakkeiden kehittäminen. Kuntouttavan työtoiminnan paikkojen määrät ja sijainnit oli jo kartoitettu.

Projektityöntekijä teki yhteistyössä projektin seutukunnallisten työryhmien kanssa vastaavanlaiset tilannekartoitukset ja prosessikuvaukset muiden seutukunnan kuntien osalta. Projektityöntekijä analysoi kuntouttavan työtoiminnan lähtötilanteen, toi tiedoksi tilanteen vaatimat kehittämistarpeet sekä esitti ehdotuksia ongelmakohtiin. Kuntien kehittämistarpeet, odotukset ja resurssit kuntouttavan työtoiminnan osalta yhteisestä päämäärästä huolimatta olivat joka kunnassa erilaiset.

Kuvio 5. Hanketoiminnan kuvaus.

Hankkeen toimenpiteet kohdistettiin kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen niissä asioissa, joissa kartoituksen aikana havaittiin suurimmat puutteet. Kehittämisessä lähdettiin kuntien todellisista tarpeista, ja suunnittelussa painotettiin kehittämistyön tulosten juurruttamisen mahdollisuutta.

Hankkeessa tehdystä analyysistä kävi ilmi, että kuntouttavaan työtoimintaan liittyvä tiedotus ja alan koulutus olivat seutukunnalla riittämättömiä. Kuntouttavan työtoiminnan paikkojen määrät ja sijainnit oli kartoitettu jo aikaisemmin Forssan kaupungin taholta, mutta kaikkia paikkoja ei pystytty täyttämään. Hankkeessa tehtyjen havaintojen perusteella tämä johtui osittain työtehtävien tason ja asiakkaiden osaamistason eroavaisuuksista sekä niiden yhteensopivuuden määrittämisestä.

Projektityöntekijän tekemä kartoitus osoitti, että ongelmiin kuntouttavan työtoiminnan toteutuksessa Forssan seutukunnalla kuului työ- ja yksilövalmentajien puute sekä työnsuunnittelijoiden vähäisyys. Projektityöntekijä otti tämän asian selkeästi esille eri kokouksissa ja foorumeissa.

KOPPI-hankkeen tekemän kuntouttavan työtoiminnan analyysin mukaan seutukunnalla ei ollut tarpeeksi työtoimintapaikkoja heikossa työmarkkina-asemassa oleville, mikä johtui ensisijaisesti seutukunnan työpajojen vähäisyydestä. Projektin alussa työpajoja oli viiden kunnan alueella ainoastaan Forssassa ja Humppilassa. Kulkeminen näihin kohteisiin julkisilla kulkuneuvoilla muista kunnista oli lähes mahdotonta. Kuntouttavan työtoiminnan paikat olivat pääasiassa julkisella sektorilla. Seutukunnan pienempien kuntien yhteistyö kolmannen sektorin ja muiden kuntouttavan työtoiminnan toimijoiden kanssa oli melko vähäistä.

Projektityöntekijä on analysoinut toimivien työpajojen toimintasisältöjä. Lähempi tarkastelu osoitti, että työpajojen toiminta vaati kehittämistä. Ensisijaiseksi kehittämiskohteeksi osoittautui työ- ja yksilövalmentajien ohjaus ja polkujen rakentaminen työpajalta eteenpäin. Muussa tapauksessa asiakas palautuisi pajajakson jälkeen automaattisesti takaisin työttömäksi työnhakijaksi. Seutukunnalla olevien kuntouttavan työtoiminnan paikkojen laadussa oli selvästi parantamisen varaa, sillä ne eivät aina täyttäneet sosiaalisen kuntoutumisen, osallisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyn vaatimuksia.

Merkittäväksi osaksi kuntouttavan työtoiminnan prosessin toteutusta osoittautuivat palvelut niille asiakkaille, joiden tilanne edellytti ohjausta kuntoutukseen tai eläkkeelle. Seutukunnalla toimi lainmukainen kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä, mutta ryhmän toiminnassa oli kehittämisen mahdollisuuksia. Ongelmana olivat ryhmään ohjautuvat liian pienet asiakasvirrat.

Ryhmään ohjautuneiden asiakkaiden palveluihin kuului muun muassa työkyvyn arviointi. KOPPI-hankkeen yhdeksi tärkeäksi tavoitteeksi muodostui työkyvyn arviointimenetelmien edistäminen Forssan seutukunnalla. Työn ja ihmisen kohtaaminen edellyttää erilaisten taitojen ja työn vaativuuden tarkastelua. Forssan seutukunnalla asiakkaan työkyvyn arvioinnin työkaluja ei kovin hyvin tunnettu.

Havaittavissa oli, että samojen asiakkaiden hyväksi toimineiden tahojen yhteistyötä voisi laajentaa. Tämä koski ensisijaisesti TE-toimiston ja Kelan sekä – ennen hyvinvointikuntayhtymän perustamista – sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

KOPPI-hankkeen kehittämisen keskeisinä käsitteinä kuntayhteistyössä olivat kuntouttava sosiaalityö, kuntouttava työtoiminta, osallisuus, kuntouttavan työtoiminnan laatu ja vaikuttavuus sekä moniammatillinen yhteistyö. Hanketoiminnan lähtökohta oli asiakaslähtöisyys ja sitä tukevien moniammatillisten verkostojen rakentaminen. Niin projektityöntekijä kuin seutukunnan kunnatkin kokivat hankkeen vahvuudeksi käytännönläheisyyden. Projektin varsinaisena päämääränä olivat konkreettiset muutokset, joihin pyrittiin eri kuvauksia ja malleja hyödyntäen. Seutukunnan kuntien erilaisuudesta johtuvat erot piti ottaa huomioon projektin toteutuksessa.

Forssan seudun KOPPI-osahankkeen rakenne ja toiminta poikkesi monella tavalla muiden osahankkeiden toiminnasta. Forssan seutukunnalla projekti ei toiminut kaupungin alaisuudessa kuten muut osahankkeet, vaan tiiviissä yhteistyössä Forssan kaupungin ja seutukun-

nan muiden kuntien kanssa. Hankkeen toiminta-alueeseen kuului viiden kunnan alue, jossa jokaisella kunnalla oli omat toiveensa ja odotuksensa.

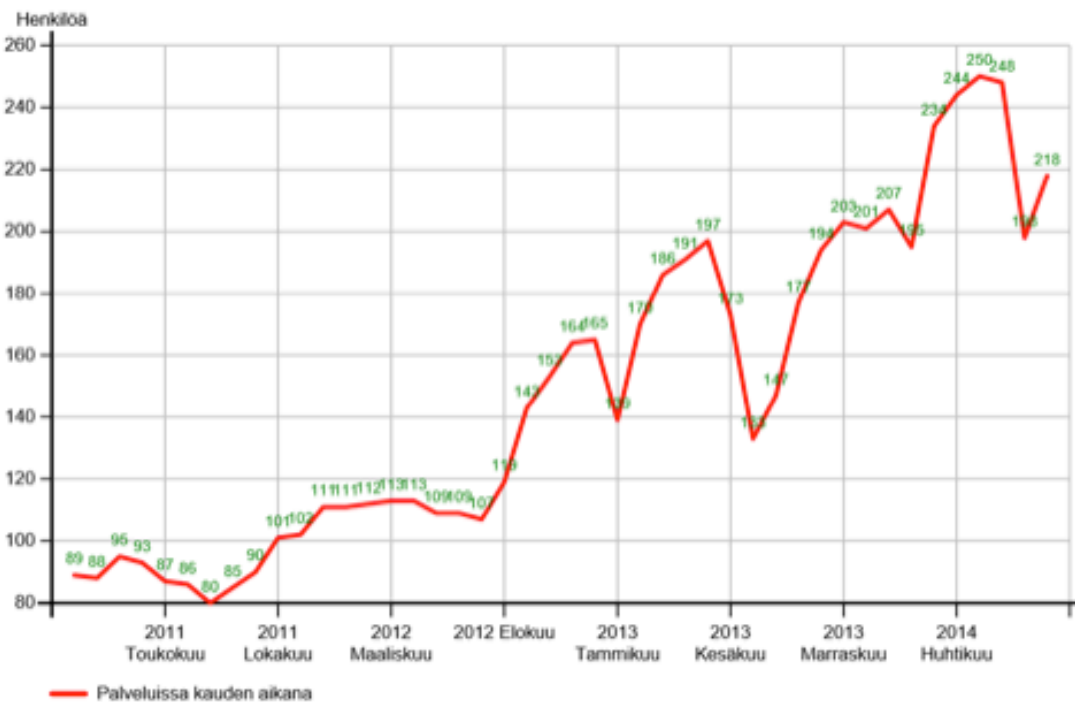
Forssan seudun osahankkeen tavoitteet poikkesivat muiden osahankkeiden tavoitteista pääasiallisesti siksi, että pääkaupunkiseudun ja pienempien kuntien tarpeet kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseksi olivat erilaisia. Pääkaupunkiseudun osahankkeissa toimittiin suurempien asiakasmäärien parissa. Forssan seutukunnalla kuntien koko ja kuntoutettavien määrät sallivat yksilöllisemmän lähestymistavan asiakastyöhön. Forssan alueella kehitettyjä malleja saatiin kuitenkin hyvin toimimaan myös pääkaupunkiseudulla.

3.4 Tulokset ja vaikutukset

Vuosina 2012–2014 Forssan seutukunnan kunnat laitoivat kuntouttavan työtoiminnan ”suurenuslasin alle” ja ryhtyivät tietoisesti kehittämään sitä.

Kehitystyön tuloksena kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden määrä on Forssan seutukunnalla noussut viime vuosina merkittävästi. Forssan kaupungin arvion mukaan hankkeen toiminta-aikana kuntouttavan työtoiminnan määrä on viisinkertaistunut Forssan kaupungin osalta. Hankkeen toiminnan päättyessä kuntouttavan työtoiminnan määrä kaikkien seutukunnan kuntien alueella oli huomattavasti korkeampi kuin hankkeen alkaessa. Aktivointiaste on noussut huomattavasti seudulla hankkeen aikana.

Pääasiallisesti nousuun vaikutti seutukunnan kuntien kiinnostus kuntouttavan työtoiminnan ja työllisyshoidon kehittämiseen ja kehittämissuunnitelmien aktivointi. Kunnat ryhtyivät yhdessä ja erikseen kehittämään työllisyshoitoa ja samalla kuntouttavaa työtoimintaa.

Lähde: TEM Työnvälitystilasto

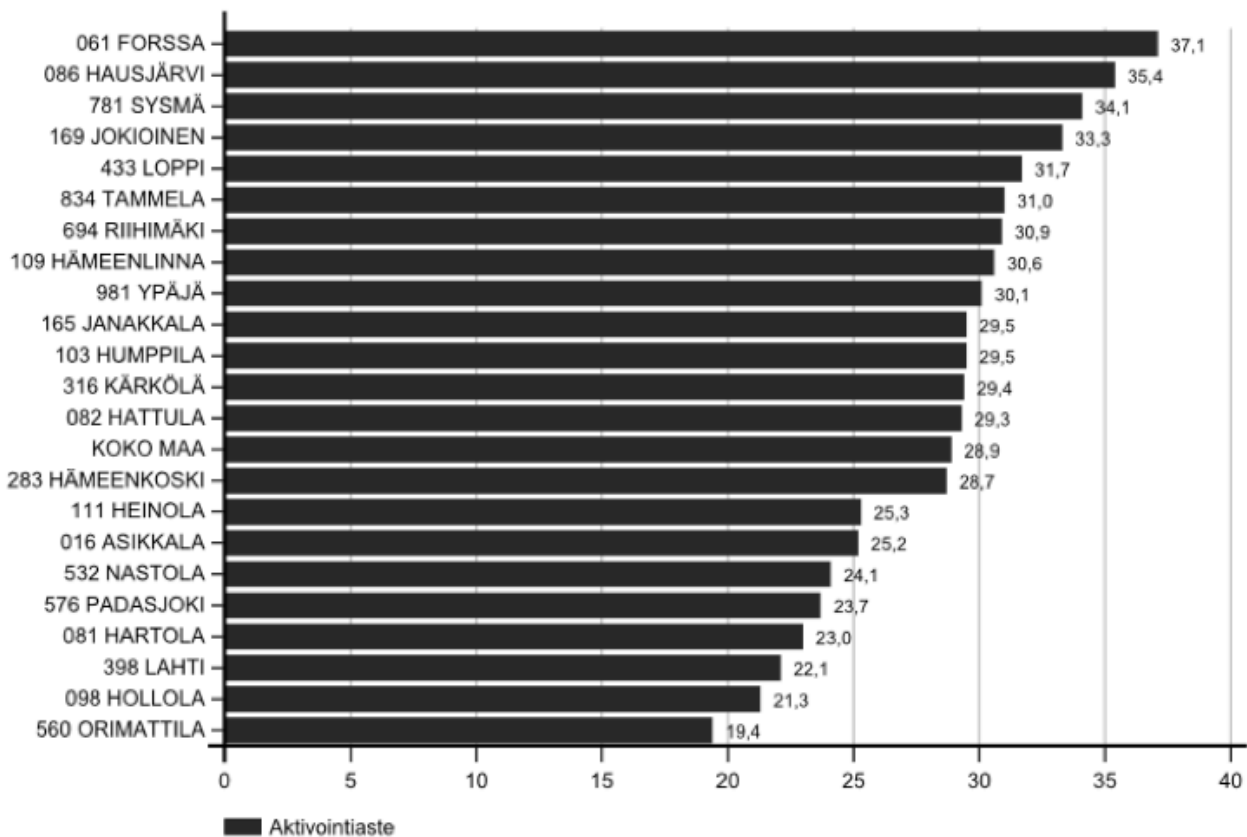
Kuvio 6. Palveluissa kauden aikana.

Forssan osahankkeessa selkeytettiin kuntouttavan työtoiminnan roolia palvelujärjestelmässä ja kehitettiin kuntouttavan työtoiminnan uusia toimintamalleja. Hankkeessa myös selkeytettiin prosesseja, joiden avulla asiakkaat pääsevät hoitoon ja kuntoutukseen. Hankkeessa kehitettiin myös kuntouttavan työtoiminnan yhteyttä muihin kuntoutusta edistäviin palveluihin sosiaali- ja terveydenhuollossa, Kelassa, työ- ja elinkeinohallinnossa sekä oppilaitoksissa. Hyviä käytäntöjä levitettiin muun muassa hankkeen seminaareissa, lisäksi toimintaa jatkettiin muissa tilaisuuksissa ja Innokylä-verkkopalvelussa.

Hankkeen alussa pohdittiin, miten projekti voi hyödyttää sidosryhmiä tai kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita sekä miten hankitaan ja hallitaan tarvittavat voimavarat. Seuraavaksi sitouduttiin, aktivoitiin toteuttajaverkko ja organisoitiin toiminta. Sovittiin keinoista ja ratkaisumalleista tulosten aikaansaamiseksi sekä toiminnan ohjauksesta ja tulosten hyödyntämisestä.

Projektin työskentelytapana oli tiivis yhteistyö seudullisesti ja valtakunnallisesti kuntouttavan työtoiminnan toimijoiden kanssa. Hankkeen sidosryhmät olivat mukana suunnittelussa, päätöksenteossa ja toteutuksessa projektin alusta lähtien esimerkiksi kuntakohtaisten työryhmien kautta. Tällä pyrittiin varmistamaan, että sidosryhmien tarpeet ja intressit on otettu huomioon mahdollisimman kattavasti.

Hankkeen tarpeita määritettäessä lähtökohdaksi otettiin sidosryhmien tärkeiksi kokemat asiat. Projektin toiminnan tavoitteena oli löytää ratkaisuja ongelmiin. Tuloksena syntyi hyviä toimintamalleja kuntouttavan työtoiminnan sisällöstä, elementeistä ja kuntouttavan työtoiminnan rooleista sekä toiminnan paikasta palvelujärjestelmässä ja siihen liittyvistä hoitoon ja kuntoutukseen tähtäävistä ohjausprosesseista.

Lähde: TEM Työnvälitystilasto

Kuvio 7. Aktivointiaste lokakuussa 2014.

3.4.1 Kuntayhteistyö ja uudet työtoimintapaikat

Hankkeen toimesta seutukunnan kuntiin perustettiin säännöllisesti kokoontuvat työryhmät. Hankkeen projektityöntekijä on yhteistyössä työryhmien kanssa kehittänyt kuntouttavaa työtoimintaa kuntien tarpeista käsin. Hankkeen toiminta-aikana saatiin käynnistettyä useita pilotitoimintamalleja. Jotkut hankkeen suunnittelutyöstä syntyneet pilotit käynnistyvät hankkeen päättymisen jälkeen.

Tärkeäksi osoittautui uusien kuntouttavan työtoiminnan paikkojen luominen seutukunnalla sekä laadun parantaminen ja tehostaminen paikkakuntakohtaisten toimintojen kehittämisen, tiedottamisen ja moniammatillisen yhteistyön kautta. Uusia kuntouttavan työtoiminnan paikkoja löytyi kuntien, seurakuntien ja kolmannen sektorin alueelta. Kuntouttavan työtoiminnan paikkojen laatua parannettiin ja jaksojen keskeytyksiä minimoitiin.

Ohjattua toimintaa tarvitseville asiakkaille luotiin hankkeen projektityöntekijän aloitteesta työpajoille uusia kuntouttavan työtoiminnan paikkoja. Projektityöntekijä edisti seutukunnan työpajojen kehittämistä yhteistyössä seutukunnallisten KOPPI-hankkeen työryhmien kanssa sekä luomalla työ- ja yksilövalmennukseen pohjautuvaa Forssan työpajojen toimintamallia. Forssan kaupunki kiinnostui mallin hyödyntämisestä käytännössä.

Projektityöntekijä teki tiivistä yhteistyötä FSTKY:n ja myöhemmin FSHKY:n eri toimijoiden kanssa. Mukana olivat esimerkiksi lääkärit, terveydenhoitajat, kehittämispäälliköt, eri palvelualueiden johtajat ja työntekijät, etsivä nuorisotyön asiantuntijat, nuorisoneuvoja, koti- ja vanhustyön esimiehet ja hoitajat, työterveyshuolto, mielenterveyspalvelut, yhtymähallinnon henkilökunta, A-klinikka, työvoiman palvelukeskus, varastotyöntekijät ja talousyksikön osaajat. Tämä yhteistyö oli hankkeelle arvokasta, ja sen kautta kehittyi paljon uusia prosesseja ja toimintoja, joista osa varmasti säilyy hankkeen loppumisen jälkeen. Hankkeen onnistumista tuki kuntayhtymän johdon myönteinen asenne ja kiinnostus.

Erityisen tärkeää KOPPI-hankkeen onnistumisen kannalta oli tiivis yhteistyö Forssan kaupungin työllisyshoidon yksikön kanssa. Projektityöntekijä osallistui säännöllisesti Forssan kaupungin työllisyyden toimikunnan ja Suunnittele, arvioi, työllistä (SAT) -ryhmän kokouksiin sekä työllistämistrategian suunnitteluun. Nämä yhteistyötilaisuudet mahdollistivat hankkeen kuntouttavan työtoiminnan kehitysideoiden esittelyn päättävälle tahoille. Projekti teki myös yhteistyötä Forssan kaupungin kanssa hoiva-avustajakoulutuksen järjestämisessä, arvioinnin kehittämisessä, seutukunnallisen hankkeen syntymisessä sekä terveydenhuollon palveluiden tuomisessa lähemmäksi asiakasta.

Kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alalle -toimintamalli

Yksi esimerkki yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa on kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alalle -toimintamalli. Mallin avulla edistetään kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden työllistymistä hoiva-alalle (www.innokyla.fi/web/malli1155494). Kotihoidossa tai vanhustyössä tapahtuvan kuntouttavan työtoiminnan jakson jälkeen asiakas voi jatkaa hoiva-avustajakoulutukseen.

Hoiva-avustajakoulutus sai alkunsa hankkeen aloitteesta. Keväällä 2013 hankkeen projektityöntekijä järjesti useamman kokouksen hoiva-avustajakoulutuksen aloittamisesta Forssan seudulla. Neuvottelujen pohjalta toukokuussa 2013 Hämeen ELY-keskus ja TE-toimisto tekivät myönteisen päätöksen koulutuksen aloittamisesta Forssan seutukunnalla syksyllä 2013 työvoimapolitiittisena toimenpiteenä.

Kohderyhmänä ovat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat sekä muut työttömät. Toimintamallin tarkoituksena on auttaa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita sijoittumaan avoimil-

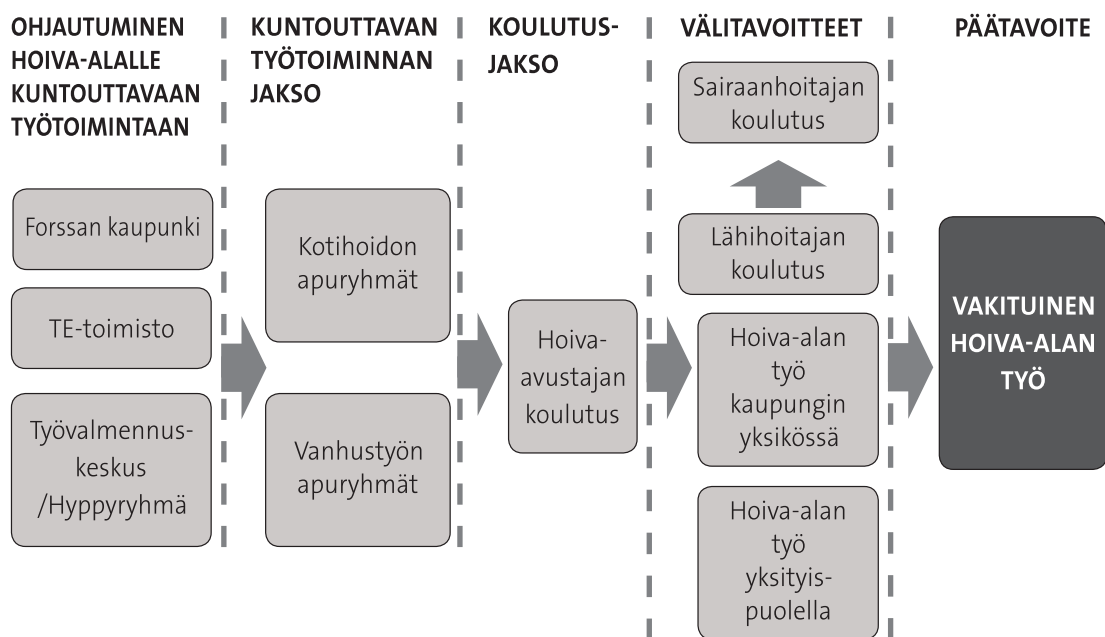
le työmarkkinoille. Kotihoidon ja vanhustyön ryhmätoiminnasta hyötyvät sekä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat että kotihoidon ja vanhustyön asiakkaat. Työtoimintajakson jälkeen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat voivat jatkaa työvoimapoliittisessa hoiva-avustajakoulutuksessa. Kotihoidon tai vanhustyön jakson aikana sekä ikäihmiset että kuntoutujat hyötyvät yhdessäolosta. Kuntoutujilla on mahdollisuus tutustua alaan oikean työn kautta. Toimintaa suunnitellaan yhdessä kotihoidon työntekijöiden kanssa. Kotihoito kartoittaa asiakkaiden tarpeet, aikataulut ja sopivat tehtävät. Kuntoutujat vakuutetaan toiminnan aikana kuntouttavan työtoiminnan sopimuksen kautta. Kotihoidon ja vanhustyön henkilökuntaa ohjeistetaan toiminnan periaatteista ennen aloittamista. Suunnittelussa painotetaan työelämän muutostilanteissa olevien työttömien kouluttamista erityisesti toimialoille, joilla on kasvava työvoimapula ja välittömät edellytykset työllistyä. Asiakkaat ohjautuvat kuntouttavan työtoiminnan jaksolle kunnan, TE-toimiston tai työvoiman palvelukeskuksen kautta.

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään kotihoidon ja/tai vanhustyön apuryhminä. Asiakasohjaus ja motivointi ovat tärkeitä toimenpiteitä, jotta ryhmiin saadaan aiheesta kiinnostuneita asiakkaita. On tärkeää tiedottaa asiakkaalle, että hänellä on mahdollisuus siirtyä alalle, jossa on työpaikkoja. Kunnan, kotihoidon ja vanhustyön edustajat arvioivat toimintaa säännöllisesti yhteisissä kokouksissa. Toimintaa kehitetään myös asiakkaiden kokemusten pohjalta.

Koulutuksen järjestämisellä edistettiin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden työllistymistä alalle, jossa on työpaikkoja. Koulutus toimi myös ensimmäisenä askeleena paikallisten oppilaitosten yhteistyössä.

Hoiva-avustajakoulutus koostuu kahdesta pakollisesta, lähihoitajan tutkintoon kuuluvasta osasta, jotka ovat kasvun tukeminen ja ohjaus sekä kuntoutuksen tukeminen. Lisäksi koulutettava voi valita koulutukseensa osan muista ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista tai erikoisammattitutkinnoista. Koulutuksen kesto on noin kahdeksan kuukautta. Koulutus ei johda tutkintoon, mutta se antaa valmiuksia vanhus- ja vammaispalvelujen avustaviin tehtäviin, jotka liittyvät asiakkaiden perustarpeista huolehtimiseen. Koulutus ei anna lääkehoitoon tarvittavia valmiuksia eikä mahdollista itsenäistä vastuunottoa hoidosta. Hoiva-avustajan koulutuksesta voi jatkaa lähihoitajan tutkintoon.

Hoiva-avustajat voivat työllistyä kunnan tai yksityisen organisaation palvelukseen. Kuntouttavan työtoiminnan asiakas voi jatkaa myös palkkatuella tai kunnan palvelusetelillä. Valvira ja aluehallintovirastot ovat linjanneet, että hoiva-avustajan työpanos voidaan tietyin ehdoin laskea mukaan hoitohenkilökunnan mitoitukseen.

Kuvio 8. Kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alan työhön.

Taulukko 3. Kuntayhteistyö ja uudet työtoimintapaikat.

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUSALUE
Kuntouttavan työtoiminnan paikkojen lisääminen ja laadun parantaminen	Uusien kuntouttavan työtoiminnan paikkojen luonti ja olemassa olevien paikkojen laadun parantaminen	Uusia kuntouttavan työtoiminnan paikkoja on löydetty työryhmäyhteistyön avulla kuntien, seurakuntien ja kolmannen sektorin alueelta. Paikkojen laatua on parannettu ja kuntouttavan työtoiminnan jaksosten keskeytyksiä minimoitu.	Seutukunnallinen
Kuntouttavan työtoiminnan haastattelu- ja toimintamalli ohjaajille	Ohjaajien perehdytys kuntouttavan työtoiminnan haastatteluun	Malli on käytössä Forssan kaupungin viherlaitoksella ja kotihoidossa.	Forssa
Kuntien nettisivut	Tiedotuksen parantaminen kuntouttavan työtoiminnan osalta	Kuntien sivuja on täydennetty kuntouttavan työtoiminnan tietojen osalta.	Seutukunnallinen
Kotihoidon apuryhmät -malli	Kotihoidon tuominen kuntouttavan työtoiminnan piiriin. Tutustuminen hoiva-alan töihin ja mahdollinen siirtyminen hoiva-avustajakoulutukseen.	Moniammatillisessa yhteistyössä luotu malli, jossa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat työskentelevät kotihoidossa. Työvalmennuskeskus Aktiiviin on luotu kertaluonteisia töitä hoitava Hyppyryhmä. Kuntoutujiilla on mahdollisuus siirtyä hoiva-avustajakoulutukseen. Vantaan kaupunki on ottanut mallin käyttöön omalle kunnalle sopivassa muodossa.	Forssan seutukunta (Vantaa)

Vanhustyön apuryhmät	Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden toimiminen ikäihmisten parissa. Tutustuminen hoiva-alaan ja mahdollinen siirtyminen työhön hoiva-alalle hoiva-avustajakoulutuksen kautta.	Uusia kuntouttavan työtoiminnan paikkoja on syntynyt. Malliin on kytketty Green Care -toiminta. Vanhustyön tarve suhteessa kuntouttavan työtoiminnan resursseihin oli niin suuri, että kaikkia paikkoja ei pystytty täyttämään.	Forssa
Kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alalle -malli	Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien asiakkaiden siirtymisen edistäminen. Etenkin työelämän muutostilanteissa olevien työttömien kouluttaminen toimialoille, joilla on kasvava työvoimapula ja välittömät edellytykset työllistyä.	Hoiva-avustaja-koulutus on järjestetty yhteistyössä TE-toimiston ja moniammatillisen ryhmän kanssa. Koulutus synnytti yhteistyötä paikallisten oppilaitosten välille, jotka tarjosivat sitä yhdessä. Koulutukseen ovat osallistuneet muun muassa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat.	Seutukunnallinen
Työ- ja yksilövalmentajat	Työ- ja yksilövalmentajien lisääminen kuntouttavan työtoiminnan ohjauksessa	Hankkeella oli välillinen vaikutus työ- ja yksilövalmentajien työllistämiseen Forssan kaupungilla. Muissa seutukunnan kunnissa työvalmennus on toteutettu työsuunnittelijoiden ja pajaohjaajien toimesta. FAKTIA-koulutus on järjestänyt tueksi työvalmentajan erikoisammattitutkinnon.	Seutukunnallinen
Työsuunnittelijat	Uusien työsuunnittelijoiden paikkojen luominen ja olemassa olevien säilyttäminen	Jokioisten työsuunnittelijan paikka on säilytetty ja Tammelan työsuunnittelijan paikka luotu.	Jokioinen, Tammela, Ypäjä
Tammelan ja Jokioisten moniammatilliset ryhmät (TAMO ja JOMO)	Asiakkaiden sujuva ohjautuminen kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmään	Työsuunnittelijat ovat kartoittaneet asiakkaita kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmään. Työsuunnittelija selvittää asiakkaan taustat ja kutsuu tarvittaessa tueksi paikkakunnan moniammatillisen ryhmän, jonka kanssa valmistella asiakkaan asioita jatkosäilytelyyn.	Tammela, Jokioinen
Tuetun asumisen malli	Nuorten itsenäisen elämän ja yksin asumisen tukeminen	Nuori saa asunnon kunnalta. Hänelle annetaan tukea ja ohjausta sosiaalitoimen, nuorisotyön, työpajaohjaajien ja moniammatillisen verkoston kautta.	Tammela
Kuntouttavan työtoiminnan palvelukansio	Asiakaslähtöisyyden ja osallistamisen lisääminen sekä kuntouttavan työtoiminnan laadun parantaminen ja keskeytysten minimointi	Työvalmennuskeskus Aktiivissa olevassa palvelukansiossa on kuvattu Forssan kuntouttavan työtoiminnan kohteet, joihin voi tutustua.	Forssa
Forssan työllisyyden toimikuntayhteistyö	Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen. Tiedottaminen päättäjille kuntouttavan työtoiminnan ongelmakohdista ja onnistumisista seutukunnalla.	Kuntouttavan työtoiminnan asioista on tiedotettu Forssan työllisyyden toimikunnan kokouksissa. Foorumi toimi muun muassa kuntouttavan työtoiminnan kehittäjänä. Toimikuntaan kuuluvat muun muassa kaupungin päättäjät ja poliitikot.	Forssa (osittain seutukunnallinen)
Osallistuminen Forssan työllisyysstrategian suunnitteluun	Forssan kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen	Osallistuminen työllisyysstrategian suunnitteluun	Forssa

3.4.2 Moniammatillinen yhteistyö

Toimintaverkostojen luominen ja niiden välisen yhteistyön lisääminen oli yksi hankkeen tärkeimmistä tehtävistä. Hankkeen projektityöntekijä on tiedotuksella, koulutuksella ja yhteistyöllä lisännyt moniammatillisen yhteistyötä seutukunnalla työllisyyden ja varsinkin kuntouttavan työtoiminnan sektorilla.

Jotta hanketyö ei jäisi irralliseksi kunnan vakinaisesta kehittämistoiminnasta, projektityöntekijä on ollut mukana monissa työryhmissä. Kuntayhteistyöhön liittyvien ryhmien lisäksi hankkeen projektityöntekijä on rakentanut yhteistyöryhmiä kuten LääKE (Lääkärit ja KELA), kotihoidon apuryhmät, työttömien työkyvynarvioinnin evaluointi ja dokumentointi (TED), kuntoutusasiakasyhteistyöryhmän toimintaa kehittävä moniammatillinen MONART-ryhmä ja terveydenhuollon palvelut lähemmäksi asiakasta (TPLA) -ryhmä.

Projektityöntekijä toimi koko hankkeen aikana tiiviissä yhteistyössä Forssan työvoiman palvelukeskuksen kanssa, jonka henkilöstön aktiivisuus näkyi selkeästi onnistumisina KOPPI-hankkeen tuloksissa. Yhteistyön kohteina olivat muun muassa kuntouttavan työtoiminnan prosessin analyysi ja kehittäminen, kotihoidon apuryhmien toimintojen rakentaminen, kuntoutuksen yhteistyöryhmän toiminnan, työkyvynarviointi- ja haastattelumenetelmien sekä kuntouttavan työtoiminnan lomakkeiden kehittäminen ja asiakasraatien järjestäminen sekä työryhmäyhteistyö.

KOPPI-hankkeen ja työvoiman palvelukeskuksen yhteistyön tuloksena syntyi myös kuntouttavan työtoiminnan kansion idea, joka toteutettiin työvalmennuskeskus Aktiivin toimesta. Kansiossa on kuvattu kuntouttavan työtoiminnan kohteet, joihin asiakkailta on mahdollisuus tutustua ennen seuraavan työtoimintakohteen valintaa. Palvelu lisää asiakaslähtöisyyttä ja vaikuttaa positiivisesti kuntouttavan työtoiminnan laatuun, vähentäen keskeytyksiä.

Hankkeen projektityöntekijä on ottanut aktiivisesti osaa työvoiman palvelukeskuksen seutukunnallisiin kokouksiin, joissa hän teki ehdotuksia palvelukeskuksen toiminnan, yhteistyön ja kuntouttavan työtoiminnan parantamiseksi. Syksyllä 2012 projektityöntekijä järjesti seutukunnallisen työvoiman palvelukeskuksen jäsenille tutustumis- ja benchmarking-matkan Etelä-Pirkanmaan työvoiman palvelukeskukseen ja Työvalmennuskeskus Akseliin.

Forssan seutukunnan KOPPI-osahanke tehosti asiakasyhteistyöryhmän toimintaa yhteistyössä paikallisen Kelan ja sidosryhmien kanssa. Hanke teki yhteistyötä oppilaitosten kanssa muun muassa hoiva-avustajakoulutuksen järjestämisessä, työkyvynarviointimenetelmien luomisessa, käytössä ja opinnollistamisessa. Projektin yhteistyökumppaneihin kuului myös TE-toimiston nuoriso- ja kuntoutusasiantuntija. Yhteistyökokonaisuuteen vaikutti onnistuneesti hankkeen sisällä tapahtuva yhteistyö, jonka perustana oli kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihtaminen sekä vertaistuki. Projektityöntekijä osallistui jäsenenä Forssan kaupungin työllisyyden toimikuntaan (2012–2013), Suunnittele, arvioi, työllistä (SAT) -ryhmään (2014) ja Tammelan lasten ja nuorten foorumiin (2012–2014).

LääKE-ryhmä

Esimerkki moniammatillisesta yhteistyöstä on LääKE-ryhmä (lääkärit ja KELA), joka perustettiin hankkeen aloitteesta. Sen toimintaan osallistuivat muun muassa FSHKY:n johtavat lääkärit, Kelan edustajat, asiantuntijalääkärit ja muut terveydenhuollon kehittämisen asiantuntijat. LääKE-toimintamalli on kuvattu Innokylään (www.innokyla.fi/web/malli1126206).

Taustalla olivat kokemukset siitä, että hoitavien lääkäreiden ja Kelan näkemykset asiakkaan työkyvyttömyydestä johtavat usein erilaiseen päätökseen. Hoitavat lääkärit toteavat asiakkaan työkyvyttömäksi, mutta Kelan mukaan lääketieteellinen näyttö työkyvyttömyydestä puuttuu. Lääkäreiden ja Kelan edustajien yhteistyöryhmän tavoitteena on vakinaistaa osaksi osaksi organisaatioiden toimintaa.

Yhteistyössä LääKE-ryhmän kanssa hankkeen projektityöntekijä järjesti kaksi foorumia, joiden pääaiheena oli kuntouttava työtoiminta ja kohderyhmänä lääkärit, Kela ja sidosryhmät. Ryhmän tavoitteina oli lääkäreiden, Kelan ja sidosryhmien yhteistyön edistäminen seutukunnalla, yhteistyötä rajoittavien ongelmien pohtiminen ja sopivien ratkaisujen löytäminen tiedottamisen ja kouluttamisen avulla. Tutustumalla toisten toimijoiden työympäristöihin pystyttiin paremmin ymmärtämään niihin liittyvät ongelmat. Yhteistyön myötä Kelan toiminta on jalkautunut käytännön tasolla seutukunnan eri toimijoiden pariin. Yhteistyö on toteutunut hyvin.

LääKE-ryhmän tulisi kokoontua säännöllisesti useamman kerran vuodessa. Sen tehtävänä on muun muassa tiedotus- ja koulutusfoorumien järjestäminen. Lääkäreiden ja Kelan yhteistyötä voidaan vahvistaa tapahtumien lisäksi verkkokeskustelun ja -työskentelyn avulla esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Myös yhteisiä käytäntöjä voidaan kehittää, esimerkiksi asiakasyhteistyöhön, kaavakkeisiin ja prosesseihin.

Foorumien yhtenä tavoitteena on löytää uusia ratkaisuja, jotka sitouttaisivat eri organisaatiot uusien toimintatapojen kehittämiseen. Ennen tilaisuuden varsinaista suunnittelua tiedustellaan kohderyhmän toivomuksia käsiteltävistä aiheista. Vastaukset analysoidaan ja ohjelma suunnitellaan palautteen pohjalta. Foorumin tehtävänä on eri kohderyhmien näkemyserojen selkeyttäminen. LääKE-foorumin tarkoituksena on olla avoin ja rakentava keskustelutilaisuus käytännön ongelmista; tavoitteena on ratkaisujen löytäminen sekä niiden prosessien selkeyttäminen, joiden avulla asiakkaat pääsevät hoitoon ja kuntoutukseen. Yhteistyön avulla kehitetään kuntoutusta edistävien palveluiden keskinäistä yhteyttä sosiaali- ja terveydenhuollossa, Kelassa, työ- ja elinkeinohallinnossa sekä oppilaitoksissa. Foorumi tulisi järjestää säännöllisesti, esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa. Jokaisessa foorumissa voi olla oma kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen liittyvä teemansa, esimerkiksi työttömät, työssäkäyvät, moniongelmaiset, vaikeavammaisten kuntoutus tai nuoret.

Tutustumalla toisten toimijoiden työympäristöihin pystytään paremmin ymmärtämään niihin liittyvät ongelmat. Yksittäisten potilastapausten ratkominen on tärkeää, kuten myös yleisten yhteisten asioiden, esimerkiksi kaavakkeiden ja prosessien koulutuksen ja tiedotuksen yhteinen kehittäminen. Yhtenä tavoitteena on, että lausuntokierteestä päästään pois. Yhteistyön tuloksena on toimintatavan muutos, jossa toimintakeinona ei ole valitus tai uusi lausunto. Tuloksena on toiminta, jonka avulla luodaan uudet, toimivat käytännöt.

Taulukko 4. Moniammatillinen yhteistyö.

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUS- ALUE
Seutukunnallinen TYP-yhteistyö	Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen seutukunnallisen yhteistyön kautta	Työvoiman palvelukeskusten seutukunnallisiin kokouksiin on osallistuttu ja kuntouttavan työtoiminnan suunnitteluun ja kehitykseen seutukunnalla vaikutettu. Seutukunnallisen työvoiman palvelukeskusten jäsenille on järjestetty tutustumismatka Etelä-Pirkanmaan työvoiman palvelukeskukseen.	Seutukunnallinen
Moniammatillisen yhteistyön edistäminen	Moniammatillisen yhteistyön edistäminen kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä	Seutukunnalla on lisätty moniammatillista yhteistyötä kuntouttavassa työtoiminnassa esimerkiksi koustusten avulla.	Seutukunnallinen
LääKE – lääkäreiden ja Kelan yhteistyön edistäminen	Lääkäreiden, Kelan ja sidosryhmien alueellisen yhteistyön edistäminen tiedottamisen ja kouluttamisen avulla. Käytännön yhteistyön ja asiakkaan aseman parantaminen.	LääKE-ryhmä on perustettu ja kaksi foorumia järjestetty yhteistyössä ryhmän kanssa. Kela laajensi käytännön yhteistyötä seutukunnalla, mistä seurasi asiakkaan aseman parantuminen. Ryhmän toiminta jatkuu hankkeen päätyttyä.	Seutukunnallinen
Sinisopen kehittämis-yhteistyö	Kuntouttavan työtoiminnan matalan kynnyksen toiminnan edistäminen, Sinisoppi-toiminnan tukeminen ja laajentaminen sekä kuntouttavan työtoiminnan paikkojen lisääminen	Matalan kynnyksen Sinisopessa on järjestetty asiakasraati. Sinisopen tilaa on kartoitettu, ja siitä on toimitettu kirjallinen raportti Forssan kaupungille.	Forssa
Kolmas sektori -yhteistyö	Kuntouttavan työtoiminnan kytkeminen kolmannen sektorin palveluihin	Kuntouttavan työtoiminnan paikat ovat kasvaneet kolmannella sektorilla. Hankeyhteistyötä on tehty LYHTY-hankkeen kanssa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjaamisessa kolmannen sektorin puolelle vanhustyöhön. Palvelusta on tehty tarvekartoitus.	Seutukunnallinen
Palvelukartta	Moniammatillisen verkoston palveluiden kuvaus	Palvelukartta palveluista on tehty työttömien ja moniammatillisen verkoston käyttöön. Lopputoteutus on tehty yhteistyössä Forssan kaupungin kanssa. Kartta laitetaan kaupungin verkkosivuille.	Forssa
Ennakointi/ennaltaehkäisy/varhaispuuttuminen	Työttömyyden ennaltaehkäisy ja syrjäytyneiden nuorten polkujen rakentaminen	Yhteistyötä oppilaitosten, nuorisotoimen ja muiden sidosryhmien kanssa on tehty työttömyyden ennaltaehkäisyssä. Pääaiheena on ollut lasten ja nuorten tutustuttaminen työelämään. Lasten ja nuorten foorumiin Tammelassa on osallistuttu säännöllisesti.	Seutukunnallinen

Opinnollistaminen	Kuntouttavasta työtoiminnasta eteenpäin siirtyminen opinnollistamisen kautta	Yhteistyötä Faktia-koulutuksen, työpajojen ja muiden sidosryhmien kanssa on tehty opinnollistamisen aloittamiseksi. Työpajat oppimisympäristöinä on kartoitettu. Opinnollistamisprosessin kehittäminen jatkuu.	Forssa
HAMK	Kuntouttavan toiminnan työpaikkojen luominen	Yhteistyötä HAMK:n ja Forssan kaupungin kanssa on tehty sosiaalisen yrityksen perustamisprojektin kautta. Yhteistyön idea syntyi HAMK:n tutkimuksesta, joka käsitteli tekstiilien kierrätystä. Idea on toteutettu Forssan työpajojen toiminnan kautta.	Forssa (Humppila)
HYVOT-hankeyhteistyö	Kuntouttavan työtoiminnan sisällyttäminen terveydenhuollon palveluprosesseihin	HYVOT-hankkeen kanssa on tehty yhteistyötä kuntouttavan työtoiminnan sisällyttämisestä terveydenhuollon palveluprosesseihin.	Seutukunnallinen
Terveydenhuollon ja sidosryhmien yhteistyön edistäminen	Uusien toimintatapojen löytäminen ja kuntouttavan työtoiminnan laadun parantaminen. Asiakkaiden sujuvampi siirtyminen hoitoon, eläkkeelle ja kuntoutukseen.	Terveydenhuollon ja kuntien yhteistyötä on edistetty. Yhteistyötä tukevia tilaisuuksia on järjestetty. Terveydenhuollon palveluja on edistetty kuntoutujien hyväksi.	Seutukunnallinen
Kuntouttavan työtoiminnan ohjaustyön tukeminen	Kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien osaamisen lisääminen ja jaksojen keskeyttämisten vähentäminen	Perehdytys kuntouttavan työtoiminnan ohjaustyöhön on toteutettu FSTKY:n varastoyksikön henkilökunnalle. Palaute osoitti tilaisuuden olleen tarpeellinen ja lisänneen tietoa aiheesta.	FSTKY

3.4.3 Työpajojen kehittämissyhteistyö

KOPPI-hankkeessa kehitettiin uusia kuntouttavan työtoiminnan paikkoja työpajoille ohjattua toimintaa tarvitseville asiakkaille. Seutukunnan työpajojen kehittämistä edistettiin yhteistyössä seutukunnallisten KOPPI-hankkeen työryhmien kanssa sekä luomalla työ- ja yksilövalmennukseen pohjautuvaa Forssan työpajojen toimintamallia. Forssan kaupunki on kiinnostunut mallin hyödyntämisestä käytännössä. Hankkeen aloitteesta seutukunnalle syntyi uusia hankkeita, kuten Tammelan Intro-työpaja ja seutukunnallinen Jokainen on työn arvoinen -osuuskuntahanke. Hankkeen ja Kiipulan ammattiopiston yhteisaloitteesta syntyi suunnitelma osuuskuntatoimintaa tukevasta hankkeesta. Lopulta kaikki seutukunnan kunnat tulivat mukaan. Jokainen on työn arvoinen -hanke aloitti toimintansa syksyllä 2013 ja kesti vuoden 2014 loppuun saakka. Lähiaikoina odotettavissa on Jokioisten ja Ypäjän työpajahankkeen käynnistyminen.

Taulukko 5. Työpajojen kehittämissyhteistyö.

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUS- ALUE
Työpajojen kehittämismalli	Työpajatoiminnan kehittämismahdollisuuksien esiin tuominen sekä kuntouttavan työtoiminnan toimivuuden ja laadun parantaminen työpajoilla	Graafisella kaaviolla ja kirjallisella Suunta-työkalulla on tehty mallinnus, jossa kuvataan Forssan työpajatoiminnan nykytila ja esitetään kehittämiskäsitteitä toimintamalliin, jossa työ- ja yksilövalmennuksen avulla tarjotaan asiakkaille sosiaalista kuntoutumista ja rakennetaan heille eteenpäin vieviä polkuja. Mallia on esitelty myös muissa seutukunnan kunnissa.	Forssa (Humppila, Tammela)
Työvalmennuskeskus Aktiivin Hyppyryhmä	Työvalmennuskeskus Aktiivin alaisuudessa ikäihmisten parissa toimivan kuntouttavan työtoiminnan ryhmän luominen	Kotihoidon asiakkaiden toimintaa varten on luotu matalan kynnyksen ryhmä, joka on osa hankkeen kotihoidon apuryhmiä -toimintamallia. Ryhmän jäsenet käyvät auttamassa erilaisissa kotitöissä ja seurustelevat ikäihmisten kanssa. Palautte toiminnasta on ollut erittäin hyvää.	Forssa
Humppilan Asematupa-pajan kehittämistyö	Humppilan työpajan toimivuuden parantaminen. Kuntouttavan työtoiminnan prosessien kehittäminen ja laadun varmistaminen.	Työpajan kehittämissuunnitelma on kehitetty yhteistyössä kunnan kanssa. Työpajaprosessiin on lisätty muun muassa terveydenhoitajan käynnit, mielenterveyspalvelut sekä sosiaalista tukea asiakkaille yhteistoiminnan järjestämisen ja tehtävien monipuolistamisen avulla.	Humppila
Työvalmennuskeskus Aktiivin kehittäminen	Työvalmennuskeskus Aktiivin kehityksen suunnittelu	Yhteistyössä Aktiivin henkilökunnan kanssa toteutettu suunnittelu sisälsi muun muassa kehittämissuunnitelman rungon, SWOT-analyysin ja graafisen esityksen toiminnasta. Tavoitteena Aktiivin toiminnan kuvaus ja kehittämissuunnitelma.	Seutukunnallinen
Työllistä välittäen – välitä työllistäen -hankeyhteistyö	Työllistä välittäen – välitä työllistäen -hankkeen toiminnan tukeminen ja työvalmennuskeskus Aktiivin toiminnan kehittäminen	Työvalmennuskeskus Aktiivin toimivuuden parantamisesta on tehty suunnitelma, johon sisältyy muun muassa terveydenhoitopalvelujen (terveystarkastukset ja työkyvynarviointi) tuominen asiakkaiden ulottuville.	Forssa
INTRO-työpajan moniammatillisen yhteistyön käynnistäminen	Intro-työpajatoiminnan ja kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen moniammatillisen toiminnan kautta	INTRO-työpajan projektisuunnitelma on tehty ja moniammatillista yhteistyötä kehitetty suunnitelman mukaisesti. Moniammatillinen ryhmä on koottu ja yhteistyö käynnistetty. Työpaja jatkaa toiminnan kehittämistä.	Tammela
Jokioisten ja Ypäjän työpajat	Jokioisten ja Ypäjän työpajojen perustaminen	Työpajojen perustamista on esitelty kuntien päättäjille. Työpajayhteistyötä on jatkettu hankesuunnitelmien ja rahoitus selvitysten muodossa.	Jokioinen, Ypäjä
Työpajojen kehittämissyhteistyö	Forssan seutukunnan työpajojen kehittämissyhteistyö	Forssan työpajoja on kehitetty yhteistyössä Forssan kaupungin, Rajanylittäjät-hankkeen ja muiden sidosryhmien kanssa.	Forssa

Taulukko 6. Uudet hankkeet.

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUS- ALUE
INTRO- työpajahanke	Tammelan kunnan työpajan luominen, kuntouttavan työtoiminnan paikkojen säilyttäminen ja lisääminen, moniammatillisen yhteistyön kehittämisen ja asiakkaan aseman parantaminen	Projektisuunnitelman pohjalta on syntynyt moniammatilliseen yhteistyöhön perustuva INTRO-työpajahanke, jonka avulla kunta pystyi säilyttämään ja lisäämään työttömien paikkoja. Moniammatillisen yhteistyön ja monipuolisen työpajatoiminnan kautta asiakkaiden asemaa on parannettu.	Tammela
Jokainen on työn arvoinen- osuuskuntahanke	Siirtyminen kuntouttavasta työtoiminnasta osuuskuntatyöhön tai avoimille työmarkkinoille osuuskuntakoulutuksen kautta	Vuosina 2013–2014 toiminut hanke, joka syntyi yhteistyössä Kiiipulan ammattiopiston ja Forssan kaupungin kanssa, ja jonka toimintaperiaatteena oli osuuskuntatoiminnan kautta tarjota pitkäaikaistyöttömille, kuntoutujille ja vaikeasti työllistettäville työpaikkoja ja ohjausta työllistymiseen. Hankkeen hallinnoijana on toiminut Kiiipulan ammattiopisto. Hyviä tuloksia saavuttaneelle projektille tavoitellaan jatkoa.	Seutukunnallinen
Mobiilipaja	Integroitujen mobiilisyöpäpalvelujen toteutus, joka vastaa seutukunnan logistiin ongelmiin asiakkaiden ohjaamisessa, sekä ohjausta tarjoavien paikkojen lisääminen	Seutukunnan kunnille on tehty Mobiilipaja -hanke ja rahoitus selvitys. Kunnat ovat ilmoittaneet valmiudesta toteuttaa hanke lähitulevaisuudessa.	Jokioinen , Ypäjä, Humppila

3.4.4 Hankeyhteistyö

Hankkeen projektityöntekijä teki yhteistyötä seutukunnalla ja sen ulkopuolella toimivien hankkeiden kanssa kuntouttavan työtoiminnan parissa. Hankeyhteistyökumppaneihin kuuluivat muun muassa Quo vadis iuvenis - Minne menet nuori? (QVI 1 ja 2) (työryhmäjäsenyys 2009–2014), Rajanylittäjät, Jokainen on työn arvoinen (perustamisryhmä 2013), Työhön kuntouttava Green Care Etelä-Suomessa (projektiryhmäjäsenyys 2013–2014), Työllistä välittäen – välitä työllistäen, LYHTY, Akaan verkko, SOS 2, Työelämäosallisuuden hyvät käytännöt Euroopassa (TOHKE) ja Hyvinvoinnin toimitukset Forssan seudulla (HYVOT).

Hankkeessa on tehty yhteistyötä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllisyyspolkujen kehittämisessä. Hankkeen projektityöntekijä osallistui yhdessä muiden Forssan sidosryhmien kanssa Lapin ELY-keskuksen ja Sosiaalikehitys Oy:n Rajanylittäjät-hankkeen toimintaan Forssan työpajojen kehittämisen yhteydessä. Forssan työpajojen kehittämisen pääpaino oli nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Yhteistyön pohjalta Rajanylittäjät -hanke tuotti ”Etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta monialaisessa palveluyhteistyössä” -raportin (Pohjantammi 2013).

KOPPI-hanke toimi yhteistyössä Nuorten nousuportaot -työllistämispelin rakentamisessa, jonka tavoitteena oli syrjäytyneiden nuorten polkujen rakentaminen. Verkossa toimivasta pelistä on tehty pilotti. Lisäksi yhteistyötä on tehty QVI (Quo vadis iuvenis – minne menet

nuori? (QVI) -projektin) -projektin ja työpajojen kanssa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllisyyspolkujen kehittämiseksi. Tuloksena oli kuntouttavan työtoiminnan paikkojen lisääminen QVI-projektissa sekä Forssan työpajoilla, moniammatillinen yhteistyö Intro-työpajan toiminnassa ja Forssan työpajoilla opinnollistamiseen liittyvä kehittämissyhteistyö.

Hankkeessa on toimittu yhdessä etsivän nuorisotyön, seutukunnallisen nuorisoneuvojan ja TE-toimiston nuorisoasiantuntijan kanssa. Yhteistyötä nuorten kuntouttavan työtoiminnan aseman vahvistamiseksi ja moniammatillisen yhteistyön laajentamiseksi on tehty hankkeen työryhmässä ja muissa kokouksissa.

Hanke on säännöllisesti osallistunut lasten ja nuorten foorumiin yhdessä moniammatillisen asiantuntijaryhmän kanssa. Foorumin aiheina ovat olleet muun muassa varhaispuuttuminen, kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen Intro-pajalla, nuorten mahdollisuus toimia osuuskunnassa ja tuetun asumisen malli. Yhteistyökuvioita on ollut myös Forssan seudun projektiryhmän ja oppilaitosten välillä. Hankkeen projektityöntekijä toimi projektiryhmän kautta moniammatillisessa yhteisössä, johon lukeutuvat muun muassa oppilaitokset. Tilaisuuksien aikana tiedotettiin esimerkiksi nuorille järjestetyistä toiminnoista, vaihdettiin kokemuksia sekä suunniteltiin ja kehitettiin yhdessä uusia nuorille suunnattuja toimintoja.

3.4.5 Osaamisen lisääminen

Osaamisen lisääminen työttömien ohjaamisessa -koulutuksen ja Hyvän mielen avaimet -koulutuksen ansiosta kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat saivat tietoa asiakkaiden ohjaamisesta, mielenterveys- ja päihdeongelmista sekä niiden vaikutuksesta kuntouttavaan prosessiin. Koulutuksen ansiosta kuntouttavan työtoiminnan prosessien sujuvuus parani ja jaksojen keskeytykset vähenivät.

Innostu ja innosta oppimaan ja Hyvän mielen avaimet -koulutukset, yhteistyöfoorumit ja seminaarit sekä työryhmien kokoukset paransivat seutukunnan kuntouttavan työtoiminnan osaamista, yhteistyötä ja integrointia muihin palveluihin.

Hyvän mielen avaimet -koulutus

Esimerkki osaamisen kehittämisestä on Hyvän mielen avaimet -koulutus. Se oli kuntouttavan työtoiminnan parissa toimiville ammattilaisille tarkoitettu koulutus, jossa annettiin tietoa mielenterveys- ja päihdeongelmien kohtaamisesta asiakastyössä (www.innokyla.fi/web/malli893100). Kuntouttavaan työtoimintaan liittyy usein tarve huomioida mielenterveys- ja päihdeongelmat osana asiakkaan kuntoutuksen kokonaissuunnitelmaa. Koulutus kehittää kuntouttavan työtoiminnan ammattilaisten osaamista ja sitoo mielenterveys- ja päihdepalvelut osaksi kuntouttavan työtoiminnan prosessia.

Koulutukseen otettiin 25 henkilöä. Osallistajat olivat kuntouttavan työtoiminnan parissa työskenteleviä ammattilaisia, kuten ohjaajia, nuorisotyöntekijöitä, työvalmentajia, sosiaalityöntekijöitä, TE-hallinnon asiantuntijoita, hoitajia ja työvoiman palvelukeskuksen työntekijöitä. Kaikki osallistajat tekivät asiakastyötä. Kouluttajana toimi aikuispsykiatrian ylilääkäri, jolla on psykoterapeuttikouluttajan pätevyys. Tapaamisia oli neljä, kestoltaan 2,5 tuntia. Kurssille osallistajat saivat tietoa mielenterveyshäiriöistä, ja heidän kykynsä toimia ammatillisesti haasteellisissa vuorovaikutustilanteissa lisääntyi. Tapaamisissa käsiteltiin mielenterveys- ja päihdeongelmien kohtaamista asiakastyössä. Koulutuksen alussa kerättiin osallistujien toiveita käsiteltävistä aiheista.

Mielenterveyshäiriöitä koskevien teoriaosuuksien lisäksi vahvasti esille nousivat vuorovai-
kutuksen vaikeudet tilanteissa, jotka vaativat tietoa siitä, miten suhtautua ahdistuneeseen, syr-
jään vetäytyvään, impulsiiviseen tai päihtyneeseen asiakkaaseen. Koulutukseen osallistuneet
pohtivat yhdessä kouluttajan kanssa ongelmallisiksi koettuja arjen tilanteita ja erilaisia toimin-
tatapavaihtoehtoja. Näin syntyi vertaistukea ja työnohjauksellisuutta. Koulutuksen päätteeksi
osallistujille jaettiin todistukset. Koulutuksen lopuksi toteutettiin palautekysely toiminnan ke-
hittämiseksi. Tuloksena on kuntouttavan työtoiminnan parissa työskentelevien ammattilais-
ten aiempaa monipuolisempi, kokonaisvaltaisempi ja laadukkaampi palvelu sekä kuntouttavan
työtoiminnan jaksojen keskeyttämisten väheneminen.

Taulukko 7. Koulutus.

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUS- ALUE
Innostu ja innosta oppi- maan	Osaamisen lisääminen työttömien ohjauksessa. Kuntouttavan työtoimin- nan laadun parantaminen. Kuntouttavan työtoimin- nan jaksoiden keskeytysten minimointi.	Ohjaajien taitoa kuntouttavan työtoiminnan toteutuksessa li- säävä koulutus on järjestetty, to- teuttajana Kiipulan ammattiopis- ton Akaan-verkko. Koulutukseen on osallistunut toistakymmen- tä kuntoutujien parissa toimivaa henkilöä. Palaute oli hyvää.	Seutukunnallinen
Hyvän mielen avaimet (HMA) -koulutus	Koulutukseen osallistuvi- en tietämyksen lisääminen mielenterveys- ja päihde- ongelmista ja niiden vai- kutuksesta kuntouttavaan prosessiin. Kuntouttavan työtoiminnan ohjauksen kehittäminen en- tistä ammatillisemmaksi ja ihmisläheisemmäksi.	Yhteistyössä FSHKY:n ja ai- kuispsykiatrian kanssa järjestet- ty koulutus, jossa opittiin tunnis- tamaan mielenterveyshäiriöiden (esimerkiksi paniikkihäiriö, ma- sennus, ADHD, syömishäiriö, päihteiden käyttö) tunnusmer- kejä. Erinomaisen koulutuspa- loutteen perusteella ja osallis- tujien pyynnöstä on järjestetty jatkokoulutus.	Seutukunnallinen
Hoiva-avustajakoulutus	Hoiva-avustajakoulutus- sen järjestäminen, kun- touttavan työtoiminnan asiakkaiden sekä muiden työttömien ohjaaminen työvoimapulasta kärsivälle alalle, oppilaitosten välisen yhteistyön aloittaminen	Hoiva-avustajakoulutuksen tar- ve on kartoitettu yhteistyössä si- dosryhmien kanssa. Koulutuksen käynnistämisen neuvotteluihin on osallistuttu. Koulutuksen järjes- tämisen myötä FAI ja Faktia tarjo- sivat koulutusta yhteisvoimin, mi- kä johti yhteistyön jatkumiseen.	Seutukunnallinen

3.4.6 Arviointi

Arviointijärjestelmien edistämiseen projektin kautta kuului muun muassa Työttömien työky-
vyn evaluointi ja dokumentointi (TED). Se on moniammatillisen työverkoston ja yhteisten
työkalujen käyttöön pohjautuva malli, jonka päätehtävänä on parantaa työttömien asiakkai-
den työkyvyn arviointia ja tiivistää toimijoiden yhteistyötä. Toiminnan pohjalta FSHKY ryhtyi
muun muassa uudelleen kehittämään pitkäaikaistyöttömien terveystarkastuksia ja niihin liit-
tyviä yhteistyöprosesseja. Lisäksi hankkeen aloitteesta seutukunnalla otettiin käyttöön työky-
vyn arviointimenetelmät.

Asiakaslähtöinen näkökulma korostui projektissa muun muassa Terveystarkastuksen palve-
lut lähemmäksi asiakaista (TPLA) -mallissa. Malli, joka perustuu terveydenhuollon palvelujen

tuomiseen työpajoihin ja työvalmennusyksikköön, on lisännyt terveydenhuollon ja kuntouttavan työtoiminnan palvelujen yhteistyötä ja toiminut asiakkaan hyväksi.

Asiakaslähtöisyyttä edistivät myös asiakasraadit sekä niihin pohjautuva Forssan osahankkeen tuottama julkaisu, jossa esiteltiin asiakkaiden mielipiteitä kuntouttavasta toiminnasta seutukunnallisella tasolla. Julkaisu antoi tarpeellista tietoa kuntouttavan työtoiminnan toimijoille ja päättäjille toiminnan kehittämistarpeista koko seutukunnan alueella.

Taulukko 8. Arviointi.

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUS- ALUE
Arviointimenetelmien käyttö	Työkyvyn arviointimenetelmiin tutustuminen ja niiden käyttöönotto Forssan seutukunnalla	Seutukunnalla on esitelty IMBA/MELBA-arviointimenetelmiä ja Forssassa VAT ja GAS -menetelmiä, joiden avulla työtehtäviä ja asiakasta voidaan arvioida aidossa työympäristössä tai työtoiminnassa. IMBA/MELBA on otettu käyttöön Forssan työvoiman palvelukeskuksessa. Työvalmennuskeskus Aktiivissa ovat käytössä GAS ja VAT -menetelmät.	Forssa (menetelmien käyttöönotto), valtakunnallinen (IMBA/MELBA-markkinointivideo, jossa mukana Forssan osahanke sekä työvoiman palvelukeskus).
Segmentointi- / palvelulinjamalli	Palvelujen suuntaaminen eri kohderyhmille ja polkujen rakentaminen	Asiakaspalvelun suuntaaminen eri kohderyhmien tarpeiden mukaisesti -palvelumallista on tehty graafisesti ja kirjallisesti Suunta-työkalulla havainnollistettu esitys. Mallissa huomioidaan asiakkaan lähtötilanne ja palvelutarpeet. Malli on toiminut apuna Forssan työllisyysstrategian suunnittelussa.	Seutukunnallinen
Pitkäaikaistyöttömien aktivointimalli	Pitkäaikaistyöttömien aktiivointi, terveystarkastusten tehostaminen, PTT-mallin laajentaminen, työttömien palvelujen kehittäminen ja työttömyydestä johtuvien taloudellisten velvoitteiden vähentäminen kunnissa	Malli terveystarkastusten lisäämisestä pitkäaikaisyöttömille ja moniammatilliseen yhteistyöhön on luotu. Mallista on tullut osa pitkäaikaistyöttömien työterveystarkastusten uutta kokonaisuutta, joka on kytköksissä TED-ryhmän toimintaan.	Seutukunnallinen

Taulukko 9. Moniongelmaisten asiakkaiden hoidon ja kuntoutuksen ohjausprosessien selkeyttäminen

AIHE	TAVOITE	TULOS	VAIKUTUS- ALUE
Kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä	Kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmän toiminnan tehostaminen ja järjestäminen moniammatillisen asiakasyhteistyöryhmän (MONART) periaattein.	Lähtökohtana oli hankkeen moniammatillisen arviointi- ja toimintaryhmän perustamisidea kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmän rinnalle. Yhteistyön tuloksena kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmän toimintaa on tehostettu. Forssan kaupunginhallitus on laajentanut ryhmän kokoonpanoa. Moniammatillisuuden tueksi ryhmän toimintamalli on muutettu kaksiportaiseksi. Ryhmän asiakasvirtoja on tehostettu.	Seutukunnallinen
Asiakasraadit	Asiakkaiden mielipiteiden huomioiminen kuntouttavan työtoiminnan prosessin kehittämisessä, asiakaslähtöisyys ja palvelujen kehittyminen	KOPPI-hankkeen laatimien kyselylomakkeiden pohjalta on toteutettu kuntakohtaiset asiakasraadit. Tuloksista on tiedotettu julkaisussa, jota on levitetty seutukunnalla ja valtakunnallisesti.	Seutukunnallinen/tulosten julkaisemisen osalta valtakunnallinen
Terveydenhuollon palvelujen tuominen lähemmäksi asiakasta (TPLA)	Terveydenhoitajien palvelujen tuominen työpajoihin ja työvalmennuskeskukseen, työkyvyttömiä ja osatyökykyisten asiakkaiden tunnistaminen, työterveydenhuollon palvelujen kynnyksen madaltaminen, uusien toimintatapojen löytäminen. Asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden sujuvampi siirtyminen hoitoon, kuntoutukseen tai eläkkeelle.	Työterveyshoitajan käynnit seutukunnan työpajoissa käynnistettiin yhteistyössä FSTKY:n kanssa. Hyvästä palautteesta huolimatta palvelu keskeytettiin. KOPPI-hankkeessa nostettiin esiin palveluntarve. Käyntejä jatketaan TPLA-ryhmän päätöksen pohjalta pilotilla vuoden 2015 alussa. TPLA-ryhmän jatkuvuudesta ja palvelun toiminnan tarkastuskokouksesta on sovittu.	Seutukunnallinen
Työttömien työkyvyn evaluointi ja dokumentointi (TED)	Arviointijärjestelmien edistäminen, yhteisten työkalujen ja toimintatapojen kartoitus moniammatillisen yhteistyön pohjalta, työkyvyn arviointi ja terveystarkastuksien käytäntöjen ja yhteistyön kehittäminen ja moniongelmaisten asiakkaiden sujuvampi siirtymien palveluihin	On perustettu moniammatillinen TED-ryhmä, jonka päätehtävänä on työttömien asiakkaiden työkyvyn arvioinnin parantaminen ja eri toimijoiden yhteistyön tiivistäminen. Toimintamalliin liittyy muun muassa pitkäaikaistyöttömien aktivointi. TED-toiminnan pohjalta FSHKY on ryhtynyt kehittämään pitkäaikaistyöttömien terveystarkastuksia ja niihin liittyviä yhteistyöprosesseja.	Seutukunnallinen

3.4.7 Tiedotus

Forssan seudun osahankkeen projektityöntekijä järjesti Forssassa kaksi seminaaria hankkeen aikana. Tapahtumat lisäsivät toimijoiden tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen laadun parantamisen keinoista sekä paransivat eri toimijoiden välistä verkostoitumista ja yhteistyötä.

Forssan KOPPI-osahankkeen mediatiedotuksen tavoitteena oli tiedottaa projektin toiminnasta, lisätä hankkeen tuettavuudetta ja levittää projektin hyviä käytäntöjä. Hankkeen toiminnasta on säännöllisesti tiedotettu paikallisessa mediassa (*Forssan Lehti, Seutu-Sanomat, Ypäjäläinen, FSTimantti*). Hanketoiminnasta tiedotettiin myös seutukunnan ulkopuolella (Vates-säätiö, Akaan Verkko, hankkeen verkkosivut, Innokylä). Hankeviestintää on tehty muun muassa Forssan seudun hyvinvointi- ja turvallisuusstrategia vuoteen 2013–2016 -seminaarissa 9.5.2012. KOPPI-hankkeen projektityöntekijä tiedotti omassa seminaaripuheenvuorossaan projektin toiminnasta.

3.4.8 Yhteistyö Forssan seudun KOPPI-hankkeen voimavarana

Kokonaisvaltainen suhtautuminen kuntouttavan työtoiminnan kehitykseen, asiakaslähtöisyys sekä moniammatillinen yhteistyö olivat Forssan seudun osahankkeen toteutuksen tukipylväitä. Osahankkeen lähestymistapa projektin toteutukseen ei käsittänyt ainoastaan kuntouttavan työtoiminnan prosessin yksittäisten osien kehittämistä, vaan prosessi nähtiin yhtenä kokonaisuutena. Kehittämällä valikoituja prosessin osia löydetään usein tilapäisiä ratkaisuja akuutteihin ongelmakohtiin, mutta samalla ydinasiat voivat jäädä huomioimatta.

Innovaatioilla ja osaamisella parannetaan prosesseja, toimintamalleja ja organisaatioita. Hankkeen toiminta tarvitsi päätöksiä, jotka tukisivat innovaatioiden syntymistä ja osaavan työvoiman, esimerkiksi yksilö- ja työvalmentajien ja työnsuunnittelijoiden, rekrytointia. Uusien palveluiden integrointi nykyisiin sosiaali- ja terveydenhuollon prosesseihin projektin kautta ei ole helppoa. Muutokset usein luovat pelkoa ja epävarmuutta, ja ne aiheuttavat myös huolta tehtävien lisääntymisestä.

Forssan seudun osahankkeen toiminnan perustana ja voimavarana oli hyvä verkostoyhteistyö, joka mahdollisti monipuolisen toiminnan ja uusien kuntouttavan työtoiminnan toimintojen ja palvelujen syntymisen seutukunnalla. Tehokas ja säännöllinen verkostoyhteistyö oli juuri se tekijä, joka koettiin tärkeimmäksi projektin tulokseksi. Yhteistyön kautta koettiin tekemisen iloa ja onnistumisia uusien prosessien ja mallien kehittämisessä.

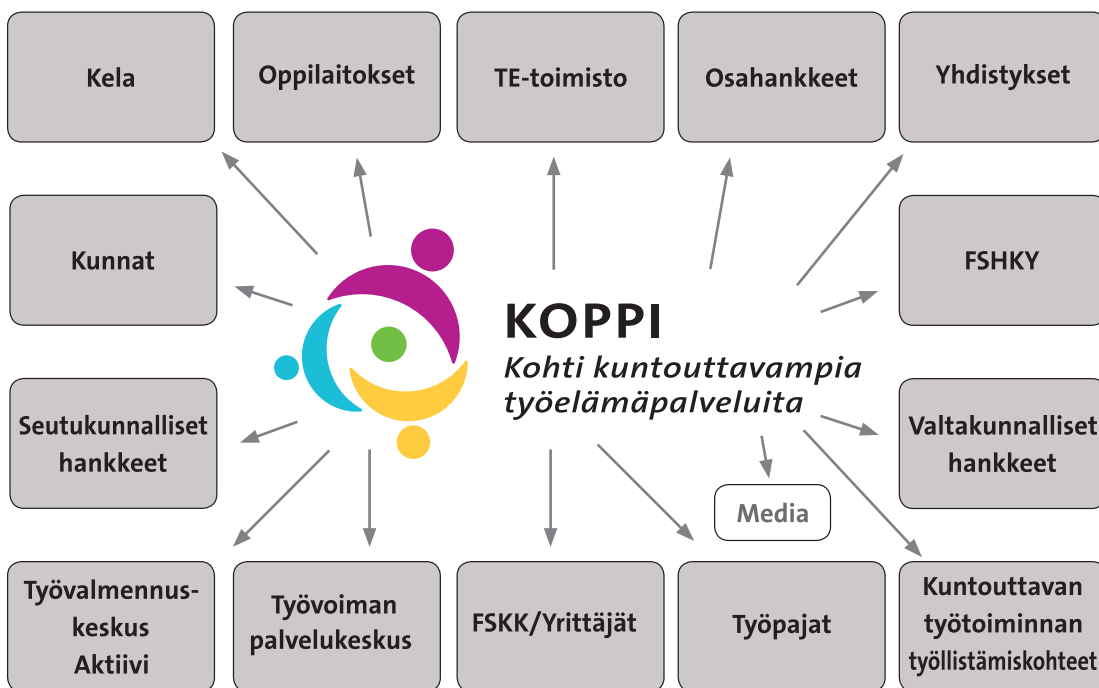
Kehittämistyö osoitti, että kuntouttavan työtoiminnan prosessissa kaikkien toimintaosioiden kehittäminen on tärkeää, sillä ne muodostavat yhdessä paremman ja toimivamman kokonaisuuden. Kuntouttavan työtoiminnan kokonaisvaltainen kehittäminen synnytti verkostoja ja tehosti yhteistyötä. Kokonaisvaltaisen prosessin kehittämisen onnistumisessa keskeisenä asiana oli keskeisten toimintakohteiden tunnistaminen ja niiden priorisointi ensisijaisiin ja toissijaisiin toimenpiteisiin. Tärkeää oli myös toimintamallien suunnittelu yhteistyössä asiantuntijaverkoston kanssa sekä niiden käyttöönotto.

Hankkeen projektityöntekijä toimi tiiviissä yhteistyössä eri tahojen kanssa. Seuraavat toimijat olivat erityisen tärkeitä yhteistyökumppaneita:

- Forssan kaupungin toiminnan alle kuuluvat toimet
- Alueen kunnat
- TE-toimisto
- Työvoiman palvelukeskus
- Kela
- FSHKY:n henkilökunta
- Oppilaitokset
- Hankkeet
- Järjestöt
- Forssan yrittäjien kehittämiskeskus

Lisäksi hankkeen yhteistyökumppaneihin kuuluivat muun muassa Kiipulan ammattiopisto, Sosiaalikehitys, Hämeen ELY-keskus, Akaan kaupunki, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö (Vamlas), Helsingin sosiaalivirasto, Etelä-Pirkanmaan työvoiman palvelukeskus, A-klinikka, maaseudun kehittämissyhdystys ja paikallinen maaseudun kehittämissyhdystys Lounaplussa.

Toimivat yhteydet kuntien eri toimikuntiin ja lautakuntiin olivat olennaisen tärkeitä muutoksia koskevien päätösten kannalta. Hankkeen projektityöntekijä on osallistunut Forssan kaupungin työllisyysnavigaattorin toimikunnan ja Suunnittele, arvioi, työllistä (SAT) -ryhmän kokouksiin, joissa hän esitteli hanketoiminnan tuloksia ja kuntouttavan toiminnan muutosehdotuksia. KOPPI-hankkeen onnistuminen ja uusien asioiden käynnistäminen tapahtui pitkälti tehokkaan yhteistyön ansiosta Forssan kaupungin työllisyys- ja hyvinvointipalvelujen päällikön sekä työllisyyden hoidon päällikön kanssa.

Kuvio 9. Yhteistyökumppanit.

Moniammatillisten verkostojen laadukkaana yhteistyön perustana on koulutus ja tiedotus oman organisaation muutoksista sekä tiedon soveltamisesta kuntouttavan työtoiminnan prosessiin. Hankkeen järjestämät koulutukset (Innostu ja innosta oppimaan sekä Hyvän mielen avaimet), yhteistyöfoorumit ja seminaarit sekä työryhmien kokoukset vaikuttivat myönteisesti seutukunnan kuntouttavan työtoiminnan toteutuksen osaamiseen, yhteistyöhön ja yhteensovittamiseen.

Kehittämistyössä asiakas nähtiin sosiaalityön kehittäjänä ja arvioijana, ja asiakkaan omat tavoitteet ja muutostarpeet nostettiin etusijalle palvelujen suunnittelemisessa. Asiakkaat osallistuivat palveluidensa suunnitteluun. Näin pystyttiin suunnittelemaan tarvelähtöisiä ja asiakkaan keskiöön asettavia palveluja ja vastaamaan räätälöidysti asiakkaan tarpeisiin. Monialainen yhteistyö ja erilaisen osaamisen yhdistäminen ovat avaintekijöitä siinä, että asiakas saadaan näkymään paremmin visioissa ja palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Forssan osahankkeen tärkeimpiä tuloksia ovat muun muassa kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmän toiminnan tehostamiseen liittyvä kehittämistyö, kotihoidon apuryhmät ja kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alan työhön -toimintamallin luominen, johon sisältyi hoivaavustajakoulutuksen järjestämiseen liittyvä kehittämistyö, arviointimenetelmien käyttöönotto, uudet kuntouttavan työtoiminnan paikat, asiakasraatien tulokset, työ- ja yksilövalmentajat ja työnsuunnittelijat sekä työpajojen kehittäminen. Elämään ja kehittymään jäävät monet mallit ja käytännöt, joiden jatkuvuuden hankkeen projektityöntekijä on pyrkinyt varmistamaan, kuten LääKE-toiminta, Hyvän mielen avaimet -koulutus, TED ja TPLA -toiminta, kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alalle ja kuntouttavasta työtoiminnasta osuuskuntaan -mallit sekä tutun asumisen malli.

Hanketoiminnan kautta kuntouttavan työtoiminnan paikkojen määrä lisääntyi ja niiden laatu parani seutukunnalla. Laadun varmistamisella hanketoiminnan kautta tarkoitetaan sellaisten paikkojen lisäämistä, jotka hyödyttävät sekä asiakasta että palvelun järjestäjää, ja joiden kautta voi löytää polkuja työmarkkinoille. Hankkeen tulokset osoittivat, että työtoimintapaikkoja löytyy tarvittaessa julkisen sektorin ohella kolmannelta sektorilta. Laadun varmistuksena on toiminut myös kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien koulutus. Ohjaajien hyvä ammattitaito on hyvin toteutetun kuntouttavan työtoiminnan lähtökohta. Ammattitaito auttaa kuntoutumisprosessin onnistumisessa ja lisää asiakkaan motivaatiota osallistua. KOPPI-hanke on edistänyt työpajojen kehittämistä ja rakentamista, työnsuunnittelijoiden, yksilö- ja työvalmentajien määrän kasvattamista seutukunnalla sekä ohjaajien ammattitaidon kehittämistä koulutuksen kautta.

Asiakkaan ohjaamisen lähtökohtana on hänen työkykynsä asianmukainen ja yhtenäinen arviointi, joka ei vaikuta ainoastaan asiakkaan motivaatioon ja sitouttamiseen, mutta myös koko kuntouttavan prosessin onnistumiseen. Käyttäen yhtenäisiä arviointityökaluja moniammatilliset toimijaverkostot pystyvät tehokkaampaan yhteistyöhön asiakkaan hyväksi. Moniammatillisten verkostojen yhteistyön ja yhtenäisten työkalujen avulla pystytään kokonaisvaltaisesti tuomaan terveydenhuollolle ja Kelalle välttämättömät asiakasta koskevat tiedot, sillä monet sosiaaliset ja yksilön osaamiseen liittyvät tekijät jäävät muuten tarkastelun ulkopuolelle. Näin nopeutetaan asiakkaan siirtymistä palvelujen piiriin ja toimitaan ennen kuin asiakkaan työ- ja toimintakyky heikkenee. Suunnitelmien mukaisella, koordinoitulla yhteistyöllä saadaan moniulotteisempi näkökulma asiakkaan kokonaistilanteeseen. Lopputulos paranee entisestään, kun palveluun liitetään asiakkaan ohjaus, joka edesauttaa asiakkaan paluuta kohti työelämää. Tämän ajatuksen pohjalta kehitettiin työttömien työkyvyn arviointi- ja dokumentointitoimintamalli (TED).

Hankkeen toiminta on näkyvästi parantanut seutukunnan viiden kunnan kuntouttavaa työtoimintaa ja asiakasprosesseja. Hankkeen kokemukset yhteistyöstä verkostojen kanssa olivat myönteisiä, ja myös verkostot antoivat positiivista palautetta hanketoiminnasta. Sidosryhmien mielestä projektin toiminta monipuolista ja tehokasta, ja hankkeella oli hyvä tunnettaisuus. Hanke on toiminut katalysaattorina vaikeidenkin asioiden esille tuomisessa.

Hankkeessa mukana olleiden kuntien palaute hankkeesta on ollut myönteistä. Palautteen mukaan hanke on Forssassa tuonut selkeää lisäarvoa asiakasprosessien kehittämiseen,

vahvistanut terveydenhuollon ja Kelan yhteyttä työllisyyspalveluihin ja selkeyttänyt tavoitevaiheiden asettelua asiakkaiden kuntoutumispalveluissa kohti työmarkkinoita. Verkoston käsitys tarvittavista palveluista ja prosesseista sekä nykyisten toimintamallien heikkouksista on kasvanut merkittävästi, ja hanke on toiminnallaan tehnyt laajasta viranomaisverkostosta aiempaa tiiviimmän. Tammelassa kuntouttava työtoiminta on kehittynyt sekä laadullisesti että määrällisesti. Hankkeen myötä kunnan oma toiminta on lähtenyt käyntiin varsin monimuotoisesti; työsuunnittelijan palkkaaminen puoliksi Jokioisten kanssa oli merkittävä edistysaskel. KOPPI-hankkeen projektityöntekijän asiantuntija-avun ja innoituksen myötä Tammelan kunta käynnisti myös oman työpajan, joka on antanut uusia mahdollisuuksia tukityöllistämiseen, työkokeiluun ja kuntouttavaan työtoimintaan. Hankkeen koulutuksiin osallistumisen myötä Tammelassa työntekijöiden osaaminen ja yhteistyö toimijoiden välillä on lisääntynyt. Humppilassa on kehitetty kunnan työpajan kuntouttavan työtoiminnan sisältöjä merkittävästi, ja hankkeen järjestämät tilaisuudet ovat tarjonneet ammatillista tukea ja verkostoitumismahdollisuuksia. Jokioisissa työntekijöiden osaaminen on kehittynyt koulutusten ja tilaisuuksien myötä, verkostoituminen on ollut sujuvaa ja uuden työpajan suunnittelutyötä on tehty. Ypäjällä hanke on koettu edistyskelliseksi yhteistyön kehittäjäksi kuntien, terveydenhuollon ja muiden toimijoiden välillä, kuntouttava työtoiminta on kehittynyt ja monipuolistunut ja työttömiin mahdollisuudet löytää omat, eteenpäin vievät polkunsä ovat kohentuneet huomattavasti.

Forssan seudun KOPPI-osahanke levitti hyviä käytäntöjä seutukunnassa ja sen ulkopuolella. Hankkeen aikana on järjestetty muun muassa benchmarking -tilaisuuksia. Onnistumista parhaiten kuvaavia tuloksia ovat hankkeen useat toimintamallit, jotka ovat lähteneet leviämään laajemmin. Esimerkiksi Forssan osahankkeen tarjoamiin koulutuksiin on ollut kiinnostusta eri puolilla Suomea.

Verkoston toimijoiden yhteinen tahtotila kuntouttavan työtoiminnan prosessien ja toimintojen kehittämiseen vaikutti myönteisesti projektin tuloksiin ja takaa hankkeen aloitteen syntyneiden toimintojen ja ideoiden kehittämistä yhteistyöverkostoissa tulevaisuudessakin. Yhtenä tärkeänä hankkeen jatkokehittämiskohteena verkostotyön osalta on, miten kohdentaa ja tuottaa asiakkaille oikeita palveluita oikeaan aikaan. Kuntien kiinnostus kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen on KOPPI-hankkeen seurauksena lisääntynyt, ja jatkossa tullaankin panostamaan entistä enemmän asettamaan tavoitteita, lisäämään toimenpidemääriä ja kehittämään vaikuttavuutta. Hankkeen tuloksia ja kehitettyjä toimintatapoja tullaan käyttämään ja edelleen kehittämään mukana olleiden organisaatioiden kehittämistyössä. KOPPI-hanke kiittää kaikkia yhteistyökumppaneita, joiden ansiosta projekti toteutui.

4 KOPPI-hankkeen kehittämistyö Vantaalla

4.1 Tausta ja lähtökohdat

Vantaa poikkeaa muista pääkaupunkiseudun kunnista väestön tulotason, koulutustason ja työttömyysasteen suhteen. Vantaalla on ollut Helsinkiä korkeampi työttömyysaste vuodesta 2008 lähtien. Vuoden 2014 kesäkuussa työttömänä oli 12 508 vantaalaista, joista 2 943 oli vieraskielisiä. Työpaikkaomavaraisuus on Vantaalla ollut pitkään yli 100 prosenttia, mutta kaupungissa käydään töissä muilta paikkakunnilta. Lisäksi matalan koulutustason työpaikkoja katoaa taantumassa. Ulkomaankaupan ja ilmailuliikenteen ongelmat sekä logistiikkatoiminnan keskittäminen ja automatisointi näkyvät Vantaalla muun muassa varastotyöntekijöiden ja kuorma-autonkuljettajien työttömyytenä. Työttömyys on jatkanut kasvuaan kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa, mutta Vantaa on pystynyt jarruttamaan muita pääkaupunkiseudun kuntia paremmin nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvua. (Kuusikko 2011, Tilastokatsaus 4:2014, Nupponen 2014.)

Taulukko 10. Nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden kehitys pääkaupunkiseudulla 6/2014

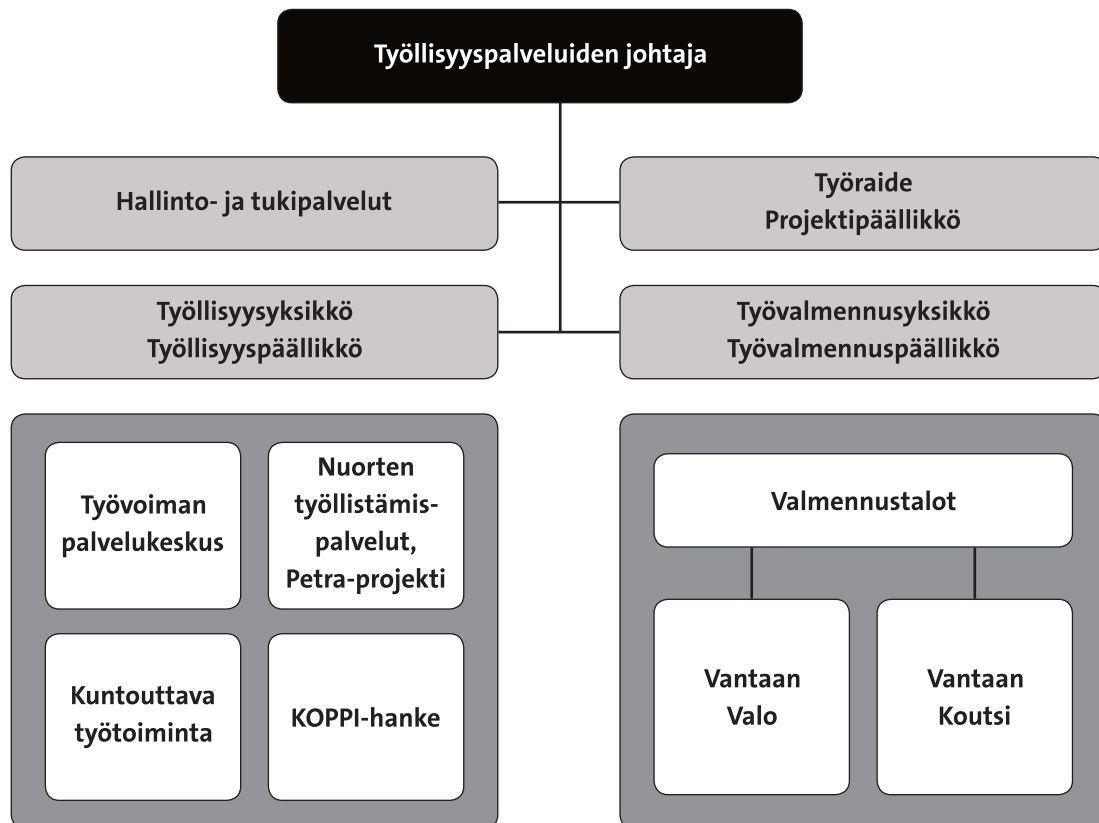
ALLE 25-VUOTIAAT TYÖTTÖMÄT					
	2014 kesäkuu	2014 toukokuu	Muutos 1 kk	2013 kesäkuu	Muutos 12 kk
Vantaa	1 433	1 067	34,3 %	1 367	+ 4,8%
Espoo	1 525	1 121	36,0 %	1 372	+ 11,2 %
Helsinki	4 129	3 145	31,3 %	3 375	+ 22,3 %
PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄT (YLI 12 KK)					
	2014 kesäkuu	2014 toukokuu	Muutos 1 kk	2013 kesäkuu	Muutos 12 kk
Vantaa	3 347	3 203	+ 4,5 %	2 711	+ 23,5 %
Espoo	3 669	3 440	+ 6,7 %	2 157	+ 70,1 %
Helsinki	10 674	10 123	+ 5,4 %	6 955	+ 53,5 %

Toimeentulotuen saajia on kunnan väestöstä enemmän Vantaalla kuin Helsingissä tai Espoossa. Vantaalla väestön koulutustaso on matalampi kuin muualla pääkaupunkiseudulla. Sama ilmiö on havaittavissa myös työttömissä työnhakijoissa. Vantaalla on Helsinkiin ja Espooseen verrattuna eniten vain perusasteen koulutuksen saaneita työttömiä. Esimerkiksi 34 prosentilla ei vuonna 2014 ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Myös vieraskielisten työttömien koulutusaste Vantaalla oli matala.

Hankkeen aikana Vantaan kaupungilla oli käynnissä useita organisaatiouudistuksia. Aikuissosiaalityössä työstettiin tehtävärakenneuudistusta ja päihdepalveluissa palvelurakenneuudistusta. Vapaa-ajan ja asukaspalveluiden toimiala lakkautettiin, ja vuoden 2013 alusta työllisyyspalvelut siirtyivät konserni- ja asukaspalveluiden toimialalle. Lisäksi Vantaa pääsi mukaan kolmivuotiseen työllisyyspoliittiseen kuntakokeiluun. Hallitusohjelmaan sisältyvän kuntakokeilun tarkoituksena on löytää uusia paikalliseen kumppanuuteen perustuvia työmarkkinoille integroinnin malleja rakennetyöttömyyden alentamiseksi. Vantaan kuntakokeilu Työraide käynnistyi 1.9.2012. Hankkeen kannalta merkittävä muutos oli myös Uudenmaan TE-toimiston perustaminen vuoden 2013 vaihteessa. Toimintaympäristön muutokset ovat olleet KOPPI-hankkeessa arkea ja osaltaan suunnanneet hankkeen toimintaa.

4.2 Kuntouttavan työtoiminnan kehittäminen työllisyyspalveluissa

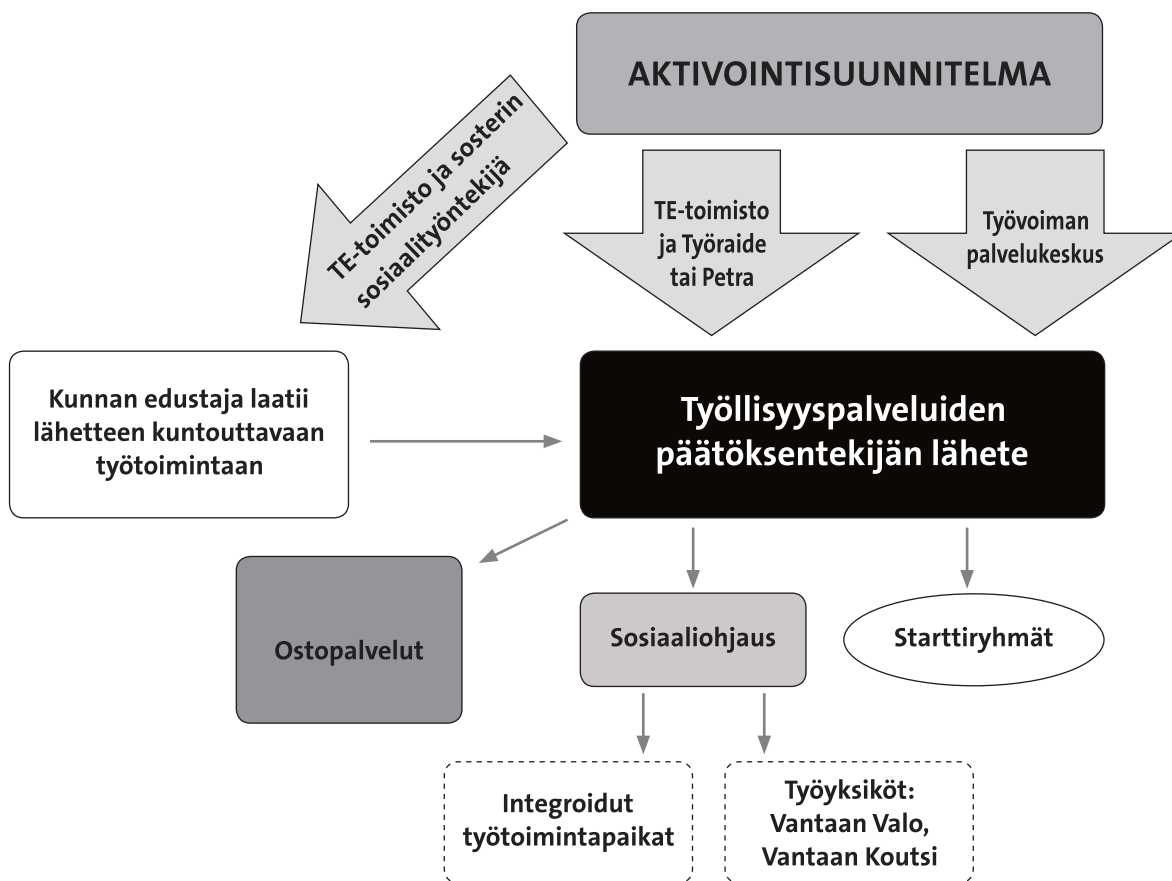
Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään Vantaalla konserni- ja asukaspalveluiden työllisyyspalveluissa. KOPPI-hanke sijoittui organisaatiossa työllisyysyksikköön. Kehittämishankkeen toiminnan perustana oli vahva verkostoyhteistyö muiden työllisyyspalveluiden toimijoiden kanssa.

Kuvio 10. Vantaan työllisyyspalveluiden organisaatio 1/2014.

4.2.1 Prosessien kuvaaminen ja arviointi

KOPPI-hankkeen käynnistysvaiheessa kartoitettiin kuntouttavan työtoiminnan toimintaympäristöä ja siihen liittyviä prosesseja. Vantaan prosessit kuvattiin ja lomakkeet muokattiin vastaamaan uusittuja malleja. Yhteistyötä tehtiin tiiviisti työllisyyspalveluiden yksiköiden välillä sekä Vantaan TE-toimiston ja sosiaalitoimen kanssa. Toiminnan tuloksena toimintaympäristö kuvattiin, kuntouttavan työtoiminnan esitteet ja lomakkeet uusittiin, erilaisia teknisiä työohjeita laadittiin tukemaan sujuvaa asiakastyötä ja henkilöstöä koulutettiin. Esimerkiksi asiakkaan siirtyminen aktivointisuunnitelman jälkeen kuntouttavan työtoiminnan asiakkaaksi kuvattiin (kuviokuva 11) ja siinä tarvittavat lähete-lomakkeet uusittiin, testattiin ja muokattiin uutta käytäntöä paremmin palveleviksi. Lisäksi sovittiin järjestelmäkirjauksista, työnjaosta ja kuntouttavan työtoimintajakson aikaisesta asiakastyöstä sekä muokattiin arvioinnin jälkeen ohjeistuksia.

Kuvio 11. Prosessikuvaus asiakkaaksi siirtymisestä kuntouttavaan työtoimintaan 1/2014

Prosessien tutkimisella oli vaikutuksia myös Vantaan sosiaalitoimessa. Aikuissosiaalityössä etuuskäsittelyssä laadittavaan huoliseulaan liitettiin pitkittyneeseen työttömyyteen liittyvä kohta. Lisäksi sovittiin toimintamallista, jossa päihdepalveluiden sosiaalityöntekijä osallistuu kunnan edustajana asiakkaan aktivointisuunnitelmiin. Yhteistyötapaamisia järjestettiin myös muissa verkostoissa. Esimerkiksi Vantaan seurakuntayhtymän Tikkurilan seurakunnan kanssa sovittiin yhteistyöstä seurakunnan ruokailun järjestämiseen liittyvän kuntouttavan työtoiminnan ryhmän käynnistämiseksi. Tapaamisilla sovittiin muun muassa organisaatioiden työnjako. Toinen esimerkki verkostoissa tehdystä yhteistyöstä liittyy asiakkaiden matkakorvausmaksatuksen kehittämiseen. Vantaan yhteispalvelutoimiston ja Helsingin seudun liikenteen kanssa järjestettyjen tapaamisten aikana ideoitiin uudenlaista mallia asiakkaiden matkakorvauksiin. Tämä ehdotus ei kuitenkaan ole vielä johtanut nykyisen käytännön muuttamiseen.

Mallinnetut prosessit ovat pääosin juurtuneet käytäntöön, osa pilotoinnin myötä muokattuina. Toimintamalleja arvioidaan säännöllisesti määräaikaisin työryhmätyöskentelyin ja erilaisissa jatkuvasti kokoontuvissa työyksikkökokouksissa. Hankkeen projektityöntekijä järjesti kolme kehittämispäivää, joiden yhteydessä ideoitiin uutta sekä arvioitiin ja muutettiin sovitut prosesseja. Kaksi kehittämispäivästä oli suunnattu kuntouttavan työtoiminnan asiakastyöhön osallistuville Vantaan työvoiman palvelukeskuksen sosiaalityöntekijöille sekä kuntouttavan työtoiminnan sosiaaliohjaajille, ja yksi kehittämispäivä oli suunnattu kuntouttavan työtoiminnan koko henkilöstölle. Prosessikaavioiden, esitteiden sekä lomakkeiden ylläpito ja arviointi tulee siirtymään KOPPI-hankkeen jälkeen peruspalveluissa toteutettavaksi.

4.2.2 Osaamisen kehittäminen

Kuntouttavan työtoiminnan prosessien työstäminen ja toiminnan uudelleen suuntaaminen ei kuitenkaan sujunut kitkatta, ja kuntouttavan työtoiminnan työyhteisön tukemiseen toivottiin lisää keinoja. KOPPI-hankkeen projektityöntekijä teki tiivistä yhteistyötä Helsingin Diakonissalaitoksen ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman Roottori-projektin (2010–2014) kanssa. Roottori-projektissa kehitettiin valmennuskursseja yhteistyömenetelmää toteuttaen. Yhteistyössä Roottori-projektin ja Vantaan kuntouttavan työtoiminnan kanssa suunniteltiin työyhteisövalmennusta koko kuntouttavan työtoiminnan henkilöstölle yhteistyön menetelmää hyödyntäen. Työyhteisövalmennus toteutettiin 17.10.–11.12.2013. Työyhteisövalmennuksen lähtökohtana oli työntekijöiden oman taustan, valintojen ja arvojen tiedostaminen sekä työn kuormittavuuden hahmottaminen ja siitä heräävä uusi ammatillisuus. Tavoitteena oli työntekijöiden voimavarojen vahvistaminen ja työhyvinvoinnin edistäminen. Työskentelyn toivottiin vahvistavan työyhteisön jäsenten motivaatiota ja työhön sitoutumista. Tavoitteena oli myös tarkastella eletyn elämän ja oman arvomaailman vaikutusta työhön ja sen tekemiseen. Valmennus koettiin onnistuneena sekä työyhteisön hyvinvointia ja yhteenkuuluvuutta lisäävänä. Erityistä kiitosta sai Roottori-projektin ulkopuolisuus ja asiantunteva työote. Haasteeksi muodostui henkilöstön vaihtuvuus määräaikaisten työsuhteiden johdosta, joten valmennuksen jatkomahdollisuuksia tulisi selvittää.

KOPPI-hankkeen projektityöntekijä on tehnyt yhteistyötä myös Silta työhön -projektin (2012–2014) kanssa. Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella toteutetussa ja Aspa-säätiön hallinnoimassa kehittämisprojektissa on kehitetty työpaikkavalmentajamallia osana työllistymisen tukemista. Työpaikkavalmentaja tukee, perehdyttää ja ohjaa työhöntulijaa sekä helpottaa liittymistä työyhteisöön. Syksyn 2014 aikana pilotoitiin kuntouttavan työtoiminnan työyksiköiden ohjaajien työpaikkavalmentajan koulutusta. Toiminnallisessa koulutuksessa käsiteltiin monimuotoisen työyhteisön ja erilaisuuden kohtaamista, työssä jaksamista ja työhyvinvointia sekä ratkaisukeskeisiä lähestymistapoja ja ohjaustyötä. Puolitoista päivää kestäneessä koulutuksessa osallistujat saivat tietoa ja käytännön ohjeita ohjaamiseen. Koulutuksen tavoitteena oli lisätä tietoisuutta työllistymisen haasteissa sekä auttaa kiinnittämään huomiota uuden työntekijän ja koko työyhteisön työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Koulutuspäivien palaute oli hyvää. Osallistujat kokivat oppineensa uutta muun muassa työn moninaisuudesta. Lisäksi koulutuksen kerrottiin tuoneen uudenlaisia näkökulmia omaan ohjaustyöhön. Myöhemmin syksyllä kuntouttavan työtoiminnan sosiaaliohjaajille ja työhönvalmentajille järjestettiin työpaikkavalmentajan kouluttajakoulutusta. Koulutuksen avulla oli mahdollisuus saada välineitä asiakkaan kuntouttavan työtoimintapaikan ohjaushenkilöstön ohjaustyön tukemiseen.

4.2.3 Kuntouttavan työtoimintajakson arvioinnista opinnollistamiseen

Kuntouttavassa työtoiminnassa perustettiin vuonna 2011 kuntouttavan työtoimintajakson arvioinnin kehittämistyöryhmä. Arviointiin liittyvän prosessin haasteet olivat ilmenneet yksittäisten asiakkaiden kohdalla ja henkilöstön vaihtuvuuteen liittyvissä asiakkuuksien siirtymävaiheissa. Dokumentoinnin puutteiden ja lomakkeiden tulkinnanvaraisuuden nähtiin heikentävän asiakkaan jaksoarvioinnin hyötyjä jatkosuunnitelmien perustana. Työryhmän tavoitteeksi tuli kehittää kuntouttavan työtoimintajakson arviointiin uudenlainen toimintamalli. Kehittämistyöryhmään osallistui työllisyyspalveluista Vantaan työvoiman palvelukeskuksen sosiaalityöntekijä, kuntouttavan työtoiminnan sosiaaliohjaaja, työpajaohjaaja, jaksoarvioinnin kokemuksen omaava asiakasedustaja ja KOPPI-hankkeen projektityöntekijä. Arvioinnin ke-

hittämistyöryhmä kokoontui kolme kertaa. Toimintaa tuki kuntouttavan työtoiminnan henkilöstön osallistuminen kehittämistyöhön.

Työryhmä laati uudenlaisen arviointilomakkeiston käyttäjäkyselystä saadun palautteen perusteella. Jaksoarviointin pilotti toteutettiin 19.3.–18.4.2012 tehtyjen arviointihaastatteluiden yhteydessä. Pilottijakson kokemuksia kerättiin palautekyselyn avulla. Siihen vastasi 10 asiakasta, 12 työtoimintapaikan ohjaajaa ja 4 sosiaalihoaja, jotka olivat mukana 10 jaksoarvioinnissa. Pilottijakson kokemusten perusteella todettiin, että tiedonkeruu systematisoitui uuden arviointilomakkeiston myötä. Sosiaalihoajat kokivat arviointiyhteenvedon tekemisen helpottuneen selkeän rungon myötä. Järjestelmäkirjausten vähimmäisvaatimukset tukivat myös asiakkaan kuntoutusprosessia, ja tiedon tuottaminen suhteessa asiakkaan jaksolle asetettuihin tavoitteisiin toteutui paremmin uuden mallin myötä. Lisäksi henkilöstölle pidettiin keskustelu- ja käyttöönottoilaisuus, jossa käytiin läpi yleisesti arviointia, uusittua lomakkeistoa ja siitä jo saatuja käyttökokemuksia.

Jaksoarviointin kehittämistyön arvioinnin tueksi perustettiin Vantaan Valoon työpaja-asiakkaiden asiakasraati. Asiakasraati kokoontui 16.4.2013 ja 27.5.2013. Asiakasraadın toivotettiin auttavan tunnistamaan nykyisen palveluprosessin vahvuuksia ja kehittämistarpeita, jotta jaksoarviointi tuotoksineen palvelisi jatkossa parhaalla mahdollisella tavalla asiakkaan jatkopolkujen suunnittelua ja toteutusta. Raadin tavoitteena oli tuoda esiin asiakkaiden näkökulmia siitä, millainen on hyvä ja hyödyllinen jaksoarviointi. Työskentelypalautteessa asiakasraatilaiset kokivat kehittämistyöhön osallistumisen tärkeäksi ja merkitykselliseksi.

Asiakasraatiin osallistui seitsemän Vantaan Valon eri pajojen kuntouttavan työtoiminnan asiakasta. Jokainen asiakasraatiin osallistunut oli ollut mukana vähintään yhdessä kuntouttavan työtoiminnan jaksoarviointitilaisuudessa. Jaksoarviointia arvioitaessa asiakkaat toivat esiin, että lomakkeen täyttämisen tulee olla apuväline keskustelua varten, ei pääasia. Keskustelun aikana voidaan tuoda esiin vahvuuksia ja kehittämistarpeita. Tärkeänä pidettiin sitä, että sai sanoa oman mielipiteensä ja että sai tukea jatkopolun suunnitteluun. Itsearviointilomaketta pidettiin tärkeänä dokumentoinnin kannalta, jotta oli todiste siitä, mitä mieltä asiakas itse on. Nykyisen lomakkeen asiasältöön oltiin yleisesti tyytyväisiä. Mitään suuria muutosehdotuksia ei tullut esiin. Kukaan ei myöskään pitänyt arviointia täysin turhana. Toistaisesti jaksoarviointilomakkeisto on pysynyt muuttumattomana. Muutospaineita kuitenkin on erityisesti pajatoiminnissa, sillä toimintaa ollaan kehittämässä opinnollistamisen suuntaan.

Vantaan osahankkeen projektityöntekijä on osallistunut pajatoimintojen opinnollistamisen suunnittelutyöhön. Opinnollistamista kehitettiin aluksi yhteistyössä työllisyyspalveluiden työhönvalmennusyksikön ja myöhemmin myös Orton Pron koordinoiman Uralle-projektin kanssa. Opinnollistamisen yhteydessä on muun muassa työstyetty työanalyysija ja opetus suunnitelmajaisena osaamisen todistamisen mallia. Kehittämistyö on edelleen kesken. Tähän mennessä pajatoiminnat on kuvattu ja tutkintovastaavuudet kartoitettu. Tunnistetut oppimisympäristöt tutkinnoittain ovat:

- Hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkinto, kokki (keittiö)
- Kotityö- ja puhdistuspalvelujen perustutkinto, toimitilahuoltaja (puhtauspalvelut ja vahtimestaripalvelut)
- Pintakäsittelyalan perustutkinto, maalari (työpajat Topparoikka ja Visakoivu)
- Logistiikan perustutkinto, varastonhoitaja (Kuljetuspalvelut, Uusioverstas)

Vantaalla on mahdollisuus ottaa käyttöön PAIKKO-osaamistodistusmalli, joka vastaa valtakunnallista osaamistodistusmallia. Todistuksessa näkyvät yksilöllisesti tehdyt työtehtävät, ja se tuo osaamisen näkyväksi. Työpajalla osaamista havainnoidaan ja se tunnistetaan. Toisaalta tavoitteena on muuttaa toimintamallia puhtaasta jakson arvioinnista asiakkaan osaamisen

tunnistamisen suuntaan. Pajatoimintojen opinnollistaminen tulee muuttamaan kuntouttavan työtoimintajakson arviointia pajatoiminnoissa.

Jaksoarviointi olisi hyvä saada yhtenäiseksi ostopalveluissa ja muissa työtoimintapaikoissa toteutettavan kuntouttavan työtoiminnan arvioinnissa. Kenties opinnollistamisajatus voidaan viedä pajatoimintojen lisäksi myös muihin kuntouttavan työtoiminnan paikkoihin kuten Vantaan kaupungin toimialoille, seurakuntaan ja järjestöihin. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä opetusta tarjoavan tahon kanssa, jotta jakson todistuksesta olisi hyötyä asiakkaan työllistymis-, koulutus-, työkokeilu- tai muun jatkosuunnitelman rakentamisessa.

4.2.4 Asiakaspalautejärjestelmän luominen

Kuntouttavan työtoiminnan palvelua arvioivan asiakaspalautteen kerääminen ei ole ollut Vantaalla järjestelmällistä, vaan palaute on keskittynyt lähinnä yksittäisen asiakkaan jaksoarviointiin. Toiminnan kehittämisen kannalta on tärkeää saada jatkuvaa, kirjattua asiakaspalautetta toiminnan laadusta. Kuntouttavan työtoiminnan sosiaaliohjaajien tiimikokouksessa 19.8.2011 päätettiin perustaa työryhmä suunnittelemaan asiakaspalautteen keräämistä. Työryhmän työskentelyyn osallistui kaksi Vantaan työvoiman palvelukeskuksen sosiaalityöntekijää sekä kaksi kuntouttavan työtoiminnan sosiaaliohjaajaa. Työryhmä kokoontui kolme kertaa. Viimeisessä kokouksessa toiminta liitettiin osaksi KOPPI-hanketta, ja työryhmän jäseneksi tuli projekti-työntekijä ja kuntouttavan työtoiminnan esimies.

Asiakaspalautteen tarkoituksena on tuottaa tietoa toiminnan laadusta ja sen kehittämistarpeista sekä tuoda esiin asiakasnäkökulma. Luodun palautejärjestelmän avulla asiakkaan osallisuus palveluiden kehittämisessä lisääntyy, ja työllisyyspalvelut saa tietoa toiminnan suuntaamiseen.

Asiakaspalautteen keräämisessä päädyttiin jatkuvana toteutettavaan palautteen keräämiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa todettiin, että palaute on luontevaa antaa yhtäaikaan jaksoarvioinnin kanssa kuntouttavan työtoimintajakson loppupuolella. Näin saadaan tietoa asiakkaan kokemuksista pidemmältä aikaväliltä ja säännöllisesti. Sama asiakas voi antaa useita palautteita vuoden aikana, mikäli asiakkuus jatkuu. Aluksi vuosina 2012 ja 2013 asiakaspalaute kerättiin kaikilta asiakkailta samanlaisella lomakkeella. Lomake tuli täyttää käsin ja toimittaa postitse kuntouttavan työtoiminnan toimistosihteerille, joka kirjasi tiedot Webropol-järjestelmään. Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan asiakaspalaute tehtiin erillisin asiakaskyselyin ryhmäkohtaisesti.

Vuoden 2013 palautteeseen vastasi 146 asiakasta. Vastaajat löysivät jaksosta pääsääntöisesti hyötyjä. Yhdeksässä vastauksessa kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen ei nähty hyödyttäneen asiakkaan elämää millään tavalla. Hyvänä puolena mainittiin kuntouttavan työtoiminnan tuoneen arkeen sisältöä ja säännöllistä päivärytmiä; rytmi mainittiin yli kolmasosassa vastauksista kuntouttavan työtoiminnan hyödyksi. Toinen hyötynäkökulma liittyi mielekkääseen tekemiseen, tekemisestä innostumiseen ja kokemukseen hyödyllisyydestä. Erilaiset oppimiskokemukset nousivat myös esiin vastauksissa. Uuden oppiminen, työkokemuksen karttuminen ja taitojen kehittyminen nähtiin tärkeinä. Myös kielitaidon koettiin kehittyneen jakson aikana. Vastaajat toivat esiin hyvän työyhteisön merkityksen ja sosiaalisten suhteiden tärkeyden. Kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana vastaajat kokivat itsevarmuutensa kasvaneen ja jaksamisensa parantuneen. Toisaalta myös työkuoron ylläpitäminen nähtiin merkittävänä hyötynä. Tulevaisuuden suunnitelmat olivat monella selkiytyneet.

Palautteessa nousi esiin erityisesti mielekkään, riittävän vaativan, monipuolisen ja räätälöidyn työn merkitys. Työtehtävien vähäisyys tai yksitoikkoisuus ja yksilöllisten tarpeiden huo-

mioiminen nähtiin puutteena, johon tulisi jatkossa panostaa enemmän. Työpaikan mukava ilmapiiri, riittävä työhön perehdytys sekä työyhteisön ja ohjaajien tuki osoittautuivat myös tärkeiksi kuntoutumista ja jaksamista tukeviksi kokemuksiksi. Toisaalta nämä tekijät vastaavasti mainittiin viihtymistä ja selviytymistä estäviksi tekijöiksi. Koko järjestelmästä syntyi monta mielipidettä. Toiset kokivat toiminnan erinomaiseksi oman kuntoutumisen kannalta ja taloudellisen tilanteensa kohentuneen jakson aikana. Toiset taas pettyivät siihen, että palvelujaksot sotkivat perustuet, tai siihen, että eivät jakson jälkeenkään työllistyneet.

Vuoden 2014 alusta siirryttiin toimintokohtaiseen palautejärjestelmään ja edellytettiin asiakkaiden kirjaavan itse palautteensa tietokoneelle. Asiakaspalautteet kerätään tällä hetkellä omina kyselyinä eri ostopalvelupaikoista, omista ryhmätoiminnoista, integroiduista työtoimintapaikoista ja työvalmennusyksikön toimipisteistä. Toiminta on vakiintunut kuntouttavaan työtoimintaan ja saatu asiakaspalautte on vaikuttanut muun muassa ostopalvelukilpailutuksessa, kuntouttavan työtoiminnan toiminnan sisältöuudistuksissa ja henkilöstölle suunnatun koulutuksen suunnittelussa. KOPPI-hankkeen tavoitteena oli lisätä asiakkaiden osallisuutta palveluiden kehittämisessä. Asiakaspalautejärjestelmän luominen on vahvistanut tämän tavoitteen saavuttamista.

4.3 Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan pilotit

Kuntouttavassa työtoiminnassa toteutettiin KOPPI-hankkeen johdolla erilaisia ryhmämuotoisia kuntouttavan työtoiminnan pilotteja. Tavoitteena oli kehittää kuntouttavan työtoiminnan sisältöä ja selkeyttää asiakkaiden ohjaamisprosesseja. Toimintajakson aikaiset TE-palveluiden lakimuutokset vaikuttivat olennaisesti muun muassa kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoimintaan ohjautumiseen. Toisaalta tilanne mahdollisti uudenlaisten sovellusten luomisen hyväksi havaittujen toimintamallien pohjalta.

4.3.1 Nuorille suunnattu ryhmätoiminta

Kehittämistoiminta käynnistyi Vantaan kaupungin työllisyyspalveluiden ESR-rahoitteisen Petra – Nuoret työhön ja kouluun -hankkeen työntekijöiden aloitteesta. Tavoitteena oli tarjota ratkaisuja alle 25-vuotiaiden nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn kehittämällä moniammatillista yhteistyötä ja palveluohjausta. Petra-hankkeessa oli havaittu asiakkaiden tarve ryhmämuotoiseen toimintaan ja erityisesti matalan kynnyksen kuntouttavaan työtoimintaan.

Ryhmätoiminnan kehittämistyöryhmään osallistui KOPPI-hankkeen projektityöntekijän lisäksi edustajia TE-toimesta ja Petra – Nuoret työhön ja kouluun -hankkeesta sekä kuntouttavasta työtoiminnasta. Pilottijaksot toteutettiin 14.3.–13.6.2012 ja 10.9.–9.12.2012. Ryhmätoimintaa oli pilottijaksoilla yksi tai kaksi päivää viikossa, neljä tuntia päivässä. Kolmen kuukauden jaksossa oli yhteensä 22 ryhmätoimintapäivää ja ryhmissä oli 16 asiakaspaikkaa. Ryhmänohjaajina toimi kaksi kuntouttavan työtoiminnan sosiaaliohjaajaa. (Mattila 2012.)

Petra-hankkeen palveluohjaajat ohjasivat asiakkaat ryhmätoimintaan. Palveluohjaajan tapaamisten aikana keskusteltiin asiakkaan elämäntilanteesta. Tällöin puhuttiin myös kuntouttavasta työtoiminnasta, sitoutumisen myötä tulevista asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä annettiin yleisesti tietoa ryhmämuotoisesta kuntouttavasta työtoiminnasta. Ensimmäisen

pilotin palautteessa Petran palveluohjaajat kertoivat kaivanneensa parempaa tiedotusta ryhmäpäivien sisällöstä ennen asiakasohjauksen käynnistymistä. Tämä olisi heidän mukaansa helpottanut asiakasohjausta. Petran palveluohjaajat toivoivat myös selkeää runkoa sille, mitä heidän toivottiin ennen ryhmätoiminnan alkua tiedottavan ryhmäohjaajille asiakkaan tilanteesta. Palveluun ohjattiin asiakkaita, joiden tilanne oli pitkään ollut epäselvä tai joiden polku ei ollut syystä tai toisesta johtanut toivottuun tulokseen asiakkuuden aikana. Lähtökohtana palveluun ohjaamisessa oli asiakkaan tilanne ja tarve päästä mukaan toimintaan.

Toisen pilotin aikana asiakkaaksi ohjaamisen toimintamallia muutettiin niin, että Petran palveluohjaaja antoi asiakkaille esitteen toiminnasta ja ohjasi asiakkaan ryhmäohjaajan tapaamiseen. Ryhmäohjaajat varasivat alkuhaastattelun jälkeen ajan aktivointisuunnitelmaan TE-toimistoon. Pilottiryhmän kokemuksen perusteella ryhmäohjaajat olivat tyytyväisiä alkuhaastattelumalliin, joka mahdollisti asiakkaiden vapaaehtoisin osallistumisen toimintaan, tuki asiakassuhteen luomisessa ja antoi pohjaa ryhmätoiminnan sisällön suunnittelulle. Toisaalta näin toteutettu alkuhaastattelu toimi karsivana. Alkuhaastattelut veivät runsaasti aikaa, eivätkä kaikki asiakkaat lähteneet mukaan ryhmätoimintaan. Tuleekin kriittisesti arvioida usealla taholla toteutettavia alkuhaastatteluja. Ennen ryhmätoimintaa toteutetulla alkuhaastattelulla ei ollut näiden pilottien perusteella vaikutuksia asiakkaiden sitoutumiseen toimintaan, sillä osallistuminen ryhmäkerroille oli samansuuntaista riippumatta haastattelun ajankohdasta.

Aktivointisuunnitelma laadittiin ensimmäisen pilotin aikana infotilaisuuden yhteydessä, ja osallistuminen siihen oli velvoittavaa. Aktivointisuunnitelmatilaisuuteen asiakkaat jonottivat. Henkilökohtainen allekirjoitushetki kesti muutaman minuutin, ja samalla tehtiin sopimus ryhmätoimintaan osallistumisesta. Tilaisuuden tavoitteena oli mahdollistaa vaivaton ja nopea palvelupolku, mutta viimeiset joutuivat jonottamaan aktivointisuunnitelmaan turhan pitkään. Infotilaisuuteen osallistui 20 kutsutusta asiakkaasta 11. Ensimmäisen infotilaisuuden osallistujamäärän jäätyä vähäiseksi jouduttiin järjestämään niin sanottu täydennysinfo. Toisessa pilotissa kokeiltu aktivointisuunnitelmamalli, jossa asiakkaille järjestettiin alkuaktivointisuunnitelma lyhyellä yksilöajalla, osoittautui edellistä mallia toimivammaksi. Joitakin aikoja jouduttiin perumaan hyväksyttävien poissaolojen takia, mutta toiminta oli huomattavasti tehokkaampaa ja asiakaslähtöisempää kuin ensimmäisen ryhmän aikana kokeiltu ryhmäinfo pika-aktivointisuunnitelmineen. Aktivointisuunnitelman tarkistus toteutui kaikkien osallistujien osalta ryhmätoiminnan loppupuolella, myös ryhmätoiminnan keskeydyttyä ennen sopimuksen päättymistä.

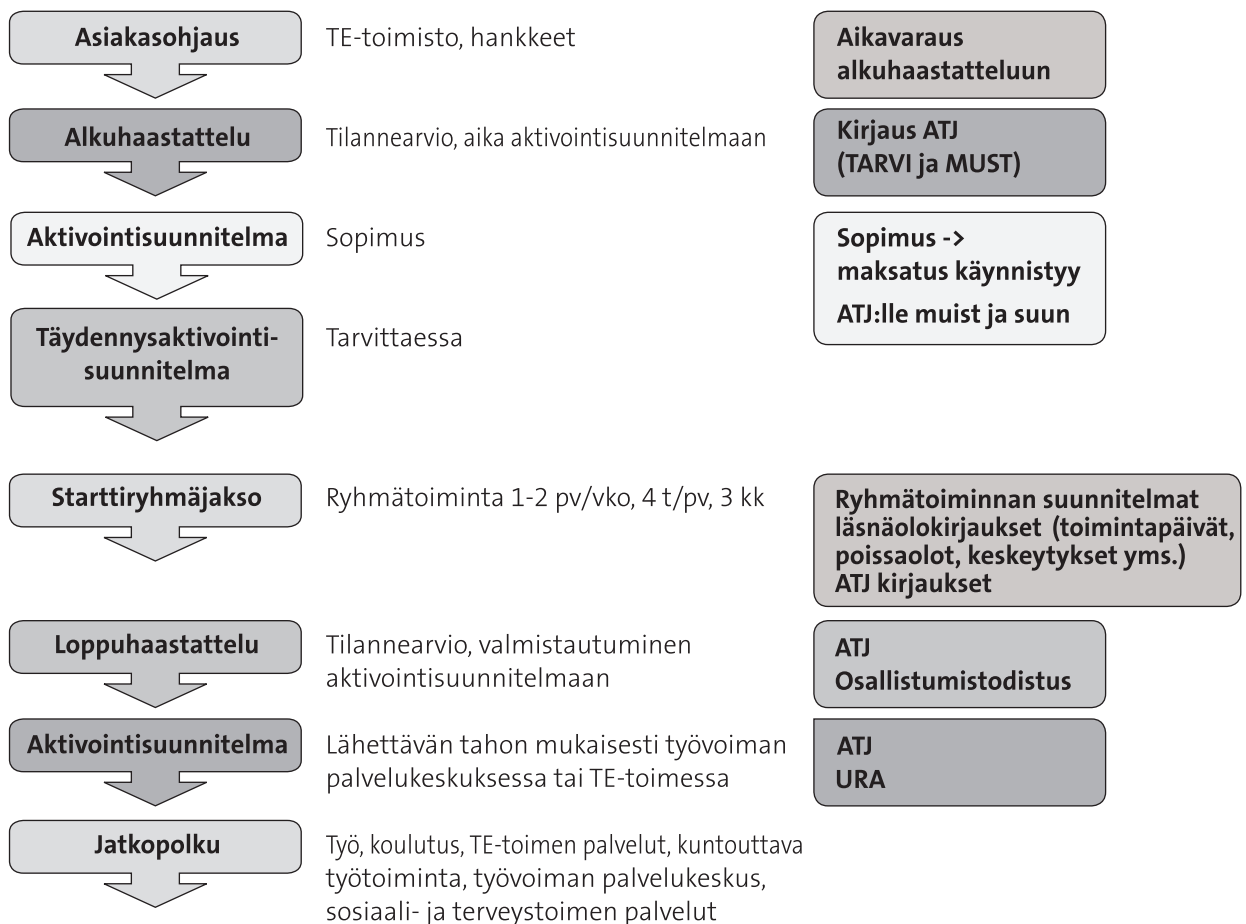
Nuorten starttiryhmätoiminta sisälsi koulutukseen liittyviä tutustumiskäyntikohteita ja vierailijoita tai koulutuspolun suunnittelua. Osalla asiakkaista oli epäonnistuneita koulutuskokeiluita taustalla, joten sisällön toteutus vaati sensitiivistä otetta koulutusteeaman käsittelyyn. Lisäksi sisällössä oli vahvasti esillä työnhakuun, esimerkiksi työpaikkahaastatteluihin valmistautuminen tai työnhaku. Ryhmäpäivinä käsiteltiin myös arjen hallintaan liittyviä teemoja. Toimintapäivien sisältöä suunniteltaessa huomioitiin asiakkaiden omat toiveet. Ryhmätoiminnan palautteessa yhden tai kahden viikottaisen toimintapäivän tarjoamisen ei katsottu kuitenkaan riittävästi tukeneen säännöllisen vuorokausirytmien ylläpitämistä. Ryhmäpäivien lisäksi asiakkaat kävivät ryhmäohjaajan yksilöajoilla, jolloin keskityttiin asiakkaan omien tavoitteiden tarkentamiseen ja yksilöllisen jatkosuunnitelman laatimiseen. Ryhmätoiminnan rinnalla kulki siis vahva sosiaaliohjaus.

Ryhmätoiminnan alussa ryhmäohjaajat totesivat, että ryhmään ohjautuneiden asiakkaiden tilanne oli hyvin vaihteleva. Toisilla asiakkaista oli tavoitteena työllistyminen ja toisilla taas elämänhallintaan liittyvien asioiden selvittäminen. Tämä aiheutti haastetta toimintapäivien toteuttamisessa. Ryhmätoiminnan suunnittelun kannalta erilaisissa elämäntilanteissa olevat asiakkaat vaativat monipuolisen ohjelman luomista ja täten vahvaa ryhmäohjaajan ja sosiaaliohjaajan ammattitaitoa. Ryhmäohjaajan kirjaamassa, keskusteluun perustuneessa asiakaspa-

lautteessa todetaan, että ryhmäläiset kokivat ryhmän sopivan sellaisille henkilöille, jotka etsivät aktiivisesti töitä tai eivät tiedä vielä mitä tekevät. Ryhmäläisten mielestä ryhmä ei ole hyväksi sellaisille, joilla on ongelmia jaksamisen kanssa. Tätä tuki myös yksi asiakaspalautte, jossa todettiin ryhmän sopivan huonosti sellaiselle henkilölle, joka ei pysty työhön tai kouluun. Toisaalta myös keskeytysten syyt antavat tämänsuuntaisia viitteitä.

Ensimmäisen pilotin aikaiseen asiakaskyselyyn vastanneista kuusi kahdeksasta ilmoitti ryhmätoiminnan olleen oikea vaihtoehto tässä elämäntilanteessa. Asiakkaiden jatkosuunnitelmat vaihtelivat sosiaali- ja terveystoimen palveluista opiskeluihin ja työharjoitteluun, Vantaan työvoiman palvelukeskuksen asiakkuuteen, kuntouttavaan työtoimintaan ja yhden osalta työllistymiseen. Tavoite yksilöllisen jatkosuunnitelman laatimisesta toteutui kaikilla ryhmäläisillä. Ryhmänohjaajalta vaaditaan osaamista sekä ryhmän- että yksilöohjauksessa, jotta toiminta tukee asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen prosessia ja mahdollistaa asiakkaan oikea-aikaisen jatkosuunnitelman laatimisen.

Pilottiryhmien kokemuksen perusteella nuorilla on tarve matalan kynnyksen toimintaan. Toimintamallilla Vantaan työllisyyspalvelut vastasi vuoden 2013 alusta voimaan tulleeseen nuorisotakuuseen. Kehittämällä varauduttiin myös TE-palveluiden vuoden 2013 alun organisaatiouudistukseen, jonka jälkeen erillinen nuorten palvelulinja poistui. KOPPI-hanke vaikutti siihen, että palvelumalli liitettiin työllisyyspalveluiden palveluvalikkoon ja sisällytettiin ostopalveluihin. Matalan kynnyksen toimintaa tarjoamalla vastataan kasvavaan palvelutarpeeseen. Tavoitteena on, että toimintaan osallistumalla nuoret löytävät polun koulutukseen ja työhön sekä pääsevät siten osallisiksi yhteiskuntaan.

Kuvio 12. Nuorten starttiryhmän toisen pilotin tekninen prosessikuvaus syksy/2012

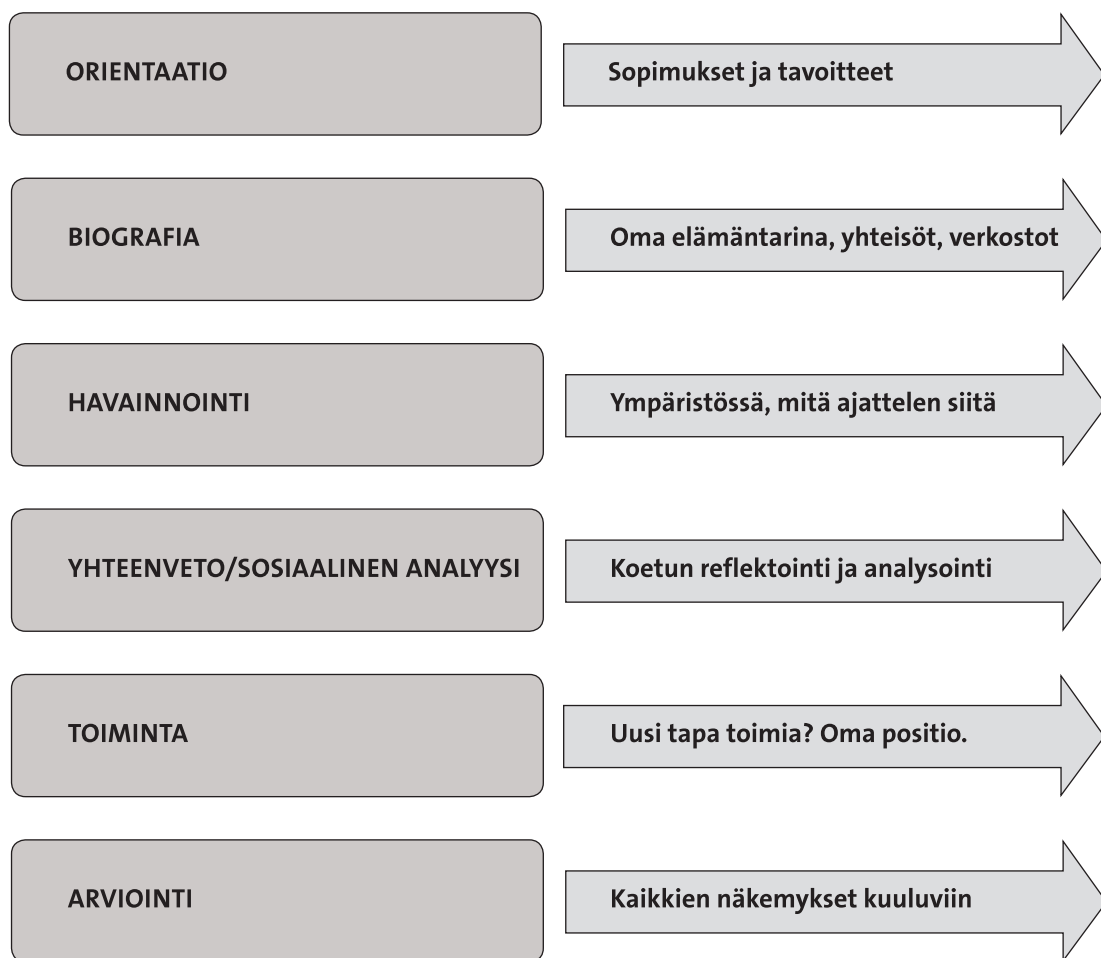
4.3.2 Yhteisövalmennuksena toteutettu ryhmätoiminta

Kuntouttavan työtoiminnan Koivukylän starttiryhmätoiminta käynnistyi Vantaan kaupungin hyvinvointityöryhmän rahoittaman Koivukylä, Meidän kylä -hankkeen aloitteesta (Mattiila 2013, www.innokyla.fi/web/malli786495). Kehittämisen tavoitteena oli lisätä yhteistyötä ja madaltaa raja-aitoja asukkaiden, alueella toimivien järjestöjen sekä kaupungin ja seurakunnan työntekijöiden välillä sekä kehittää Koivukylän alueelle uusia työllistymispolkuja. Työllisyyspalveluiden näkökulmasta starttiryhmätoimintaa tuli uudistaa, sillä asiakasohjaukseen tarvittiin lisää keinoja, ja yhteistyömahdollisuus otettiin innolla vastaan. KOPPI-hanke kytkettiin tiiviisti Koivukylän starttiryhmän kehittämiseen.

Kehittämistyön pohjaksi otettiin vakiintunut starttiryhmän prosessi. Palvelukokonaisuus sisälsi yksilöllistä asiakastyötä ja ryhmämuotoista toimintaa uudella lähestymistavalla CABLE (Community Action Based Learning for Empowerment) -yhteisövalmennusta hyödyntäen. CABLE:n tavoitteena on ammatillisen yhteisöllisyyden vahvistaminen, yhteisöraakenteiden kehittäminen ja palvelunkäyttäjien voimaantuminen, osallisuus sekä vastuunotto itsestä ja omasta yhteisöstä. Starttiryhmä toteutettiin 17.9.12–16.12.12. Ryhmäkertoja oli yhteensä 24, neljä tuntia kerrallaan. Toiminta järjestettiin pääosin Koivukylän Kafnetissa. Ryhmän ohjaajina toimivat Vantaan kaupungin Koivukylä, Meidän kylä -hankkeen projektipäällikkö, Vantaan seurakuntayhtymän yhteiskuntatyön diakoni ja KOPPI-hankkeen projektityöntekijä.

Asiakasrekrytointi rajattiin Koivukylän palvelualueen työttömiin, aktivointiehdon täyttäneisiin asiakkaisiin ja toteutettiin raja-aitoja ylittäen Rekolan seurakunnan diakoniatyöstä sekä vakiintuneen käytännön kautta Koivukylän alueen aikuissosiaalityöstä, Vantaan työvoiman palvelukeskuksesta ja TE-palveluista. Ensimmäinen vaihe oli tiedottaa tulevasta palvelusta asiakastyöstä vastaaville tahoille muun muassa yhteistyötapaamisissa. Asiakkaat kutsuttiin infotilaisuuteen, jossa kerrottiin ryhmätoiminnan sisällöstä ja toimintaan osallistumisen eduisista sekä siihen liittyvistä velvollisuuksista. Infon jälkeen halukkaille tarjottiin mahdollisuus sopia ryhmätoimintaan osallistumisesta ja samalla laatia lain edellyttämä aktivointisuunnitelma.

Koivukylän starttiryhmissä asiakkaat kohdattiin ilman ennakkotietoa heidän yksilöllisestä taustastaan. Lähtökohtana oli luottamus lähettävän tahon palvelutarvearvioon. Asiakkaan jaksolle asetetut tavoitteet oli lähettävän tahon toimesta kirjattu lähetelomakkeeseen. Erillisiä, ennen ryhmätoiminnan alkua pidettyjä alkuhaastatteluja ei ollut, vaan asiakkaan yksilötapaamiset toteutettiin ryhmätoiminnan jo käynnistyttyä. Starttiryhmätoiminnan sisältöä suunniteltaessa toiminnan runkona toimi CABLE-yhteisövalmennus. Malli koostuu kuudesta työskentelyn osasta: orientaatio, biografia, havainnointi, yhteenveto, toiminta ja arviointi (Valve 2013, 168–191).

Kuvio 13. CABLE-prosessikaavio.

Orientaatiovaiheessa käytiin läpi asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet, mutta myös työskentelyn tavoitteet ja toimintatavat. Ensimmäisten ryhmäkertojen aikana tavoitteena oli samanaikaisesti tukea tutustumista, ryhmäprosessin käynnistymistä ja toisaalta nostaa esiin asiakkaista kumpuavia sisällöllisiä toiveita. Toimintamuotoina käytettiin esimerkiksi toiminnallisia harjoitteita sekä Learning Cafe -tyyppistä työskentelytekniikkaa, jossa jaettiin kokemuksia ja rakennettiin yhteistä näkemystä. Teemoja työstettiin myös erilaisia kortteja ja pari-työskentelyä hyödyntäen. Työskentelyn tuloksia työstettiin ryhmäkeskusteluihin. Tavoitteena oli samanaikaisesti tukea ryhmäprosessin käynnistymistä. Ideoinnin tuloksena asiakkaat tuottivat sisällöllisiä toiveita ryhmäpäiville.

Yhteisövalmennuksen lähtökohtana on työskentely oman elämäntarinan kanssa. Starttiryhmässä biografiatyöskentely toteutettiin elämäntarinapajana. Toimeksiannossa korostettiin, että kyseessä on kertomus omasta elämästä yhteisöjen näkökulmasta. Toteutus oli mahdollista tehdä vapaasti valitulla tyylillä esimerkiksi kuvakollaasina tai kirjoittaen. Itsenäisen työskentelyn jälkeen elämäntarina jaettiin asiakkaan valitsemalla avoimuudella pienryhmässä. Taustatajatuksena oli, että oman taustan ja arvolähtökohtien tiedostaminen mahdollistaa uusien näkökulmien avautumisen. Biografiatyöskentely erosi perinteisesti starttiryhmässä käytettyä elämäntarinan käsittelytavasta nimenomaan tarkastelunäkökulmaltaan ja käsittelyvaltaan.

Toinen keskeinen yhteisövalmennuksen osa on havainnointi. Ryhmäläisiä pyydettiin kiertämään rajatulla alueella Koivukylässä yksin ja tekemään siitä havaintoja. Tehtävänantona oli: ”Mitä näen, kuulen, haistan, maistan”. Työskentelymalli oli vapaa, eikä kaikkien odotettu esimerkiksi aikaansaavan kirjallista tuotosta. Havainnoinnin tuloksia käsiteltiin yhdessä heti havainnoinnin jälkeen ja seuraavilla ryhmäkerroilla. Havainnoinnin haastavuudesta ja vierauden tunteesta huolimatta ryhmä tuotti tietoa asuinympäristöstään. Havaintokokemukset eivät kuitenkaan nousseet heti merkittäviksi, eikä ollut osoitettavissa, että havainnoinnilla olisi ollut välitöntä vaikutusta esimerkiksi asiakkaiden kansalaistoimintaan. Palautekeskustelussa ehdotettiin, että havainnointi olisi hyödyllisempää, jos se olisi toteutettu toisella alueella eikä tutussa ympäristössä. Toisaalta havainnoinnin avulla ryhmäläiset oppivat jotakin uutta omista toimintatavoistaan, ja täten se osaltaan tuki biografiatyöskentelyä.

Havainnointi kytkeytyi toimintaan, ja käytännössä havainnointia tapahtui koko jakson ajan. Erilaisilla tutustumiskäynneillä oli huomattavissa havainnoiva, tarkasteleva ja asioita kyselevä ote. Toiminnan keskiöön nousi asiakkaan oma tilanne ja jatkosuunnitelmien työstäminen, jota tukivat sosiaaliohjaajan yksilötapaamiset. Asiakkaat prosessoivat jakson aikana omia mahdollisia jatkopolkujaan ja mahdollisuuksiaan työelämäosallisuuteen. Sosiaaliohjaajan lähi työ sisälsi asiakkaan prosessin tukemista ja siirtymän valmistelua; työote oli tulevaisuusorientoitunut. Sosiaaliohjaaja vastasi osaltaan asiakkaiden jakson aikaisesta kuntouttavaan työtoimintaan liittyvästä verkostotyöstä.

Ryhmätoiminnan lisäksi asiakkaille tarjottiin mahdollisuus yhteisöterveydenhoitajan terveystarkastukseen. Yhteisöterveydenhoitaja vastasi yhden ryhmäkerran sisällöstä ja tarjosi ryhmäläisille mahdollisuuden osallistua terveystarkastukseen. Terveystarkastus räätälöitiin asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Terveystarkastuksissa ei tullut esiin uusia tutkittavia asioita. Asiakkaiden rokotuksissa ilmeni puutteita, ja joillekin asiakkaille tehtiin lähete laboratorioon, jota kuitenkin kaikki eivät käyttäneet. Starttiryhmäpäivinä järjestyi verenpaine seuranta sitä tarvitseville. Lisäksi asiakkaille tarjottiin mahdollisuus kuulotestiin.

Ryhmätoiminnassa pyrittiin sukupuolisensitiivisyyteen muun muassa huomioimalla, että jatkopaikkoja etsittiin esiteltäväksi laajasti eri aloilta, sillä asiakkaan tarpeet ja kiinnostuksen kohteet eivät ole suoraan pääteltävissä sukupuolesta. Toimintaan sisällytettiin myös mahdollisimman paljon erilaisia toiminnallisia harjoitteita. Ryhmäkertojen sisältöä suunniteltaessa pyrittiin siihen, että toiminta kiinnostaisi tasapuolisesti molempia sukupuolia ja eri elämäntilanteissa olevia asiakkaita. Asiakkaiden omat toiveet sisällöstä otettiin huomioon toimintakerroja suunniteltaessa.

Kehittämishankkeen yhtenä tavoitteena oli tarjota asiakkaille yksilöllinen ja konkreettinen jatkopolku heti ryhmätoiminnan jälkeen ilman turhia katkoja. Ryhmätoiminnan alkuvaiheessa lähes kaikkien työllistymispolun suunnitelmat olivat jäsentymättömiä. Asiakaspalautteessa todettiin ryhmätoiminnan hyvänä puolena se, että hyviä asioita tapahtui, vaikka niitä ei erityisemmin odottanut. Ryhmätoiminnan aikana asiat alkoivat järjestyä ja uusia mahdollisuuksia avautui.

Kaikkien starttiryhmään osallistuneiden asiakkaiden jatkosuunnitelmat sisälsivät kuntouttavaa työtoimintaa. Jokaisella kuntouttava työtoiminta toimi kuitenkin välietappina varsinaiselle tavoitteelle. Esimerkiksi osalla asiakkaista ensisijaisena tavoitteena oli koulutukseen osallistuminen, sillä alhainen koulutustaso oli muodostunut työllistymisen esteeksi. Polkua lähdettiin rakentamaan siten, että etsittiin mahdollisuus tutustua kyseiseen alaan. Työtoimintapaikkaa haettiin yksiköstä, joka voisi tarjota riittävän monipuolista työkokemusta ja mahdollisesti jatkossa paikan oppisopimuskoulutukseen. Asiakkaiden tavoitteet saattoivat myös liittyä elämänhallinnan tukemiseen. Työllistymispolkua lähdettiin tällöin suunnittelemaan näiden

tavoitteiden pohjalta. Toiminnan käynnistyessä pari asiakasta ilmoitti, että he eivät tavoittele minkäänlaista työelämäosallisuutta. Starttiryhmän aikana heidän ajattelussaan tapahtui kuitenkin muutos.

Ryhmän toimintaa arvioitiin jokaisen ryhmäpäivän jälkeen käydyssä ohjaajien keskustelussa. Keskustelujen tavoitteena oli reflektoida ryhmän prosessia ja pohtia siinä tarvittavaa suuntaamista. Lisäksi työllisyyspalveluiden kehittämispäällikkö ohjasi kolme ohjaajille suunnattua arviointitilaisuutta. Ryhmäläisten palaute kerättiin kaksi kertaa kirjallisena ja lisäksi palautepajakeskusteluissa, joista tehtiin muistiinpanot.

Info- ja aktivointisuunnitelmatilaisuudet osoittautuivat raskaiksi ja tehottomiksi asiakasohjauksen väyliksi. Tämä kokemus vahvisti aiemmin kuntouttavan työtoiminnan starttiryhmissä todettua kehittämistarvetta ja muokkasi osaltaan toimintamallia pysyvästi uudenaikaisiksi. Infotilaisuuksista asiakkaille on sittemmin luovuttu ja niiden tilalle on tullut henkilöstön info ja asiakastapaamisilla tapahtuva yksilöllinen palveluun ohjaus.

Asiakkaat kertoivat toiminnan luoneen rytmiä ja säännöllisyyttä elämään. Toiminnan sisältöön oltiin yleisesti pääosin tyytyväisiä. Palautteessa mainittiin, että asiat järjestyivät. Lisäksi toimintaan osallistuminen lisäsi positiivista ajattelua ja toi hyvää mieltä. Jatkosuunnitelmien osalta osa asiakkaista koki painostusta, mikä toisaalta vei asioita eteenpäin. Jatkosuunnitelmien tekeminen myös motivoi jatkamaan. Osa asiakkaista toivoi enemmän aikaa erilaisten vaihtoehtojen miettimiselle. Starttiryhmä vaikutti olleen oikea vaihtoehto omassa elämäntilanteessa, ja yhtä lukuun ottamatta kaikki kokivat saaneensa ryhmän aikana apua jatkosuunnitelmien selvittämiseen.

Palautteessa mainittiin, että ryhmän ilmapiiri koettiin rennoksi ja porukka hyväksi; toimintaan sitouduttiin. Kokemusten jakaminen ja vertaistuki oli tärkeää. Ryhmän vuorovaikutus vaikutti toimivalta, ja sen aikana käytiin paljon keskinäistä ajatustenvaihtoa. Ryhmässä vallitsi välitön ja iloinen ilmapiiri. Ristiriitatilanteet käsiteltiin heti. Ohjaajat koettiin positiivisina ja asiansa osaavina, mutta myös tavallisina ihmisinä, joiden kanssa oli helppo keskustella.

Toiminnan järjestäminen omalla alueella lähellä kotia koettiin hyvänä ratkaisuna. Omalta alueelta löytyvät mahdollisuudet kiinnostivat asiakkaita, mutta he toivat esiin myös rajoituksia. Viikoittaisella toimintaan osallistumisella oli vaikutuksia yhteisössä, erityisesti yksittäisten asiakkaiden verkostoissa. Toisaalta palautteissa tuli ilmi, että joku koki näkevänsä liikaa tuttua ja olisi toivonut tilanteen olevan toisin. Tiedon saanti esimerkiksi siitä, mihin voi suuntautua, vei eteenpäin.

Ohjaajien itsearvioinnissa todettiin yhteistyön sujuneen erinomaisesti ja olleen voimaannuttava. Toiminnan selkeä rakenne (tilat, ohjelma, ruokailu) sai käytännön järjestelyt tuntuun vaivattomilta. Yhteistyö toimi dialogisia periaatteita noudattaen: toisia kunnioittaen, kuunnellen, oman äänen esille tuoden sekä yhteisen ymmärryksen muodostaen.

Asiakkaan starttiryhmän jälkeinen siirtyminen palvelussa voi osoittautua haasteeksi. Riittävä tuki siirtymävaiheessa edellyttää ”saattaen vaihtaen”-mallin omaksumista työtavaksi. Koivukylän starttiryhmän osalta voidaan todeta asiakkaiden tilanteiden muuttuneen huomattavasti lähtökohtatilanteesta. Joku koki tietotulvan tehneen jatkosuunnitelmat entistä avoimemmiksi, toinen löysi välitavoitteita, joiden kautta voi rakentaa polkua kohti työllistymistä. Asiakaspalautteiden perusteella voidaan kuitenkin todeta ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan olleen vaikuttavaa muun muassa työelämäosallisuuden kannalta. Toiminnan järjestämisellä oli vaikutuksia myös lähiyhteisössä: esimerkiksi joidenkin asiakkaiden jatkopoluilla oli suora vaikutus paikallisen työpaikan henkilöstöresurssiin, vaikka tätä työpanosta ei laskettukaan mitoituksiin. Asiakkaiden kertoman mukaan ryhmätoiminnan aikana koettiin jopa voimaannuttavana se, kuinka hyvä paikka Koivukylä on elää ja asua.

4.3.3 Ryhmätoiminta Vantaan aikuisopistossa

KOPPI-hankkeen ryhmätoimintapilottien myötä yhdeksi kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteeksi nousi ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan sisällöllinen monipuolistaaminen. KOPPI-hankkeen osahankkeessa Forssan seutukunnalla kehitetyn oppilaitosyhteistyön innoittamana Vantaalla käynnistettiin yhteistyö ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan hankkimisesta Vantaan aikuisopistosta. Työllisyyspalvelut sopi Vantaan aikuisopiston kanssa kahden pilotin järjestämisestä.

Tavoitteena oli kehittää kuntouttavan työtoiminnan sisältöä vastaamaan asiakkaiden yksilöllisiä kuntoutustarpeita sekä tarjota tiettyyn teemaan liittyvää, ammatillisesti syventävää ryhmätoimintaa. Työllisyyspalveluissa oli havaittu asiakkaiden kaipaavan lisää ohjausta tietoteknisissä taidoissa, joiden osaaminen on noussut kansalaistaidoksi. Lisäksi oli havaittu erityinen tarve keittiöalalle suuntaavaan kuntouttavaan työtoimintaan, sillä Vantaan kaupungin oma ateriapalveluiden toimiala ei Tilakeskuksen yhtiöittämisen myötä voinut enää tarjota kuntouttavaa työtoimintaa keittiötyössä. KOPPI-hankkeen projektityöntekijä osallistui toiminnan suunnitteluprosessiin, toimi ryhmissä ohjaajaresurssina yhteistyössä kuntouttavan työtoiminnan henkilöstön kanssa sekä osallistui toiminnan arvointiin ja uudelleensuuntaamiseen.

Elintarvikealalle valmentavaa ryhmätoimintaa järjestettiin 3.12.2013–2.3.2014. Ryhmä kokoontui tiistaisin ja torstaisin yhteensä 23 kertaa. Ryhmätapaamisia oli vaihdellen aikuisopiston opistotalossa tai Leinikkien toimipisteessä. Tutustumiskäyntipäivinä tapaaminen oli kohteessa. Ryhmätoiminnan tuottamisesta vastasivat Vantaan aikuisopiston opettajat yhdessä sovitun sisällön mukaisesti. Toiminnassa oli mukana yhteensä seitsemän opettajaa. KOPPI-hankkeen projektityöntekijä vastasi asiakkaiden ryhmänaikaisesta sosiaalihojauksesta yhteistyössä kuntouttavan työtoiminnan ohjaajan kanssa. Ryhmätoimintaa valmistavia yhteistapaamisia toteutui kaksi, muutoin sisällön suunnittelu ja järjestelyiden sopiminen hoitui sähköpostitse. Ryhmätoiminta sisälsi hygieniapassikoulutuksen ja mahdollisuuden hygieniapassitettiin. Suurimmalla osalla asiakkaista hygieniapassi oli kuitenkin suoritettuna jo ennen ryhmätoimintaa.

Ryhmätoimintaan ohjautui yhteensä 19 asiakasta. Kolmelle tehtiin keskeytys ryhmätoiminnan aikana. Heistä yksi siirtyi toiseen kuntouttavan työtoiminnan ryhmään ja kaksi keskeytyksistä tehtiin terveydellisistä syistä. Ryhmätoimintaan osallistuminen oli vaihtelevaa. Missään vaiheessa paikalla ei ollut yhtä aikaa kaikkia ryhmätoimintaan osallistujia. Ryhmätoimintapäivät pyrittiin rakentamaan monipuoliseksi. Teemat vaihtelivat sisältäen muun muassa hygieniapassiopetusta, ruuanvalmistusta, tietotekniikan perusteiden opetusta, työelämän vuorovaikutustaitoja, ergonomiaa, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä teemoja, työnhakuun aktiivointia ja kaksi vierailukäyntiä.

Ryhmätoimintaa arvioitiin 14.1.2014 kyselyllä ja suullisesti sekä 20.2.2014 jaetun kyselylomakkeen avulla. Loppuvaiheen kyselyn lomakkeita palautui vain kolme, joten niiden perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä. Ensimmäisten yhdeksän ryhmäkerran perusteella ryhmätoimintaan osallistumiseen oltiin tyytyväisiä. Ryhmäläiset pitivät ruokakursseja mielenkiintoisina. Hygieniapassikoulutusta pidettiin turhana erityisesti niiden osalta, joilla se oli jo suoritettuna. ATK-opetus sai kommentteja puolesta ja vastaan. Osittain synnä saattoi olla ryhmän vaihteleva lähtötaso. Kaiken kaikkiaan asiakkaat olivat tyytyväisiä ryhmätoiminnan alkuaan. Ryhmässä tärkeimpänä koettiin ryhmän henki ja muut ryhmäläiset.

Jatkopolkuina kolme asiakkaista siirtyi toiseen kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoimintaan, joka oli suunnattu maahanmuuttajataustaisille asiakkaille, ja keskittyi kielitaidon kohentamiseen sekä tietoteknisten valmiuksien lisäämiseen. Viiden asiakkaan jatkopolkuna olivat kuntouttavan työtoiminnan keittiöalan työtehtävät ja kahdelle muu kuntouttava työtoiminta.

Kolme asiakkaista ohjautui kuntouttavan työtoiminnan työhönvalmennuksen asiakkaaksi ja kaksi siirtyi työkokeiluun. Yksi asiakkaista siirtyi sosiaalitoimen palveluihin ryhmätoiminnan jälkeen. Eräs ryhmätoiminnan tavoitteista oli löytää asiakkaille realistinen ja yksilöllinen jatko-polku. Tässä pääosin onnistuttiin, mutta työsuhteiseen työhön ei kukaan edennyt. Elintarvike-alan ryhmätoiminnasta ohjaututtiin hyvin monipuolisesti erilaisiin jatko-polkuihin.

ATK-valmennuksen ryhmätoimintaa järjestettiin 3.12.2013–2.3.2014. Ryhmä kokoon-tui maanantaisin ja perjantaisin klo 9–13 yhteensä 21 kertaa. Ryhmätapaamiset järjestettiin Vantaan aikuisopiston opistotalossa. Aikuisopiston opettaja vastasi kurssin sisällöstä ja ope-tuksesta. Kuntouttavasta työtoiminnasta ryhmälle oli nimetty sosiaaliohjaaja, joka vastasi ryhmän aikaisesta sosiaaliohjauksesta ja erilaisen tuen antamisesta sekä asiakkaan jatko-polun rakentamisesta yhdessä asiakkaan kanssa. Pilottiryhmässä oli lisäksi kuntouttavan työtoimin-nan ohjaaja, joka vastasi läsnäolokirjauksista sekä poissaoloilmoituksista ja oli päivittäin pai-kalla ryhmätoiminnassa.

Asiakkaita ryhmätoimintaan ohjautui kiintiöidyille paikoille kuntakokeilu Työraiteen (10 asiakaspaikkaa), Petra – Nuoret uusille urille -hankkeen (kaksi asiakaspaikkaa) ja työvoiman palvelukeskuksen (kahdeksan asiakaspaikkaa) TE-toimen kanssa yhdessä tekemän aktivointi-suunnitelman perusteella. Aktivointisuunnitelman yhteydessä tehtiin sopimus ATK-valmen-nusjaksolle. Prosessi toteutui pääpiirteissään seuraavasti:

1. Kartoitetaan asiakkaan tilanne ja tiedotetaan toiminnasta
2. Jos asiakas kiinnostuu, varataan aktivointisuunnitelma-aika (30 minuuttia) asiakkaan omalta TE-asiantuntijalta
3. Laaditaan aktivointisuunnitelma ja sopimus ryhmätoimintaan osallistumisesta ja va-rataan samalla aika ryhmätoiminnan loppupuolella toteutettavaan aktivointisuunni-telman päivitykseen
4. Lähetetään sähköpostilla tieto tehdystä sopimuksesta ATK-ryhmän vastuusosiaalioh-jaajalle.

Joulukuun aikana tehtiin ryhmätoiminnassa kaksi keskeytystä, molemmat terveydellis-ten syiden takia. Toinen keskeyttäneistä ei missään vaiheessa pystynyt aloittamaan ryhmä-toimintaa.

Ryhmätoiminta sisälsi opetusta tietotekniikan perusteista syventäviin ohjelmakoulutuk-siin. Viimeisellä ryhmäkerralla asiakkaat arvioivat eri osa-alueiden hyödyllisyyttä (taulukko 11). Asiakaspalautteessa jaksossa parhaaksi todettiin eri ohjelmistoihin tutustuminen ja sisäl-lön monipuolisuus. Ansioluettelon ja työhakemuksen laatimiseen saadut vinkitkin mainittiin parhaana antina tai se, että pääsi mukaan ryhmään ja kävi säännöllisesti.

Taulukko 11. Atk-ryhmätoiminnan sisällön asiakasarviointi

OPETUSAIHE	1 välttävä	2 tyydyttävä	3 hyvä	4 kiitettävä	5 erinomainen	Arvioijien määrä
Tietotekniikan perusteita	4		4	4	5	17
Levyasemat, kansiot ja tiedostot	3	1	5	4	4	17
Internet	2	2	4	5	5	18
Sähköposti	2	3	5	2	6	18
Tekstinkäsittelyn perusteita	1	3	6	3	5	18
Ansioluettelon ja työhakemuksen laatiminen		1	8	2	6	17
Internetin ja sähköpostin käyttö työhaussa		3	5	4	4	16
Taulukkolaskennan perusteita	1	1	3	6	5	16
Sosiaalisen median käyttö työhaussa	1	3	4	2	5	15

Asiakkaat olisivat toivoneet esimerkiksi enemmän kurssipäiviä tai pidempää jaksoa, äidin kielen perusteita yhdistettynä Word-tekstinkäsittelyohjelmaan tai vielä syventävää opetusta. Toisaalta palautteissa mainittiin, että ”tuskin olisi kolmeen kuukauteen paljon enempää saanut mahtumaan”. Lisäksi toivottiin, että ”tämmöistä hyödyllistä koulutusta on jatkossakin” tai todettiin, että asiat olivat tulleet tutuiksi jo lapsuudessa, vaikka kokonaisuus oli hyvä. Opettajan ammattitaitoon oltiin erityisen tyytyväisiä.

Jatkossa tulee kriittisesti arvioida jakson sisältöä ja sitä, tulisiko tehdä eritasoisia sisältöjä. Tietokoneen käyttötaidot voidaan katsoa kansalaisen perustaidoiksi, joten niissä valmentaminen valmentaa myös työelämään. Sisältö kiinnosti osallistujia, ja toimintaan osallistuminen aktivoi omien jatkopolkujen suunnitteluun. Yhdentoista asiakkaan jatkopolkuna oli kuntouttava työtoiminta. Muilla jatkosuunnitelmat vaihtelivat sosiaali- ja terveystalvasta TE-palveluihin.

ATK-valmennuksena tuotettu kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoiminta todettiin toimivaksi palvelumalliksi, ja sen soveltaminen kiinnosti Espoon KOPPI-osahankkeessa. Espoossa tuotettiin keväällä 2014 Vantaan pilotin pohjalta ATK-kurssi ryhmämuotoisena kuntouttavana työtoimintana. Toimintamalli onnistuttiin hienosti istuttamaan espoolaiseen toimintaympäristöön sen erityispiirteet ja tarpeet huomoiden.

4.3.4 Koivukylän avustajaryhmä

KOPPI-hankkeen ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan kehittämishankkeiden tavoitteena on ollut etsiä asiakkaille räätälöityjä ja mielekkäitä jatkopolkuja mahdollistavia toimintamuotoja. Hoiva-ala on herättänyt paljon kiinnostusta, ja Vantaalla käynnistyi KOPPI-hankkeen aloitteesta kaksi hoiva-alalle suuntaavaa kuntouttavan työtoiminnan ryhmämuotoista pilottia. Ryhmätoiminnan aikana asiakkaat perehtyivät hoiva-alan tehtäviin, ja heidän kanssaan suunniteltiin yksilöllinen jatkopolku. Työ- ja elinkeinoministeriö on käynnistänyt hoiva-avustajan koulutuksen aikuiskoulutuksena. Hoiva-avustajan koulutus ei johda tutkintoon, mutta se antaa valmiuksia vanhus- ja vammaispalvelujen avustaviin tehtäviin. Valvira ja aluehallintovirastot ovat linjanneet, että hoiva-avustajan työpanos voidaan tietyin ehdoin laskea mukaan hoitohenkilökunnan mitoittamiseen, joten myös työllistymismahdollisuudet ovat pa-

rantuneet. Jos toimintayksikössä on hoitotyöhön osallistuvaa henkilöstöä, heidät voidaan sisällyttää hoitohenkilöstömitoitukseen sillä osuudella kuin heidän työnsä sisältää asiakkaiden perustarpeista huolehtimista, esimerkiksi auttamista peseytymisessä ja ruokailussa.

Meidän kylä -projekti toteutti CABLE-yhteisötyön valmennuksen Vantaan kaupungin työntekijöille ja Koivukylän alueen kansalaisaktiiveille 18.12.2012–25.4.2013. Koivukylän avustajaryhmän toiminnan suunnittelu käynnistyi yhteisövalmennuksen aikana. Työryhmässä oli mukana jäseniä Vantaan kaupungin työllisyyspalveluiden Työraiteelta, Vantaan työvoiman palvelukeskuksesta ja KOPPI-hankkeesta. Lisäksi toimintaan osallistui Meidän kylä -projekti ja Helsingin Diakonissalaitoksen Roottori II -hanke.

Valmennuksen aikana ja analyysin myötä päädyttiin toteuttamaan hoiva-alalle suuntaavan kuntouttavan työtoiminnan ryhmä. Kehittämishankkeelle laadittiin tuloskortti, jossa eriteltiin hankkeen tavoitteet, kohderyhmä, toimintakentät, tavoiteltu tulos ja sen mittarit (taulukko 12). Toimintajakson sisältö suunniteltiin CABLE-yhteisötyön metodia hyödyntäen. Työllisyyspalveluiden kuntouttava työtoiminta palkkasi ryhmään ohjaajan.

Taulukko 12. Kehittämishankkeen tuloskortti

YLEISTAVOITE Osallisuuden lisääntyminen	KOHDERYHMÄ Pitkäaikaistyöttömät Avun (hoivan) tar- vitsijat	TOIMINTA Ryhmä	TULOS Pysyvä toimintamalli Hyvä käytäntö	MITTARIT
Tavoite 1 Yksinäisyyden lieventyminen	Asiointiavun, koti- avun ym. tarvitsijat	Palveluavun ja tuen tarjoaminen	Hyvinvointi lisääntyy * fyysinen, psyykki- nen, sosiaalinen	Asiakaspalautelomake
Tavoite 2 Kielitaidon kehittyminen	Pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttaja- taustaiset asiakkaat	Työryhmätoiminta	Kielitaito on kehit- tynyt, työ- ja opiske- lualmiudet paran- tavat	Subjekttiivinen kokemus, kielitutkinto
Tavoite 3 Työelämä- osallisuus	Pitkäaikaistyöttömät	Kuntouttava työtoiminta	On mukana toimin- nassa sovitun 3 kk Jatkopaikka on näkö- piirissä	Tilastot: siirtymien seuranta, läsnäolo
Tavoite 4 Ammatillisten valmiuksien kehittyminen	Hoiva-alasta kiinnostuneet	Koulutus Oppilaitosyhteistyö Varia	Osallistuu koulutus- päiviin Toimii ammatillisesti Työllistyy hoiva-alalle Kiinnostuu hoiva- alan koulutuksesta tai huomaa, ettei ala sovi itselle	Sama kuin edellä Palaute kentältä Jakson arviointi
Tavoite 5 Verkostoyhteistyö	Laitosyksiköiden työntekijät, kotipalvelu, Työraide, työvoiman palvelu- keskus, kuntouttava työtoiminta, YYA, KAFNETTI, oppilaitokset, vammaispalvelut	Verkoston luominen, markkinointi ja tiedotus	Pysyvät yhteistyörakenteet	Tapaamiset Muistiot Palaute yhteistyö- kumppaneilta

Kohderyhmäksi valikoituivat hankkeen toimijatahoilta Vantaan työvoiman palvelukeskuksen ja kuntakokeilu Työraiteen hoiva-alasta kiinnostuneet asiakkaat. Toisaalta kohderyhmäksi nousivat Koivukylän palvelualueen avustajapalveluiden tarvitsijat. Hankkeen tavoitteina

oli osallisuuden lisääntyminen, yksinäisyyden lieventyminen, käytännön kielitaidon kehittyminen, työelämäosallisuuden mahdollistaminen ja ammatillisten valmiuksien kehittyminen. Avustajaryhmässä toimiminen tarjosi kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle mahdollisuuden tutustua avustajan työhön ja saada uutta tietoa sekä tukea jatkosuunnitelmien tekemiseen.

Koivukylän avustajaryhmäläisten rekrytointi käynnistyi Koivukylän starttiryhmän kokemuksen siivittämänä markkinoimalla palvelua asiakastyötä tekeväälle henkilöstölle. Yhteisövalmennuksessa mukana olleet tahot tiedottivat toiminnasta omissa yksiköissään sähköpostitse ja työyksiköiden kokouksissa. Palvelusta tehtiin myös asiakasesite, jota jaettiin asiakastapaamisten yhteydessä.

Osittain tiimiläisten rekrytoinnin kanssa samaan aikaan käytiin neuvotteluja sopivista työtoimintapaikoista yhteistyökumppaneiden kanssa. Ennen varsinaista työtoiminnan käynnistymistä sovittiin muutama toiminnan sisältöä valmistava ja ideoiva yhteistyötapaaminen. Jatkoneuvottelut varsinaisten työtehtäväsältöjen osalta onnistuivat Diakoniasäätiö Foiben ja Vantaan kaupungin Koivukylän kotihoidon kanssa. Palveluntuottajat kartoittivat tahoillaan sopivia työkohteita.

Toiminnan suunnitteluvaiheessa oltiin yhteydessä myös Vantaan kaupungin vammais- palveluihin ja henkilökohtainen avustaja -välityksestä vastaavaan ohjaajaan ja sovittiin yhteistyöstä henkilökohtaisen avustajakoulutuksen tarjoamisessa. Lisäksi KOPPI-hankkeen projektityöntekijä kävi tutustumiskäynnillä Forssan kaupungin kuntouttavassa työtoiminnassa seuraamassa Hyppyryhmän toimintaa. Hyppyryhmän toiminta on osa Toimintatuvan kuntouttavaa työtoimintaa. Hyppyryhmän käyntien tarkoituksena on auttaa kotona asuvaa ikäihmistä arjen askareissa. Toiminta toteutetaan yhteistyössä kotihoidon kanssa.

Koivukylän avustajaryhmän tukikohdaksi saatiin tilat kahdelle päivälle Koivukylän asukastupa Kafnetista. Toimintaa oli 16.9.–15.12.2013. Ryhmä kokoontui 2–3 kertaa viikossa, neljä tuntia päivässä kello 9–13. Tapaamiskertoja oli yhteensä 36. Toimintapäivien määrään ja kellonaikaan vaikutti Koivukylän starttiryhmän palautteessa ilmaistu toive aikaisemmasta aloituksesta ja useammasta toimintapäivästä. Ryhmäpäivien lisäksi asiakkaille tarjottiin sosiaali- ohjaajan yksilötapaamisia, joissa suunniteltiin yksilökohtaisia jatkopolkuja.

Ryhmäpäivät suunniteltiin noudattamaan CABLE-mallia. Yhteisövalmennuksesta vastasivat Roottori-hankkeen työntekijät. Biografiatyöskentely ja havainnointi kytkettiin vahvasti auttamiskokemuksiin. Lisäksi ryhmäpäivien sisällöksi suunniteltiin myös tutustumiskäyntejä, kuten tutustuminen Vanhusten kotiapusäätiön kotipalveluun, ja erilaisten teemojen käsittelyä esimerkiksi ravitsemukseen, arvoihin tai talouteen liittyvissä asioissa.

Ryhmäläiset osallistuvat kaksi kertaa viikossa työtoimintaan Diakoniasäätiö Foiben yksiköissä tai Vantaan kaupungin Koivukylän kotihoidon osoittamissa kohteissa. Työtehtävät Palvelukeskus Foiben asumispalveluiden hoivakodeissa sisälsivät avustamista ruokailutilanteissa ja ulkoilussa sekä seurustelua asukkaiden kanssa. Koivukylän kotihoidon asiakaskäynnit sisälsivät monipuolisesti seurusteluun, ulkoiluun, pieniin puhtaanapitotehtäviin, leivontaan tai suihkuapuun liittyviä työtehtäviä. Tavoitteena oli tarjota kiireetöntä läsnäoloa ja apua tehtäviin, joissa ei edellytetä ammattitaitoa.

Kotihoidon prosessia suunniteltaessa sovittiin, että Koivukylän avustajaryhmän vastuuohjaaja vastaanottaa työtilaukset viidestä kohteesta edellisenä päivänä ja on tavoitettavissa ja tarvittaessa mukana kohteessa toimintapäivien aikana. Kohteiden määrä osoittautui sopivaksi, sillä lähes joka kerta joku ryhmäläisistä oli estynyt osallistumasta toimintaan. Kotihoidon kohteiden jäätyä viiteen päätettiin laajentaa toimintaa Vantaan kaupungin asukastupa Tuulikonttiin. Kaksi ryhmäläistä lähti ideoimaan toimintaa Tuulikontin asiakkaiden kanssa ja osallistui keskiviikkoisin viriketoiminnan tuottamiseen, keskusteluun ja avustamiseen muun muassa verenpainemittauksessa.

Viisi tapaamiskertaa sisältäneen henkilökohtaisen avustajakoulutuksen aikana paneuduttiin henkilökohtaisen avustajajärjestelmän lainsäädäntöön ja käsitteisiin, kotona tehtävän työn erityispiirteisiin ja avustajan rooliin. Lisäksi perehdyttiin Vantaan avustajatoiminnan malliin. Avustajaryhmän toimintaan saatiin liitetyksi myös hygieniosaamiskoulutus, jonka toteutti Vantaan työvoiman palvelukeskuksen koulutusohjaaja. Kaikille testikokeen läpäisseille ja osaa mistodistuksesta kiinnostuneille asiakkaille voitiin tarjota mahdollisuus osallistua työllisyyspalveluiden kustantamaan hygieniapassin suorittamiseen. Jakson aikana neljä ryhmäläistä sai hygieniapassin.

Asiakasohjauksessa ilmeni puutteita. Esimerkiksi kaksi avustajaryhmään ohjatuista asiakasta ilmoitti ryhmän sosiaaliohjaajan ensitapaamisella, ettei ole kiinnostunut hoiva-alasta. Lisäksi kesälomakausi hidasti asiakasrekrytointia. Lopulta toiminnasta kiinnostuneita oli yli kahdeksan asiakaspaikan tavoitteen: aktivointisuunnitelmat ja sopimukset tehtiin yhdelletoista asiakkaalle. Asiakasohjauksen prosessi oli joustava, ja läheteiden sijasta yhteydenotto lähettävältä taholta saattoi tapahtua sähköpostitse. Tämä osoitti kokeillun lähetekäytännön turhaksi. Ryhmän sosiaaliohjaaja, KOPPI-hankkeen projektityöntekijä alkuhaastatteli ryhmäläiset ennen ryhmätoiminnan käynnistymistä.

Roottori II -hankkeen työntekijät arvioivat ryhmätoimintaa neljän ensimmäisen kerran jälkeen, jolloin jakso ei vielä sisältänyt varsinaista työtoimintaa. Heidän mukaansa ryhmässä vallitsi rento ilmapiiri ja hyvä, avoin tunnelma niin ohjaajilla kuin osallistujilla. Ryhmäytymisen tapahtui nopeasti. Työyhteisövalmennus työväliseen edesauttoi eri kulttuureista tulevien ihmisten ja suomalaisten kohtaamista ja loi puitteet erilaisuuden ymmärtämiselle. Hyvää heidän mukaansa oli myös se, että valmennuksen aikana asiakas sai aikaa miettiä, soveltuuko hän lähimmäisten auttamistyöhön tai vapaaehtoistoimintaan. Avustajaryhmän valmennuksen ryhmätöihin olisi ollut hyvä olla enemmän tilallista avaruutta ja rauhallisia paikkoja. Kehittämistarvetta olisi ollut myös elämäntarinapajan auttamiskokemusten käsittelyssä, jossa pohdiskelu jäi osallistujien antaman palautteen perusteella hieman pinnalliseksi.

Ensimmäinen asiakaspalautte kerättiin pajatyöskentelyssä 10.10.2013, jolloin oli jo kokemuksia kenttätöistä, ja toinen jakson loppupuolella kirjallisena. Asiakaspalautteessa toiminnassa hyväksi on koettu avustamiseen liittyvät konkreettiset työtehtävät. Rikkautena nähtiin se, että ryhmäläinen on oppinut tuntemaan ihmisiä eri kulttuureista. Ryhmän yhteishenki koettiin hyväksi, ja jokainen sai tilaa. Ryhmäläiset kertoivat, että he ovat saaneet rohkeutta lähteä uusiin tilanteisiin. Samalla on koettu ja nähty jotain aivan uutta.

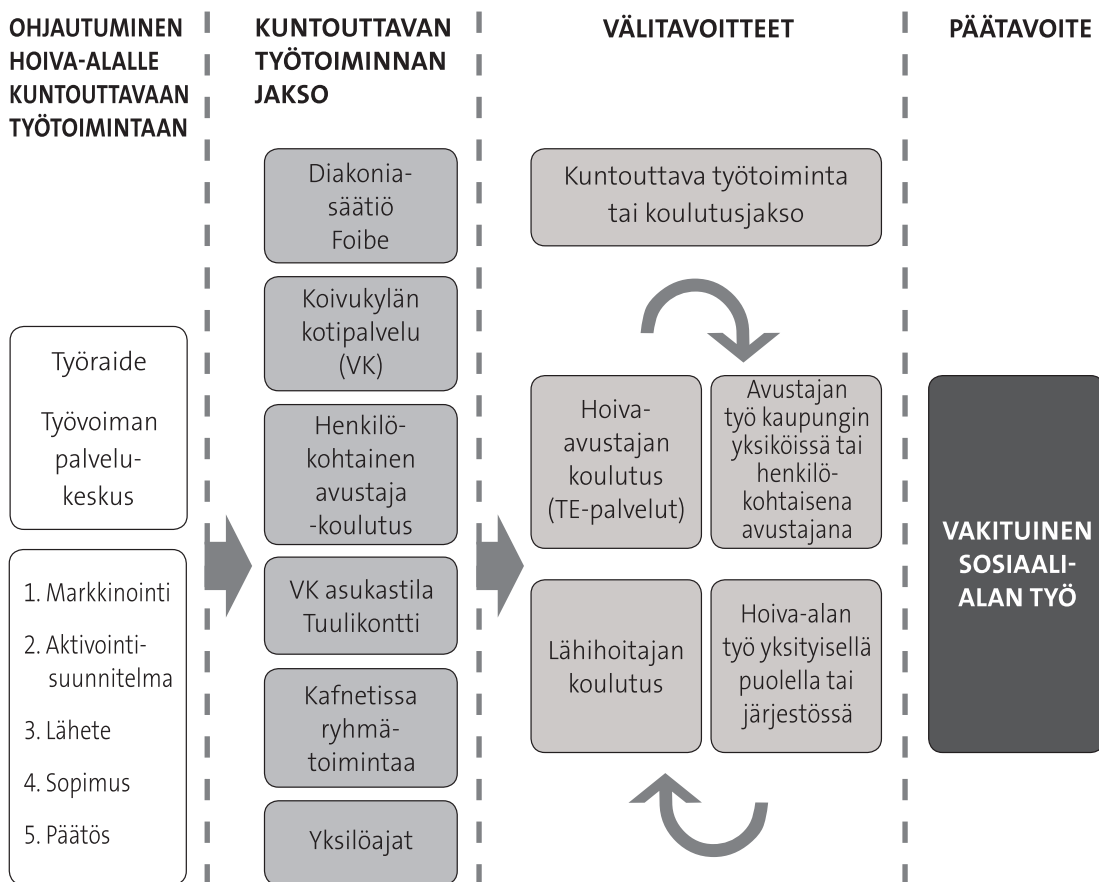
Tiedonkulku työtoimintapaikoille koettiin puutteellisena, sillä kohteessa ei välttämättä ollut käsitystä siitä, mitä avustaja voi tai saa tehdä. Alussa tiedotus avustajaryhmän toiminnasta ei saavuttanut kaikkia työntekijöitä, ja tarjottavat työtehtävät olivat vielä jäsentymättömiä. Ryhmäläiset toivoivat selkeitä työlistoja työtoimintapäiville. Tämän nähtiin edesauttavan toimeen tarttumista ja työtehtävien tasaista jakautumista työpäiville. Toisaalta työtoimintapaikalla todettiin, että asukkaiden päivät ovat vaihtelevia, joten työtehtävälisteri oli haastavaa laatia. Lisäksi todettiin, että olisi parasta lähteä päivien aikana ryhmäläisten omista kyvyistä ja vahvuuksista hyödyntäen.

Kotihoidon tiimeille jäi käytännössä hyvin lyhyt aika työkohteiden selvittämiseen ja käyntikohteiden asiakkailta toimintaan liittyvien lupien pyytämiseen. Työtoimintakohteet löydettiin aikataulusta huolimatta, ja työtehtävät sopivat hyvin avustajaryhmäläisille. Koivukylän kotihoidon palautteessa tuli toisaalta ilmi, että kaikki tiimit eivät ehtineet esittää omia kohteitaan. Kolme kohdetta jouduttiin kokeilun aikana vaihtamaan. Syinä muutoksiin olivat aikatauluongelmat ja suurempi tarve ammattivulle. Kotihoidolta tullessa palautteessa oltiin tyytyväisiä palveluun: asiakkaat odottivat hyvällä mielellä, milloin on se päivä, jolloin avustaja tulee.

Palautteessa todettiin, että tulemme tarvitsemaan kotihoitoon monenlaisia uusia osajia, kun suunnitteilla on vähentää laitospaikkoja.

Avustajaryhmäläisten antamassa palautteessa toivottiin lisää koulutusta avustamisessa käytettäviin apuvälineisiin ja jo ennen kenttätöitä. Poikkeustilanteissa toimiminen myös mietitytti ja olisi toivottu tarkempaa toimintaohjetta. Apuvälinekoulutuksen toteuttaminen ensimmäisten ryhmäpäivien aikana tulee huomioida tulevien ryhmien suunnittelussa.

Koivukylän tiimiläisten jatkopolkuja suunniteltiin tiiviisti heti jakson alusta alkaen. Kiinnostusta herättivät erilaiset koulutusvaihtoehdot, työllistymispolut ja kuntouttavan työtoiminnan mahdollisuudet. Tavoitteena oli tarjota kaikille konkreettinen ja realistinen jatkoapaikka, joka vie kohti työelämää. Osa avustajaryhmäläisistä ei halunnut jatkaa hoiva-alalla. Tämäkin on hyvä tulos. Tutustuminen alaan ja sen työllistymismahdollisuuksiin sekä omien tavoitteiden ja mahdollisuuksien pohtiminen sai jakson aikana aivan uuden suunnan. Ryhmäläisten jatkopolut sisälsivät kuntouttavaa työtoimintaa vanhus- ja vammaispalveluissa, keittiötyössä, päiväkodissa ja Vantaan Valon pajassa. Kahden asiakkaan suunnitelmaan sisältyi myös koulutukseen hakeutuminen. Suurta kiinnostusta herättänyttä hoiva-avustajan tutkintoa ei ollut tarjolla pääkaupunkiseudulla avustajaryhmän päättyessä. Kahdella asiakkaista asiakkuus jatkui kuntouttavan työtoiminnan työhönvalmentajan palveluissa. Kolme asiakasta kävi Vantaan henkilökohtaisen avustajavälityksen haastattelussa, ja heidän yhteystietonsa ovat työnantajien käytettävissä.

Kuvio 14. Koivukylän avustajaryhmän prosessikaavio.

Hankkeen aluksi tavoitteeksi asetettiin yksinäisyyden lieventyminen, kielitaidon kehittyminen, työelämäosallisuus, ammatillisten valmiuksien kehittyminen ja verkostoyhteistyö. Yhteenvetona voidaan todeta, että kentältä saadun ja asiakkailta kerätyn palautteen mukaan hanke saavutti tavoitteet erinomaisesti.

Pilotti osoitti, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat hyötyivät teemallisesta toimintajaksosta, joka sisälsi aiheeseen liittyvää koulutusta sekä mielekkäitä ja riittävän vaativia työtehtäviä. Yhteisövalmennus sopi erinomaisesti hoiva-alalle suuntaavan toiminnan rungoksi. Toimintamallin avulla nostettiin esiin auttamisen näkökulmia ja jaettiin siihen liittyviä kokemuksia. Jakso toimi hyvänä väylänä hoiva-alaan tai avustamiseen liittyvään jatkopolkuun. Toisaalta jakso myös osoitti alan sopivuuden tai sopimattomuuden ja suuntasi siten jatkosuunnitelmia. Ryhmän tuki ja yhdessä tekeminen näyttäytyivät merkittävinä kokemuksina. Lisäksi ryhmätoiminnan aikana ryhmäläiset oppivat tuntemaan erilaisia kulttuureita ja heidän käytännön kielitaitonsa vahvistui.

Työtoimintapaikkojen näkökulmasta lyhytkestoinen käynti kentällä oli työläs järjestää. Osa käyntikohteista hyötyi ylimääräisestä avusta, mutta toisaalta perehdytykseen ja mielekkään toiminnan suunnitteluun meni aikaa. Ryhmäläisten osaamisen ja mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen jäi ainakin alussa ohueksi. Lisäksi poissaolojen aikainen sijaistusjärjestely vaati suunnittelua ja joustavuutta. Tämä tulee huomioida jatkossa, kun suunnitellaan hoiva-alaan liittyvää ryhmämuotoista toimintaa.

Toteutuksen kannalta merkittävää oli, että verkostoyhteistyö sujui hienosti. Toimijatahoilla oli selkeä tahtotila uuden toiminnan kokeiluun, ja kaikkien toimijoiden johtotaso sitoutui vahvasti toiminnan kehittämiseen. Toiminnan aikana ylitettiin rohkeasti toimialarajat, ja ilman vahvaa verkostotyötä toiminnan sisältö olisi jäänyt suppeaksi. Pilotin tuloksena voidaan todeta, että toimintamalli tai sen osat ovat helposti sovellettavissa ja täten hyödynnettävissä kuntouttavassa työtoiminnassa. Kaiken kaikkiaan tämäntyyppinen ryhmämuotoinen toiminta tukee hyvin yksilöllisten ja realististen jatkopolkujen suunnittelua ja täten kuntouttavan työtoiminnan tarkoitusta.

4.3.5 Hoiva-alalle suuntaava kuntouttavan työtoiminnan ryhmä

Koivukylän avustajaryhmän palautteet vaikuttivat hoiva-alalle suuntaavan kuntouttavan työtoimintaryhmän kehittämiseen. Kokemus osoitti, että jatkossa olisi hyvä kytkeä jaksoon mukaan vahvemmin hoiva-alaan liittyviä koulutusosioita. Yhteistyö oli luontevaa käynnistää Vantaan ammattiopisto Varian kanssa. Variassa toteutetaan ammatillista peruskoulutusta muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden alalle. Koulutusjaksoaloituksen tavoitteena oli valmentaa toimimaan hoiva-alan tehtävissä ennen varsinaiseen työtoimintaan siirtymistä. Koulutusosion jälkeen asiakas voi jatkaa moninaisissa hoiva-alan kuntouttavan työtoiminnan tehtävissä omien kiinnostuksen kohteidensa ja suunnitelmiansa mukaisesti. Koulutusjakson aikana on myös mahdollisuus arvioida omia opiskeluvaihtoehtoja ja saada tietoa ammatillisen opetuksen sisällöistä.

Yhteisövalmennus haluttiin kytkeä mukaan myös tämän ryhmän toimintaan. Roottori II -projektilla oli mahdollisuus toteuttaa pilotin yhteisövalmennus. Ryhmätoiminnan rakenne sisälsi aloituksen yhteisövalmennuksena ja sen jälkeen oppilaitoksessa toteutetun jakson, jossa ammattiopisto vastasi ryhmätoiminnan sisällöstä. Ryhmä toimi 31.3.–29.6.2014, maanantaisin ja keskiviikkoisin kello 10–14. Ryhmäkertoja oli yhteensä 25. Neljä ensimmäistä ja kaksi viimeistä ryhmäkertaa järjestettiin kuntouttavan työtoiminnan tiloissa ja muut ammattiopisto Variassa. Ryhmässä oli 16 asiakasta.

Ryhmätoiminta aloitettiin palveluun ja toisiin ryhmäläisiin tutustumisella. Toisella tapauksella käsiteltiin arvoja ja toteutettiin biografiatyöskentely auttamisen biografiana: missä on auttanut sekä auttamisen ja autetuksi tuleminen kokemukset. Tämä toteutettiin kuvakollaasina, jonka jokainen esitteli omalle pienryhmälleen. Lisäksi keskusteltiin yhdenvertaisuudesta. Kolmannella ryhmäkerralla toteutettiin havainnointi. Päivän aikana ryhmäläiset havainnoivat itsenäisesti auttamistilanteita ja valtarakenteita ennalta määritellyissä paikoissa. Havainnointikokemukset jaettiin pikaisesti päivän päätteeksi. Neljännellä tapaamiskerralla keskityttiin purkamaan havainnoinnin tuloksia muun muassa keskusteluihin ja draaman keinoin. Yhteisövalmennuksen aikana ryhmäläisiä haastettiin osallistumaan heittäytymistä vaativiin tehtäviin.

Ryhmäkerrat 5–23 ajalla 14.4.–16.6.2014 toteutettiin ammattiopisto Varian Talvikkietyötoimipisteessä. Päivä jaksottui niin, että aamupäivällä tunnit pidettiin kello 10.00–10.45 ja kello 11.00–11.45, jonka jälkeen oli lounastauko. Asiakkailta oli mahdollisuus ruokailla koulun ravintolassa tai syödä omia eväitä taukotilassa. Iltapäivällä tunnit olivat kello 12.15–13.00 sekä kello 13.15–14.00. Alla olevaan taulukkoon on kirjattu toiminnan sisältö ja läsnäolijat.

Taulukko 13. Hoiva-alaan suuntaavan ryhmätoiminnan sisältö Variassa.

Pvm/paikalla	Aihe
14.4./15	Opiskeluun ja tiloihin tutustuminen Talo tarjoaa lounaan
16.4./14	Hoitotyön periaatteet (eettisyys, salassapito) Aseptiikka hoitotyössä
23.4./15	Ruokailussa avustaminen
28.4./14	Palvelut sosiaali- ja teveydenhuollossa, ja kuinka sinne ohjataan.
30.4./15	Ensiapu 1
5.5./13	Diabetes
7.5./12	Liikkumisessa avustaminen ja ergonomia (sisältää käytännön harjoittelua)
12.5./13	Ensiapu 1
14.5./14	Taudit ja oireet: sydän- ja versuonisairaudet
19.5./14	Sosiaalinen hyvinvointi: vanhusten yksinäisyys ja kaltoinkohtelu Aistitila, multisensorinen ohjaus
21.5./16	Itsetuntemus ja asiakkaan kohtaaminen
26.5./14	Peseytymisessä avustaminen ja ihon hoito
28.5./16	Ensiapu 1
2.6./14	Hygieniapassi: käytännön toimet opetuskeittiössä, ruuanvalmistusta
4.6./16	Ensiapu1
9.6./13	Hygieniapassi: käytännön toimet opetuskeittiössä, ruuanvalmistusta
11.6./13	Taudit ja oireet: dementiapotilaan kohtaaminen
16.6./13	Hygieniapassi: käytännön toimet opetuskeittiössä, ruuanvalmistusta ja KOE
18.6./13	Päätös. Palaute ja yhteenvedo.

Viimeisenä koulussa toteutettuna ryhmäpäivänä kerättiin asiakaspalaute Webropol-kyseilytutkimussovelluksen kautta. Asiakaspalautteen antoi yhteensä 12 asiakasta. Palautteen perusteella suurin osa asiakkaista piti ryhmän sisältöä monipuolisena. Yhdessä palautteessa mainittiin, että jakso oli innostava, ja kahdessa todettiin sen olleen opettavainen. Käytännön harjoituksia ja tietoa lastenhoidosta kaivattiin lisää. Jakson olisi myös toivottu kestävän pidem-

pään. Kokonaisuus koettiin kaikkineen kuitenkin hyvänä. Asiakkaat mainitsivat hyötynäkökulmina, että he olivat saaneet vertaistukea ja paljon uutta tietoa. Lisäksi oma suunnitelma oli selkeytynyt. Yhdessä palautteessa mainittiin, että ”vaikka hoiva-ala ei ollutkaan se minun juttu, mutta tätä kautta nyt tiedän mitä haluan tehdä”.

Toiseksi viimeisellä ryhmäkerralla vammaispalveluiden ohjaaja kertoi Vantaan avustajavälityksestä ja henkilökohtaisen avustajan työstä. Viimeisellä ryhmäkerralla mukana oli Roottori II -projekti. Tällöin toteutettiin toiminnallinen palautetehtävä koko toimintajakson annista. Palautteessa hyvänä pidettiin korttikoulutuksia, ohjaajan apua ja jatkokolkujen selkeytymistä. Jakson yhteinen arviointi vahvisti asiakaspalautteessa yksilöllisesti aiemmin esitettyjä näkökulmia. Asiakkaat saivat osallistumisesta kaksi todistusta. Toinen todistus sisälsi yhteenvedon Varian opintokokonaisuudesta, ja toinen oli todistus osallistumisesta kuntouttavan työtoiminnan jaksolle.

Osa asiakkaista aloitti toisessa kuntouttavan työtoiminnan paikassa rinnakkain ryhmätoiminnan kanssa. Tämä aiheutti haasteita TE-toimen asiantuntijoiden lausunnoissa, mutta tiivis yhteistyö auttoi asioiden selvittämisessä. Jatkokolkuina viisi asiakasta jatkoi ilman taukoa kuntouttavassa työtoiminnassa, seitsemällä asiakkaista kuntouttavan työtoiminnan sopimukset alkavat syksyllä 2014, kolmelle tehtiin kuntouttavan työtoiminnan lähete ja yksi sai opiskelupaikan lasten aamu- ja itäpäiväohjaajan koulutuksessa. Asiakkaiden työtehtävät vaihtelivat kehitysvammaisten päivä- ja työtoiminnan ohjaajan, vanhustenhuollon hoiva-alan ja lasten päivähoidon avustaviin tehtäviin. Neljän asiakkaan välitön jatkosopimus ei ollut sosiaalialan työtehtävissä. Ryhmäläisistä kukaan ei keskeyttänyt toimintaa.

Kokemukset hoiva-alalle suuntaavan ryhmätoiminnan järjestämisestä oppilaitoksen kanssa olivat erinomaiset, joten kuntouttavassa työtoiminnassa tullaan jatkamaan yhteistyötä Varian kanssa. Seuraava hoiva-alalle suuntaava ryhmätoiminta järjestettiin syksyllä 2014.

5 KOPPI-hankkeen yhteenveto ja johtopäätökset

5.1 Tehokas yhteistyö

Hankkeen kehittämiskohteiden valinnat vastasivat hyvin kuntien kehittämistarpeita, ja tavoitteenasettelu on käytännössä mahdollistanut toiminnan suuntaamisen joustavasti kuntien tarpeiden mukaisesti. Hankkeessa pystyttiin jo varsin nopeasti pilotoimaan uusia palveluja, ja toisaalta on voitu tehdä monipuolista yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa.

Hanke sai aikaan useita konkreettisia asioita. Toteutuksessa auttoi paljon hyvä yhteistyö projektityöntekijöiden välillä. Toisilta projektityöntekijöiltä saatiin uusia ideoita, joita voitiin toteuttaa muissa kunnissa. Projektityöntekijöillä oli mahdollisuus keskittyä kehittämistyöhön, ja hankkeessa pystyttiin tekemään kehittämistyötä kuntien tarpeista käsin. Myös valtakunnallisissa tilaisuuksissa ja muissa tapaamisissa saatiin uusia näkökulmia, joita voitiin hyödyntää hankkeessa paikallisesti.

5.1.1 Espoon kaupunki

Yhteistyö espoolaisten kuntouttavan työtoiminnan toimijoiden kanssa on ollut erinomaista. Espoossa toimijoiden yhteistyö on laajentunut muun muassa Pajafestarit-tapahtuman järjestämisen myötä. Pajafestareiden tarkoituksena on ollut lisätä yhteistyötä, kehittää asiakasohjausta pajoille, tuoda kuntouttavan työtoiminnan palveluita kuntalaisten tietoon ja tätä kautta saada asiakkaita palveluiden piiriin. Nämä tavoitteet ovat toteutuneet hyvin.

Aikuissosiaalityön kanssa on tehty yhteistyötä nuorten ohjaamisessa kuntouttavaan työtoimintaan. Yhteistyö Vamoksen kanssa on ollut tiivistä nuorten ryhmätoiminnan ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä. Espoon työllisyyspoliittisen kuntakokeilun järjestämän seminaarin ja siellä pidetyn, KOPPI-hankkeen vetämän kuntouttavan työtoiminnan pajan kautta yhteistyö eri toimijoiden kanssa on lisääntynyt, ja hankkeen avulla toimijat ovat päässeet verkostoitumaan keskenään.

Espoossa on tehty tiivistä yhteistyötä Ester – Nuoret pudokkaat -hankkeen kanssa (Kaste-hanke). Molempien hankkeiden tavoitteena oli asiakasosallisuuden lisääminen palveluiden kehittämisessä, ja tämän tiimoilta on yhdessä nuorten kanssa laadittu ryhmätoiminnan menetelmäopas.

5.1.2 Vantaan kaupunki

Vantaan kaupungin työllisyyspalveluiden toimijoiden välinen yhteistyö on ollut tuloksellista. Vantaalla on tehty tiivistä yhteistyötä ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan piloteissa Vantaan kaupungin työllisyyspalveluiden kuntakokeilu Työraiteen, ESR-rahoitteisen Petra – Nuoret uusille urille -hankkeen ja Koivukylä, Meidän kylä -hankkeen kanssa. Pilottien toteutuksessa on tehty tiivistä yhteistyötä myös työvoiman palvelukeskuksen, Raha-automaattiyhdistyksen ja Helsingin Diakonissalaitoksen rahoittaman Roottori II -hankkeen, TE-palveluiden, Vantaan seurakuntayhtymän, Vantaan ammattiopisto Varian sekä Vantaan aikuisopiston kanssa. Hankkeen pilottit eivät olisi toteutuneet ilman onnistunutta verkostoitumista eri toimijoiden kanssa.

Työvalmennusyksikön kanssa tehdyn yhteistyön myötä on tuotettu opinnollistamiseen liittyvää materiaalia, ja Uralle-hankkeen kanssa on kehitetty opinnollistamista muun muassa oppimisympäristön tunnistamisessa. Aspa-säätiön ESR-rahoitteisen Silta työhön -kehittämiprojektin kanssa toteutettiin yhteistyössä työpaikkavalmentajan koulutus ja työpaikkavalmentajan valmentaja -koulutus.

Lisäksi yhteistyö Vantaan aikuissosiaalityön ja päihdepalveluiden kanssa on vahvistanut työllisyysnäkökulman huomioimista näissä palveluissa ja niiden toiminnan kehittämisessä. Yhteistyötapaamisia on toteutettu myös Vantaan kaupungin eri toimialojen, kuten aikuisso- siaalityön, päihdepalveluiden, alue- ja tapahtumapalveluiden, yhteispalveluiden ja Vantaan ai- kuisopiston kanssa. Tapaamisten tuloksena on luotu esimerkiksi prosessitarkennuksia, uusia toimintamalleja tai tilojen käyttöön liittyviä sopimuksia. Vantaan kaupungin päihdepalvelui- den kuntouttavien asumispalveluiden ja työllisyyspalveluiden kuntouttavan työtoiminnan ta- paamisten muoto on vakiintunut hankkeen aikana toimintamalliksi.

KOPPI-hankkeen aikana Vantaan kuntouttavassa työtoiminnassa olemassaolleita yhteis- työrakenteita on vahvistettu, vakiinnutettu tai muokattu vastaamaan uudistuneita tarpeita. Lisäksi yhteistyö toimijoiden välillä on saanut uusia muotoja ja hanke uusia yhteistyökump- paneita. Kuntouttavan työtoiminnan yksiköllä on ollut merkittävä rooli. Se on esimerkiksi jär- jestänyt ryhmätoimintoihin ohjaajaresursseja sekä hankkinut ryhmätoimintaa Vantaan aikuis- opistosta ja Vantaan ammattiopisto Variasta.

Yhteistyötä tehtiin myös Vantaan kaupungin eri toimialoilla, kuten vanhuspalveluissa, ai- kuissosiaalityössä, päihdepalveluissa, yhteispalveluiden sekä alue- ja tapahtumapalveluiden kanssa. Tuloksena on ollut muun muassa prosessitarkennuksia, uusia toimintamalleja tai tilo- jen käyttöön liittyviä sopimuksia. Yhteenvetona voidaan todeta, että KOPPI-hankkeen pilotit eivät olisi toteutuneet ilman onnistunutta verkostoitumista eri toimijoiden kanssa.

5.1.3 Forssan seutu

Forssan seudulla tehtiin monipuolista yhteistyötä monien toimijoiden kanssa. KOPPI-hank- keen toiminta on tuonut myönteisiä muutoksia Forssan seutukunnan viiden kunnan kuntout- tavaan työtoimintaan ja asiakasprosesseihin. Kokemukset yhteistyöstä eri verkostojen kanssa olivat myönteisiä, ja verkostot antoivat positiivista palautetta hanketoiminnasta.

Forssan seudulla kuntakohtaiset työryhmät arvioivat, että hankkeen myötä työttömien kuntalaisten mahdollisuudet löytää omat, eteenpäin vievät polkunsu ovat huomattavasti ko- hentuneet koko seutukunnalla. Samalla koettiin, että toteutettu kuntouttava työtoiminta on ke- hittynyt ja monipuolistunut hankkeen aikana.

Hankkeen järjestämä ja Kiipula-säätiön toteuttama Innostu ja innosta oppimaan -koulu- tus, hankkeen järjestämä ja aikuispsykiatrian toteuttama Hyvän mielen avaimet -koulutus, yh- teistyöfoorumit ja seminaarit sekä työryhmien kokoukset paransivat seutukunnan kuntoutta- van työtoiminnan osaamista ja yhteistyötä.

Työvalmennuskeskus Aktiivin kanssa tehdyn yhteistyön tavoitteena on ollut Aktiivin kun- touttavan työtoiminnan ja työvalmennuskeskuksen toiminnan kehittäminen. Kehittämistyötä on tehty myös Tammelan ja Humppilan pajavetäjien kanssa.

Hanke järjesti toukokuusta 2013 lähtien useamman LääKE-ryhmän tapaamisen. LääKE-foo- rumit järjestettiin lokakuussa 2013 ja toukokuussa 2014. Toiminnan tarkoituksena on ollut lää- käreiden ja Kelan alueellisen yhteistyön edistäminen ja samalla asiakkaan aseman parantaminen.

Vuonna 2012 hanke ryhtyi kehittämään kuntouttavan työtoiminnan kotihoidon apuryhmien toimintaa Forssassa. Onnistuneen aloituksen jälkeen yhteistyötä jatkettiin vanhuspalvelujen kanssa. Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien määrä vanhuspalvelujen puolella lisääntyi työvoiman palvelukeskuksen ja Työhön kuntouttava Green Care Etelä-Suomessa -hankkeen yhteistyön kautta, kun Green Care -toiminnassa olevat huolehtivat muun muassa palvelutalojen viheralueista. Vantaan kaupunki otti käyttöön Forssan osahankkeen kehittämän ”kuntouttavasta toiminnasta hoiva-alan työhön”-mallin ja Hyvän mielen avaimet -koulutusmallin. Vantaan käyttöön siirtyi hyvänä käytäntönä myös Forssan kansalaisopistopohjainen kuntoutujille suunnattu ryhmätoimintamalli, jonka syntymiseen projekti välillisesti vaikutti.

5.2 Hyvät käytännöt

Espoossa, Vantaalla ja Forssan seudulla yhteistyön myötä kuntouttavan työtoiminnan rooli on selkeytynyt, yhteistyörakenteet vahvistuneet ja kuntouttavaa työtoimintaa on kehitetty vastamaan paremmin asiakkaiden palvelutarpeeseen. Kehittämistyön perustana on ollut asiakkaiden osallistuminen palveluiden suunnitteluun. Osa hankkeessa kehitetyistä asioista on jo siirtynyt tai ne ovat siirtymässä osaksi kunnan perustoimintaa. Hankkeessa kehitetyt toimintamallit on kuvattu Innokylä-verkkopalveluun (www.innokyla.fi). Linkit toimintamalleihin löytyvät hankkeen verkkosivuilta (www.thl.fi/koppi). Toimintamallit ovat sovellettavissa muihin kuntiin ja muille toimijoille.

5.2.1 Verkostoyhteistyön kehittäminen

Moniammatillisella yhteistyöllä saavutetaan parempi vaikuttavuus, luodaan vertaistukea ja vältytään päällekkäiseltä työltä. Samalla saadaan moniulotteisempi näkökulma asiakkaan kokonaistilanteeseen. Näin nopeutetaan asiakkaan siirtymistä palveluihin ja toimintaan jo ennen kuin asiakkaan työ- ja toimintakyky heikkenee. Moniammatillisten verkostojen laadukkaan yhteistyön perustana on riittävä koulutus ja tiedotus. Ohjaajien hyvä ammattitaito on hyvin toteutetun kuntouttavan työtoiminnan lähtökohta. Ammattitaito auttaa kuntoutumisprosessin onnistumisessa ja lisää myös asiakkaan motivaatiota osallistua itselle mielekkäseen toimintaan.

Terveydenhoidon ja Kelan yhteistyö

Forssan seudulla hankkeen jälkeen toimimaan jäävä malli on lääkäreiden ja Kelan yhteistoiminta (LääKE-ryhmä). Ryhmä koostuu pääasiallisesti FSHKY:n johtavista lääkäreistä, Kelan edustajista, asiantuntijalääkäreistä ja muista terveydenhuollon ammattilaisista sekä kehittämis- ja sosiaalityön työntekijöistä. Tavoitteena on ollut lääkäreiden, Kelan ja sidosryhmien yhteistyön edistäminen seutukunnalla. Palaute on ollut hyvää, ja foorumeita ja muita tilaisuuksia järjestetään jatkossakin. Palaute foorumeista oli hyvää. Yhteistyön myötä Kelan toiminta on jalkautunut käytännön tasolla seutukunnan eri toimijoiden pariin.

Pajafestarit

Pajafestareiden järjestäminen on ollut Espoossa toimiva käytäntö, jolla lisätään yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Tiedon jakaminen on ollut erityisen hedelmällistä ja lisännyt vuorovaikutusta. Asetelma, jossa kuntouttavan työtoiminnan tarjoajat ovat kilpailutilanteessa keskenään kaupungin kilpailutuksen myötä, on poistunut ja vaihtunut avoimeksi yhteistyöksi, joka on hyödyttänyt asiakkaita. Laaja työllisyyden ja koulutuksen toimijoiden kenttä on Espoossa tehnyt hienoa yhteistyötä, verkostot ovat saaneet uusia ulottuvuuksia ja asiakasohjaus on helpottunut.

Espoossa järjestetyt Pajafestarit ”Työtä, tekemistä, toimintaa” oli vuonna 2013 uusi toimintamalli. Vuonna 2014 sitä laajennettiin koskemaan niin työllisyyteen kuin koulutukseenkin liittyviä asioita. Isot festarit järjestettiin hankkeen toimesta tehdashallissa, josta muodostui festariareena. Paikalla oli yli 30 eri toimijaa. Festarit keräsivät koolle eri palvelujen tarjoajia, koulutuksen asiantuntijoita ja työllistäviä tahoja. Lisäksi oli lavaohjelmaa, festarikauppa, rap-paja ja kahvila. Tapahtumassa kävi hieman alle 1000 kuntalaista. Heitä ohjattiin festareilta palkkautettuihin työpaikkoihin, työkokeiluihin, kuntouttavaan työtoimintaan ja erilaisille kursseille.

Festarit oli suunnattu ilman työtä tai opiskelupaikkaa oleville espoolaisille, alan ammatillisille sekä kaikille aiheesta kiinnostuneille. Tarkoituksena oli yhteistyössä välityömarkkina-toimijoiden, järjestöjen, koulujen, kaupungin toimijoiden ja TE-hallinnon kanssa tuoda esiin kuntalaisille erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia oman työllistymis- tai koulutuspolkunsa suunnittelussa ja toteutuksessa. Tavoitteena oli myös tuoda tunnettavuutta eri toimijoille, markkinoida palveluja tekemisen kautta positiivisessa valossa, lisätä vuorovaikutusta eri toimijoiden kesken ja antaa positiivista energiaa iloisella mielellä kaikille espoolaisille.

Moniammatillinen arviointi

Käyttäen yhtenäisiä arviointityökaluja moniammatilliset toimijaverkostot pystyvät tehokkaampaan yhteistyöhön asiakkaan hyväksi. Arviointijärjestelmien edistämiseksi Forssan seudulla perustettiin moniammatillinen työttömien työkyvyn evaluointi ja dokumentointi (TED)-ryhmä. Ryhmän päätehtävänä on työttömien asiakkaiden työkyvyn arvioinnin parantaminen ja eri toimijoiden yhteistyön tiivistäminen. Seutukunnalla otettiin hankkeen aikana käyttöön työkyvyn arviointimenetelmät. Ryhmän toiminta tulee jatkumaan, ja jatkoa varten on luotu alustavat suunnitelmat. Toiminnan pohjalta FSHKY ryhtyi kehittämään pitkäaikaistyöttömien terveystarkastuksia ja niihin liittyviä yhteistyöprosesseja.

Asiakkaan ohjaamisen lähtökohtana on hänen työ- ja toimintakykynsä asianmukainen ja yhtenäinen arviointi, joka ei vaikuta ainoastaan asiakkaan motivaatioon ja sitouttamiseen, vaan myös koko kuntouttavan prosessin onnistumiseen. Käyttäen yhtenäisiä arviointityökaluja moniammatilliset toimijaverkostot pystyvät tehokkaampaan yhteistyöhön asiakkaan hyväksi. Moniammatillisella yhteistyöllä saavutetaan parempi vaikuttavuus, luodaan vertaistukea ja vältetään päällekkäisestä työstä.

Opinnollistaminen

Opinnollistamisella on mahdollisuus vahvistaa asiakkaiden toimijuutta sekä tukea asiakkaan kykyjen, taitojen ja osaamisen nostamista esiin. Vantaalla on tehty yhteistyötä Uralle-hankkeen kanssa opinnollistamisen ja Työtorni-palvelun hyödyntämiseksi kuntouttavassa työtoiminnas-

sa. KOPPI-hankkeen projektityöntekijä osallistui Uralle-hankkeen järjestämään opinnollistamiseen liittyviin koulutuksiin. Yhteistyö opinnollistamisasiassa jatkuu Uralle-hankkeen ja Vantaan kaupungin työllisyyspalveluiden kesken. Osaamistodistusmalli ja siihen liittyvä PAIK-KO-työkalu on mahdollisuus ottaa käyttöön.

KOPPI-hankkeen aikana Vantaan Valossa on tunnistettu seuraavat oppimisympäristöt:

- Hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkinto, kokki (keittiö)
- Kotityö- ja puhdistuspalvelujen perustutkinto, toimitilahuoltaja (puhtauspalvelut ja vahtimestaripalvelut)
- Pintakäsittelyalan perustutkinto, maalari (Topparoikka ja Visakoivu)
- Logistiikan perustutkinto, varastonhoitaja (Kuljetuspalvelut, Uusioverstas)

5.2.2 Asiakkaiden osallisuuden lisääminen

Nuorten osallisuus palveluiden kehittämisessä

Espoossa nuorten tekemää ryhmätoiminnan menetelmäopasta voidaan pitää hyvänä käytäntönä, sillä sen myötä on huomattu, että nuorten osallistaminen palvelujen kehittämiseen on mahdollista ja tuottaa hyviä tuloksia. Ryhmätoiminnan menetelmäoppaan kaltaista julkaisua ei ole aikaisemmin tuotettu. Opas on saanut hyvän vastaanoton, ja sitä on hyödynnetty Espoon aikuissosiaalityössä ja Omnian pajoilla ryhmätoiminnan suunnittelussa. Menetelmäopas sai Espoon kaupunginjohtajan lanseeraamassa innovaatiokilpailussa kunniamaininnan vuonna 2013.

Espoossa järjestetyillä pääkaupunkiseudun aikuissosiaalityön päivillä hankkeella oli yhdessä Ester-hankkeen kanssa työpaja nuorten osallisuudesta. Ryhmätoiminnan menetelmäopas julkaistiin työpajassa. Tämän jälkeen hanke on esitelty ja jakanut opasta erityisesti Espoon kaupungin työntekijöille. Yhdessä nuorten kanssa suunniteltiin ja pidettiin koulutus Helsingin yliopiston sosiaalityön opiskelijoille nuorten kohtaamisesta asiakastyössä. Koulutus sai hyvää palautetta opiskelijoilta.

Menetelmäopasta on levitetty valtakunnallisesti ja sen tuoma asiantuntijuus on jo otettu käyttöön. Malli nuorten osallistamisesta palvelujen kehittämiseen on monistettavissa muihin kuntiin.

Palvelukahvila

Palvelukahvila oli aivan uusi työmuoto Espoossa. Se on jäänyt hyväksi ja pysyväksi käytännöksi, jonka jatkamisesta ja jatkokehittämisestä Espoon kaupungin aikuissosiaalityö on ottanut vastuuta. Samaan aikaan kun ihmiset jonottavat leipäjonoissa, kaupungin aikuissosiaalityön palvelut eivät tavoita monia avun ja palvelun tarpeessa olevia. Matalan kynnyksen palvelukahvilan avulla leipäjonossa asioiville voidaan kertoa kunnan palveluista. Samalla voidaan kartoittaa kuntalaisten palvelutarpeita ja kehittää palveluita sen mukaisesti. Palvelukahvilan voi pitää myös sosiaalitoimiston aulassa. Palvelukahvilan tavoitteena oli lisätä dialogia asiakkaiden ja viranomaisten välillä, kartoittaa asiakkaiden palvelujen tarvetta ja tarjota tietoa kaupungin palveluista matalalla kynnyksellä. Ajatuksena oli myös markkinoida palveluita asiakaslähtöisesti ja tavoittaa uusia asiakkaita, lisätä asiakkaiden osallisuutta palveluiden kehittämisessä.

Asiakaspalautteen kerääminen ja asiakasraadit

Vantaalla kerättiin asiakaspalautteet kaikista integroiduista ja ostopalvelupaikoista sekä omilta pajoilta. Palautekooste toimitettiin johdolle, ja se käsiteltiin kuntouttavan työtoiminnan henkilöstön kokouksessa. Asiakaspalautejärjestelmä on nyt osa kuntouttavan työtoiminnan toimintaa Vantaalla. Espoossa kehitettiin uudet arviointilomakkeet yhdessä asiakkaiden kanssa.

Asiakaslähtöisyyttä ovat edistäneet myös kunnissa pidetyt asiakasraadit. Asiakasraadeissa mahdollistuu asiakkaiden aktiivinen osallistuminen toiminnan kehittämiseen, ja samalla voidaan hyödyntää kokemusasiantuntijoiden osaamista. Forssan seudulla tuotettiin myös julkaisu, jossa esiteltiin asiakkaiden mielipiteitä kuntouttavasta toiminnasta seutukunnallisella tasolla. Julkaisu antoi tarpeellista tietoa kuntouttavan työtoiminnan toimijoille ja päättäjille toiminnan kehittämistarpeista koko seutukunnan alueella.

5.2.3 Ryhmätoiminta

Temaattiset ryhmät ja starttiryhvät

Vantaalla ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan teemalliset ja kaikille suunnatut starttiryhvät ja yhteisövalmennuksen (CABLE) hyödyntäminen kuntouttavassa työtoiminnassa ovat hyviä käytäntöjä. Ryhmätoiminnan asiakaspalautteen mukaan hyväksi on koettu avustamiseen liittyvät konkreettiset työtehtävät. Rikkautena nähtiin se, että asiakas on oppinut tuntemaan ihmisiä eri kulttuureista. Koivukylän tiimiläisten jatkopolkuja suunniteltiin tiiviisti heti jakson alusta alkaen. Yhteisövalmennus ryhmämuotoisessa kuntouttavassa työtoiminnassa on toiminut hyvin. Vantaalla ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan teemalliset ja kaikille suunnatut starttiryhvät ovat vakiintuneet osaksi peruspalveluita.

Forssan seudulla kotihoidon apuryhmät ja hoiva-avustajakoulutus muodostavat kuntouttavasta työtoiminnasta hoivatyöhön -kokonaisuuden. Malli on osoittautunut toimivaksi. Työtömät tutustuvat hoivatyöhön kuntouttavan jakson jälkeen, ja kiinnostuneilla on mahdollisuus jatkaa hoiva-avustajakoulutukseen ja sen jälkeen työllistyä alalle tai jatkaa opintoja lähihoitajaksi. Kuntouttavan työtoiminnan sijoittaminen kotihoitoon ja jatkopolkujen rakentaminen hoiva-avustajakoulutuksen kautta työpaikkavaltaiselle alalle on juurtumassa Forssan seudulla.

Nuorten ryhmätoiminta

Espoossa on lähdetty kehittämään yhdessä Vamoksen kanssa nuorten kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoimintaa Espooseen. Pilottiryhmä aloitti syksyllä 2014 ja kesti vuoden loppuun saakka, ja sen arviointi on meneillään.

Green Care -ryhmätoiminta

Espoossa vuonna 2014 hanke laittoi alulle puutarhapalstan kehittämisen – espoolaisen Green Care -mallin, jonka tarkoituksena on tarjota matalan kynnyksen toimintaa ja kuntouttavaa työtoimintaa. Mallia on kehitetty yhdessä Espoon mielenterveysyhdistyksen kanssa. Mukaan toimintaan palkattiin yksi työnjohtaja palkkatuella. Palstalla työskenteli vuonna 2014 neljä kuntouttavan työtoiminnan asiakasta ja kaksi eri matalan kynnyksen ryhmää. Toimintaa jatketaan ja laajennetaan vuonna 2015.

5.2.4 Osaamisen kehittäminen

Työpaikkavalmentajan koulutus

Työpaikkavalmentajan valmennus ohjaustyön tueksi on osoittautunut tärkeäksi Vantaalla. Työpaikkavalmentajan koulutuspilotti Silta työhön -projektin toteuttamaan mallinnukseen osoitti toiminnan tarpeellisuuden myös jatkossa. Työpaikkavalmentajan koulutus tukee monimuotoisen työyhteisön hyvinvointia ja valmiuksia kohdata erilaisuutta. Työpaikkavalmentajan koulutus Vantaan työvalmennusyksikön työntekijöille sekä työpaikkavalmentajan valmentaja-koulutus kuntouttavan työtoiminnan sosiaalihojajille ja työhönvalmentajille suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Silta työhön -projektin ja kuntouttavan työtoiminnan kanssa.

Hyvän mielen avaimet -koulutus

FSHKY:n Hyvän mielen avaimet -koulutuksen palaute oli hyvää. Palautteen mukaan kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien koulutus ja vertaistuki ovat tarpeellisia. Koulutukseen osallistuneiden pyynnöstä koulutus tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Palautteesta kävi ilmi, että kuntoutujien kanssa toimivat ammattilaiset kokevat mielenterveysongelmiin liittyvät ongelmatilanteet hyvin vaativiksi. He tarvitsevat tukea ja opastusta, jotta osaisivat tunnistaa ongelmat ja vastata niihin oikealla tavalla. Palautteesta nousi esiin myös vertaistuen tarve ja työnohjauksen puute. Koulutuksiin on ollut kiinnostusta myös muilla paikkakunnilla.

5.3 Toiminnan jatkuvuus kunnissa

5.3.1 Espoon kaupunki

Espoossa on hankkeen aikana esiin noussut matalan kynnyksen toiminnan ja kuntouttavan työtoiminnan välisen yhteyden ja asiakasohjauksen kehittäminen ja koordinointi. Hankkeen kautta on tuotu esiin kehittämistarpeita, ja Espoon kaupungin aikuissosiaalityöhön on saatu määräaikainen toimi kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen ja koordinointiin. Tehtävät tässä työssä alkavat vuoden 2015 alussa. Espoossa on myös perustettu sosiaalisen kuntoutuksen tiimi aikuissosiaalityöhön. Tämä mahdollistaa hankkeessa nousseiden asioiden kehittämisen jatkossakin. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan vieminen lähemmäs aluesosiaalityötä on hankkeen aikana noussut äärimmäisen tärkeäksi, ja tätä lähdetään vastedes toteuttamaan. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen tiimiä on tarkoitus laajentaa siten, että mukana tiimin jäsenenä on palveluiden käyttäjiä, muun muassa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita.

Espoossa tulee kuitenkin edelleen kiinnittää huomiota kuntouttavan työtoiminnan palvelusta tiedottamiseen ja toimintojen markkinointiin, jotta ohjaavat tahot ja asiakkaat tietäisivät palvelusta. Espoossa on myös asiakasosallisuuden lisäämisessä palvelujen kehittämisessä noussut esiin kokemusasiantuntijapalkkio, josta ei ole yhtenäistä linjaa. Tämä asia olisi syytä korjata, jotta asiakkaita saisi mukaan palvelujen kehittämiseen ja he saisivat kohtuullisen korvauksen asiantuntijuudestaan. Jatkossa pajafestareiden kaltaisen toiminnan järjestäminen vaatii

hyvää yhteistyötä ja resursseja kaupungin puolelta. Verkostojen yhteistyö ja tapaamiset vaativat jonkun tahon koordinoimaan tapaamisia.

5.3.2 Vantaan kaupunki

Vantaalla tulee panostaa opinnollistamisen kehittämiseen. Opinnollistamistoiminta käynnistyi hankkeen aikana, mutta varsinainen toimeenpano jää peruspalveluissa toteutettavaksi. Työpaikkavalmentajan koulutuskokonaisuus olisi hyvä sisällyttää perehdytysprosessiin Vantaan työvalmennusyksiköissä. Tässä voisi hyödyntää työpaikkavalmentajien valmentajakoulutuksen käyneiden osaamista. Toiminnan jatkotyöstäminen jää peruspalveluissa toteutettavaksi.

Asiakkaiden osallisuus palveluiden kehittämisessä lisääntyi hankkeen aikana. Asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet palveluiden kehittämisessä ovat lisääntyneet, ja heidän näkemyksensä ovat aidosti muokanneet toimintaa. Toimintaa tulisi suunnitelmallisesti jatkaa ja kokemusasiantuntijoiden osaamista tehokkaasti huomioida. Vantaalla ryhmätoimintaa hoiva-alalle tullaan jatkamaan, sillä kokemus osoitti sen tarpeelliseksi ja erinomaiseksi väyläksi kohti hoiva-alan erilaisia työtehtäviä.

Toimintaympäristön jatkuva muutos vaikuttaa hankkeen aikaisten kokemusten juurruttamiseen. Asiakkaan tukemiseen muutos- ja siirtymävaiheissa tarvitaan uudenlaista palvelumallia, sillä asiakasmäärät tulevat nousemaan tulevien lakimuutosten myötä. Jatkossa tarvitaan myös kuntouttavan työtoimintapaikkojen ohjaushenkilöstön kouluttamista, jotta heillä olisi paremmat edellytykset toimia perustyönsä ohella ohjaustehtävissä muun muassa erityistä tukea tarvitseville, työttömyysjakson jälkeen takaisin työmarkkinoille siirtyville henkilöille. Kuntouttavaa työtoimintaa ei voida toteuttaa ilman sopivia ja monipuolisia työtoimintapaikkoja, joissa mahdollistuvat uuden oppiminen ja mielekäs työ. Palveluiden räätälöinti kannattaa, mutta vaatii voimavaroja. Hankkeen kokemukset osoittavat, että toimijatahojen yhteistyöllä saadaan erinomaisia tuloksia.

5.3.3 Forssan seutu

Forssan seutukunnan alueella pitää huolehtia työ- ja yksilövalmennuksen lisäämisestä. Hankkeen suosituksena on mielenterveyspalveluihin yhdistetyn työhönvalmennuksen aloittaminen. Forssan seutukunnan kuntouttavan työtoiminnan kehityksen kannalta on tärkeää, että työpajatoiminnan asiakkaille voisi tarjota terveydenhuollon palveluita. Ongelmia on myös sosiaalitoimen asiakkaiden työnhaun voimaan laittamisessa. Nämä ongelmat osaltaan vaikeuttavat kuntouttavan työtoiminnan aloittamista.

FSHKY:n osahankkeen projektityöntekijä järjesti vuonna 2012 yhteistyössä Kiipulan ammattiopiston kanssa kuntouttavan työtoiminnan ohjaajille suunnatun koulutuksen. Koulutuksen aikana havaittiin, että ongelmat kuntouttavassa työtoiminnassa sijoittuvat usein mielenterveysongelmatilanteiden käsittelyyn. Monessa kuntouttavan työtoiminnan palvelupisteessä ohjaajilla ei ole riittäviä valmiuksia toimia ongelmatilanteissa. Koulutus ja tiedotus ovat ydinasioita, joita työllistämisen ammattilaiset ja kuntoutujien ohjaajat ovat ilmoittaneet kaipaavansa.

Hankeaikana eräs haaste oli Jokioisten ja Ypäjän työpajaprojektin luominen. Hankkeessa ehdotettiin työpajojen rakentamista yhteistyöperiaatteella Jokioisten ja Ypäjän kuntien päätäjille. Kuntien myönteisten päätösten jälkeen jatkettiin yhteistyötä työpajojen rakentamista koskevien hankesuunnitelmien laatimisessa ja rahoitus selvityksessä. Uusien työpajojen perus-

tamisella olisi tarkoitus luoda lisää palveluja pitkäaikaistyöttömille. Jokioisten ja Ypäjän työpa-jahankkeen pitäisi käynnistyä vuonna 2015.

Hankkeen myötävaikutuksella Forssan seudulla kuntouttavan työtoiminnan paikkojen määrä kasvoi. Elämään ja kehittymään jäävät myös monet mallit ja käytännöt, joiden jatku-vuus on pyritty varmistamaan, kuten LääKE-toiminta, Hyvän mielen avaimet -koulutus, työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmien käyttö ja työttömien terveystarkastusten kehittäminen, kuntouttavasta työtoiminnasta hoiva-alalle ja kuntouttavasta työtoiminnasta osuuskuntaan -mallit sekä tuetun asumisen malli.

Tärkeimpänä saavutuksena seutukunnalla on lisääntynyt moniammatillinen yhteistyö ja tämän myötä kehittyneet verkostot. Forssan seudulla hankkeen yhteistyössä muiden toimijoi-den kanssa kehittämien uusien hankkeiden toiminta vaikuttaa myönteisesti kuntouttavan työ-toiminnan toimintojen säilymiseen ja laajentumiseen. Forssan seudulla kuntien kiinnostus kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen on lisääntynyt. Jatkossa tullaan panostamaan entis-tä enemmän tavoitteiden asetteluun ja lisäämään toimenpidemääriä sekä niiden vaikuttavuutta.

6 Lopuksi

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistui vuonna 2013 arviolta 24 200 henkilöä, missä oli lisäystä vuoden 2010 tilastoihin noin 8 500 henkilöä. Asiakasmäärät ovat siis kasvaneet ja kasvavat edelleen. Tällä hetkellä on meneillään useita työllistymistä edistäviä palveluja koskevia uudistushankkeita, joista monet koskevat myös kuntouttavaa työtoimintaa.

Kuntouttava työtoiminta määritellään yleisesti osaksi sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisella kuntoutuksella ei ole tähän saakka ollut lainsäädäntöä tai muuta ohjaavaa säännöstöä. Sosiaalihuoltolaki on kuitenkin uudistumassa ja tulee voimaan 1.4.2015. Siinä on ensimmäisen kerran pykälä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tavoitteena on muun muassa lisätä palveluiden asiakaslähtöisyyttä ja palvelutarpeen arvioinnin kokonaisvaltaisuutta. Voimaantulevan sosiaalihuoltolain 17. pykälän mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

1. sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
2. kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
3. valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
4. ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin;
5. muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Sosiaalisen kuntoutuksen tulee vahvistaa henkilön elämänhallintaa: kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista ja vuorovaikutussuhteista. Siihen tulee yhdistää tarvittaessa päihde- ja/tai mielenterveyshoito sekä muut tarvittavat palvelut.

Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen yhteydessä selvitetään myös siihen liittyvien työelämäosallisuutta tukevien erityislakien muutostarpeita, joista yksi kuntouttavaa työtoimintaa koskeva laki on. Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukeva työryhmä on tehnyt selvitysraportin sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön kehittämistarpeista (STM 2014:32). Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukeva lainsäädäntö jakaantuu useaan eri lakiin. Sosiaalihuoltolaissa säädetään vammaisten työllistymistä tukevasta toiminnasta ja vammaisten työtoiminnasta. Laissa kuntouttavasta työtoiminnasta säädetään aktivointisuunnitelman teosta ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavalle työttömälle henkilölle. Kehitysvammalaissa säädetään kehitysvammaisten työtoiminnasta ja työhönvalmennuksesta, ja vammaispalvelulaissa säädetään vaikeavammaisten päivätoiminnasta.

Sosiaalisen kuntoutuksen odotetaan jakautuvan kahdenlaiseen toimintaan, työelämävalmiuksia edistävään ja osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen. Edellisessä on tavoitteena että asiakas voisi sosiaalista toimintakykyä tukemalla tulevaisuudessa osallistua TE-hallinnon palveluihin, ammatilliseen kuntoutukseen, koulutukseen tai työhön. Jälkimmäisessä päätavoite on sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen, jotta asiakkaan elämänhallinta paranee ja hän pystyy toimimaan yhteisöissä. Tätä kokonaisuutta säätelemään on valmisteilla erillislaki, joka yhdistäisi sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevat palvelut saman lain alle. Tämän toteutuessa kuntouttava työtoiminta yhdistyy tai muuttuu työelämävalmiuksia edistäväksi sosiaalisesti kuntoutukseksi. Raportin lakiehdotuksessa painotetaan kuitenkin työ- ja elinkeinohallinnon työllistymistä edistävien palveluiden ensisijaisuutta. Työ- ja elinkeinohallinnon palveluja tulee kohdistaa ja resurssoida nykyistä paremmin heikossa työmarkkina-asemassa oleville.

Hankkeen aikana on huomattu, että on tärkeää, että monimutkaista ja monessa eri laissa olevaa työllistymistä edistävää lainsäädäntökokonaisuutta uusitaan ja selkeytetään. Myös se, että vammaisten ja vammattomien palveluita yhdistetään, edistää asiakkaan palvelutarpeen mukaiseen palveluun pääsyä. Samoin on tärkeää, että vastuunjako työ- ja elinkeinohallinnon ja kuntien sosiaalihuollon välillä työllistymisen edistämässä selkeytetään.

Asiakkaan palvelutarpeen ja yksilöllisten tarpeiden tulee olla palveluiden ja muiden tukitoimien järjestämisen perusta. Palvelujen saamisen perusteena tulee olla tosiasiallinen tarve, eikä esimerkiksi vamma tai työttömyyden kesto. Asiakkaan tulee olla myös mukana palvelun suunnittelussa, sisällön määrittelyssä ja arvioinnissa. Sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla asiakkaan kannalta mielekästä ja eteenpäin suuntaavaa, ja siihen tulee aina kuulua tuki ja ohjaus.

Jos työelämävalmiuksia edistävää sosiaalista kuntoutusta koskeva laki tulee voimaan, sen järjestäminen toteutuu parhaiten monialaisessa yhteispalvelussa. Työelämävalmiuksia edistävän sosiaalisen kuntoutuksen tulee erota myös käytännössä selkeästi työ- ja elinkeinohallinnon palveluista. Asiakkaan työ- ja toimintakyvyn edistämisen tulee painottua palvelun tavoitteiden määrittelyssä. Sanktioiden käytössä tulee käyttää erityistä harkintaa, jotta kuntoutuksen tavoitteiden toteutuminen ei vaarannu, ja asiakasta tulee kuulla palvelun keskeytymistilanteissa.

Työryhmän raportin lakiluonnoksessa (STM 2014:32) on ehdotus myös osallisuutta edistävästä sosiaalisesta kuntoutuksesta, joka olisi tavoitteiltaan toimintakykyä ylläpitävää. Työelämävalmiuksia edistävän ja osallisuutta edistävän sosiaalisen kuntoutuksen välillä tulee olla selkeä ero. Osallisuutta edistävästä sosiaalisesta kuntoutuksesta tulee olla tarvittaessa mahdollista siirtyä joustavasti työelämävalmiuksia edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen, ja asiakkaan tilanne tulee arvioida säännöllisin väliajoin yhdessä asiakkaan ja muiden oleellisten toimijoiden kanssa. Kunnilla tulee olla kannusteita järjestää myös osallisuutta edistävää sosiaalista kuntoutusta.

KOPPI-hankkeen kokemusten mukaan työllistymistä edistäviä ja sosiaalisen kuntoutuksen työtapoja tulee kehittää mahdollisimman käytännönläheisesti osana kuntien sosiaali- ja terveystalouden asiakastyötä. Koska kyse on monia erilaisia palveluja sisältävästä kokonaisuudesta, yhteistyötä pitää rakentaa systemaattisesti ja pitkäjänteisesti, jotta asiakkaan kannalta saadaan aikaan toimiva kokonaisuus.

Innostus ja osaaminen ovat tärkeitä asiakastyössä. On tärkeää, että asiakkaiden ideat ja toiveet otetaan huomioon toiminnan sisältöjä suunniteltaessa. Sosiaaliohjauksen on hyvä kulkea koko ajan työtoiminnan ajan rinnalla. Tutustumiskäynnit muihin palveluihin ovat tärkeitä, jotta kynnykset madaltuvat siirtymävaiheissa.

Joustavuus on tärkeää siirtymävaiheissa. Palveluun pääsyn tulee olla mahdollisimman helppoa ja sujuvaa, esimerkiksi lähetekäytäntöjä voidaan tarvittaessa keventää. Hankkeessa saatiin hyviä kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan yhdistämisestä tiettyyn teemaan, kuten hoiva-alaan, josta on mahdollista jatkaa koulutukseen ja työhön. Lisäksi työtoiminnan yhteyteen voidaan liittää muita asioita, kuten koulutuksiin tutustumista tai erilaisten passien suorittamista. Asiakkaat sitoutuivat KOPPI-hankkeessa järjestettyihin palveluihin hyvin. Palaute oli positiivista ja poissaoloja oli vähän.

Yhteiset verkostotilaisuudet tuovat toimijoita yhteen pohtimaan yhteisiä tavoitteita. Verkostomaisessa työssä on tärkeää, että kukin taho ottaa vastuuta asioiden eteenpäin viemiseksi omassa organisaatiossaan, muuten muutoksia on vaikea saada aikaan. Verkostomainen työ perustuu enemmän luottamukseen kuin hierarkioihin, ja luottamukseen perustuen voidaan ottaa esiin hankaliakin asioita. Verkostomainen työskentely vaatii kuitenkin aikaa. Usein asiat tapahtuvat hitaasti, joten työ vaatii epävarmuuden sietämistä.

Kunnan päätösvaltaa käyttävien tulee olla koko ajan mukana ja tietoisia kehittämistoimista, jotta tulokset voivat juurtua pysyväksi osaksi toimintaa ja kehittämisen tulee perustua

todellisiin tarpeisiin kunnissa. Kehittämistyötä tekevät tarvitsevat myös tukea ja mandaatin esimiestasolta. KOPPI-hankkeessa tulosten juurtumisessa tärkeitä tekijöitä ovat olleet projekti-työntekijöiden aktiivinen yhteistyö ja viestintä kuntien johto- ja esimiestason kanssa sekä mukana olleiden kuntien esimiesten aktiivinen mukanaolo hankkeen kehittämisen eri vaiheissa. Pitkäaikaistyöttömien työllisyyden edistämisen tavoitteita tulee saada kuntien strategioihin. Vantaan elinvoimaohjelma on hyvä esimerkki työllisyyden edistämisen huomioimisesta kunnan strategiassa: kaupungin toimialat ottavat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita vähintään viisi prosenttia suhteutettuna vakinaiseen henkilöstömääräänsä. (Vantaan elinvoimaohjelma 2014–2016.)

Kehittämistyössä on tärkeää nopea reagointi muuttuneissa tilanteissa. Kehittämistyötä pitää pystyä suuntaamaan uudestaan joustavasti ja ketterästi. Uusia toimintatapoja kannattaa kokeilla rohkeasti, ja pieniltäkin tuntuvia kehittämistoimenpiteitä kannattaa tehdä, koska niillä on vaikutusta kokonaisuuteen. Kehittämissuunnitelmia voi joutua muuttamaan, koska toimintaympäristö muuttuu lakimuutosten ja muiden uudistusten myötä.

Asiakkaiden osallistuminen kehittämistyöhön toteutuu hyvin esimerkiksi kokemusasiantuntijuuden ja palvelumuotoilun kautta. Valtakunnalliseen tulosten levittämiseen on käytössä koko ajan laajeneva Innokylä-verkkopalvelu, jossa osa KOPPI-hankkeen tuloksista on kuvattuna. Palveluiden vaikutusta asiakkaiden toimintakyvyn paranemiseen ei mitata tällä hetkellä riittävästi, ja jo olemassa olevia mittareita ei ole helppoa löytää. Toimintakyvyn arvioinnin mittareita tulisi jatkokehittää. Myös sosiaalisen toimintakyvyn arvioinnin parissa toimivien yhteistyötä tulisi lisätä. THL:n koordinoimassa toimintakyvyn arvioinnin valtakunnallisessa Toimia-tietokantaa (www.toimia.fi) kehittävässä verkostossa on todettu, että sosiaalisen toimintakyvyn arvioinnin mittareita tai suosituksia tulisi saada tietokantaan.

Jatkopolkujen rakentamisessa kunnissa voidaan hyödyntää sosiaalisia kriteerejä julkisia hankintoja kilpailutettaessa, esimerkiksi palveluntuottajalle voidaan määritellä tiettyjä työllistämisaatimuksia. Työllistymisen edistämiseksi tulee kiinnittää myös huomiota työmarkkinoiden rakenteisiin ja mahdollisuuksiin työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia. Asioita mitä kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä ja sitä kehitettäessä tulee huomioida:

- Tarvitaan palveluiden yhteensovittamista ja koordinaatiota
- Tarvitaan matalan kynnyksen paikkoja (mm. ryhmätoimintaa)
- Riittävä tuki ja ohjaus ovat välttämättömiä, asiakkaalla tulee olla henkilökohtainen tuki
- Työpaikkavalmentajakoulutukset tukevat asiakkaiden ohjaamista
- Kokemusasiantuntijuus ja palvelumuotoilu ovat hyviä välineitä saada asiakkaita osallisiksi kehittämiseen
- Palvelutarve tulee arvioida moniammatillisesti ja palvelut tulee kohdentaa oikeille asiakkaille
- Palvelun sisältö tulee räätälöidä työ- ja toimintakyvyn mukaan
- Työtoimintaa tulee opinnollistaa, osatutkintojen suorittamisen tulee olla mahdollista
- Hoito- ja kuntoutuspalvelut tulee tarvittaessa järjestää ennen toimintaa tai toiminnan aikana
- Jatko kuntouttavan työtoiminnan jälkeen tulee olla joustava. Asiakkaan tulee saada tuki myös työpaikalle tarvittaessa (työhönvalmentajan tuki)
- Sosiaalisia kriteereitä, kuten työllistämiskriteeriä, tulee hyödyntää kuntien hankinnoissa.

Lähteet

- Antila, Hanna (2013) Tuuliajolta paikalleen. Vantaan Lauri 36/2013. www.vantaanlauri.fi/arkisto/2013-11-19/tuuliajolta-paikalleen
- Borg, Pekka (toim.) (2011) Kuuden suurimman kaupungin toimeentulotuki 2010. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 3/2011.
- Della Spina, Tomi ym. (2013) Asiantuntijoilta ammattilaisille. Räpäten ryhmään. www.thl.fi/documents/10531/1449887/Rapaten.pdf/a08bf3ab-5098-4e13-b94d-9e2fba3f7553
- Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu (2010) Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipoliittikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Raportti 38/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085148>
- Karjalainen, Vappu & Karjalainen, Jarno (2011) Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. Raportti 46/2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085150>
- Kuntouttava työtoiminta 2013 – kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 19/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014062729543>
- Latonen, Minna & Sipilä, Hilla-Maaria (2013) Ryhmätoiminnan menetelmäopas. Yhteenveto. http://www.thl.fi/documents/10531/152152/Ryhmatoiminnan_menetelmaopas_raportti.pdf
- Mattila, Ira (2012) Nuorten starttiryhmä. Raportti pilottiryhmästä ajalta 14.3.–13.6.2012.
- Mattila, Ira (2013) Koivukylän starttiryhmä. Raportti pilottiryhmästä ajalta 17.9–16.12.2012. www.thl.fi/documents/10531/152152/Koivukylan_Starttiryhma.pdf
- Nupponen, Jouni (2014) Työmarkkinatilanne Vantaalla. Vantaan työmarkkina-analyysi.
- Pohjantammi, Ismo (2013) Etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajapalvelut monialaisessa palveluyhteistyössä. www.sosiaalikehitys.com/uploads/Rajanylittajat_raportti.pdf
- Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti (2013) Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 32/2014.
- Sipilä, Hilla-Maaria (2013) Kuntouttava työtoiminta Espoossa. www.thl.fi/documents/10531/152152/kunt_tyo-toim_Espoossa_2013_rap.pdf
- Sipilä, Hilla-Maaria (2013) Pajafestarit raportti 2013. www.thl.fi/documents/10531/152152/Pajafestarit_raportti_2013.pdf
- Sipilä, Hilla-Maaria (2014) Palvelukahvila-pilotti. www.thl.fi/documents/10531/623661/Palvelukahvilareportti+070714.pdf/390e4c98-080c-42aa-abd4-0e442d7225fe
- Tilastokatsaus 4: 2014. Tietopalvelu B5/2014. www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/97652_tk4_2014.pdf
- Valve, Katri (2013) A Perspective on the Exposure Approach to Pedagogy in Community Development Work. Diakin julkaisusarja B Reports 57/2013.